

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 9 (651)

2008 m. gegužės 10 d.

Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

*Šiame
numeryje*

8

Kun. Pranas
BIELIAUSKAS
Vilniaus
dienoraštis
(1915 - 1919 m.)

7-14

Lietuviškas baras

Nr 23 (31)

PRENUMERUOKITE !!!

2008 METAMS

„Vorutą“

1 mėn.	–	3.00 Lt
3 mėn.	–	9.00 Lt
6 mėn.	–	18.00 Lt

Indeksas 0135

„Vorutą“ galima prenumeruoti internetu, adresu: www.post.lt skyrelyje „prenumerata“ pasirinkti laikraštį „Voruta“

Vilniuje – Seinijos lietuvių diena

Dr. Bronius Makauskas

Balandžio 26-oji Lietuvoje buvo pavaršiaiškai gaivi, nuo ryto iki vakaro saulėta, dvelkė atgimstančios gamtos šiluma. Tokia skaidri nuotaika tą šeštadienį tvyrojo ir sostinės Mokytojų namuose bei Šv. Kotrynos bažnyčioje, kur vyko mūsų tautiečių iš Seinų – lietuvių dienos renginiai. Dienos rengėjai – Punksko „Aušros“ leidykla, Vilniaus mokytojų namai. Remėjai – Punksko savivaldybė, Seinų „Žiburio“ mokykla, Punksko lietuvių kultūros namai, Punksko Kovo 11-osios lietuvių licėjus.

Daug nuveikianti, daug aprėpianti „Aušros“ leidykla

„Aušros“ leidyklai šiemet - 15 metų. Ji gyvu ryšiu siejosi su visa Seinijos dienos programa. Štai besirenkančius į Mokytojų namus šventės dalyvius smagia muzika ir daina pasitinka Jungėnų kapela, o čia tarp „Aušros“ leidinių – Vincento Kazimiero Svitojaus knyga „Vėl gegužio žiedai“ apie šią Kalvarijos krašto kapelą. Pirstatoma „Aušros“ išleista Teklės Paransevičienės ir Jolantos Malinauskaitės-Vektorienės knyga „Lošimai kluoni“, skirta Punksko lietuvių kultūros namų klijimo teatro 50-mečiui, scenoje – šio teatro vaidintojai. Stende supažindinama su istoriko dr. Broniaus Makausko jau pasirodžiusiais ir rengiamais veikalais, netrukus pats autorius pasakoja apie savo darbus. Visur kur buvo pilna Sigito Birgelio – poeto, vertėjo, fotografo, knygų sudarytojo, redaktoriaus. Dar galima pridurti, jog S. Birgelis – Lietuvos rašytojų sąjungos narys, Punksko „Aušros“ leidyklos vyriausiasis redaktorius ir direktoriaus pavaduotojas.

Pradedant Seinijos dieną susirinkusiuosius sveikino Vilniaus mokytojų namų Projektų vadovas Juozas Žitkauskas, Seinų apskrities viršininko pavaduotojas, Punksko „Aušros“ leidyklos direktorius Romas Vitkauskas, Lietuvos rašytojų sąjungos pirminko pavaduotoja Birutė Jonuškaitė. Ji ne-

Sigitas Birgelis

trumpą laiką gyvenusi tarp Lenkijos lietuvių, ten gimusi, dabar vilnietė, kreipėsi į šventės dalyvius savo jautriu žodžiu ir poeto Albino Žukausko eilėraščiu.

Nereikėjo raginti žmonių eiti prie Mokytojų namų antrojo aukšto foje įrengtų „Aušros“ leidyklos leidinių parodos stendų, mugės prekystalių – jie nuolat buvo apstoti susidomėjusiųjų. Punksko „Aušros“ leidykla įkurta 1993 m. Ją „Aušros“ redakcijos pagrindu įsteigė Lenkijos lietuvių drau-

Nukelta į 12 p.

Ketveri metai Europos Sąjungoje

Gediminas PAVIRPIS, Vilnius

Gediminas Pavirpis

Greitai prabėgo ketveri metai, kai esame visateisiai Europos Sąjungos (ES) nariai. Lietuvos gyventojai spėjo pajusti ekonominę naudą, judėjimo po ES šalis laisvę, padidėjusią savo galimybę realizuoti brandintas idėjas ir planus.

Lietuvos gyventojai kaip jokios kitos šalies piliečiai yra optimistai, tiki ES ateiti-

mi. Mūsų valstybės ekonomikos augimo tempai didžiausi tarp ES šalių. Tik veikiau per atsitiktinumą negu dėsningumą, neįsivedėme EURO, tapome Šengeno bevizės erdvės nariai. Lietuva, iš 2004 m. įstojusių į ES šalių, santykinai daugiausia gaunanti finansinės paramos, vykstant į daugumą ES šalių nebereikia rodyti pasų, jau įpratome matyti vis daugėjančių informacinių stendų, rodančių ES fondų paramą prie statomų ar restauruojamų objektų, taip pat ir kitose vietose. Pesimistas pasakytų, kad yra ir minusų. Neginčiju, bet didesnė dalis jų priklauso nuo mūsų veiklos bei tvarkos, o dažnai ir nuo per didelės saviplakos. Tai tik parodo, kad rezervų gerinti padėti yra, būkime optimistai ir toliau išnaudokime visą skirtą iki 2013 m. ES paramą.

Ketverių metų Lietuvos buvimo ES laikotarpis daug kur paminėtas. Gražiai ir prasmingai prisiminta ši šventė Europos geografiniame centre, kurio pagrindiniai akcentai buvo užbaigti lygiai prieš ketverius, Lietuvos įstojimo į ES, metus. Buvo prisimintas nueitas kelias, kurį reikėjo nueiti aktyviems šios idėjos kūrėjams. Susi-

Nukelta į 6 p.

Lietuvių švietimo draugijos „Ryto“ veikla carinės priespaudos ir Pirmojo pasaulinio karo metais

Prof. kun. Petras Kraujalis

Kovojant su visokiais būdais brukamu lenkiškumu, viena svarbiausių priemonių Vilniaus krašto lietuviams buvo tautinė mokykla. Ji ugdė tautinį susipratimą, plėtė pasaulėžiūrą.

Lietuvių kultūros ir švietimo draugijos tapo vienintelėmis švietimo organizatorėmis krašte, nes valstybinė švietimo sistema

buvo menka ir iš esmės lenkiška. 1911 m. spalio 6 d. pasirodė kunigo Petro Kraujalio redaguojama „Aušra“ – mėnesinis laikraštis, skirtas vilniečiams. Greit „Aušros“ suvažiavimuose paaiškėjo, kad Vilniaus miestui reikia atskiros draugijos mokykloms steigti ir švietimo darbui plėsti.

Nuo 1906 m. Vakarų Lietuvoje jau veikė „Saulės“, o kiek vėliau Pietų Lietuvoje – „Žiburio“ draugijos. Vilniečiams kilus sumanymui steigti švietimo draugiją pritarė dr. Jonas Basanavičius, Antanas Smetona, J. Kubilius, Donatas Malinauskas, J. Kai-riūkštis ir kiti žymūs Vilniaus lietuvių inteligentai.

Petrapilyje 1912 m. lapkričio 29 d. buvo patvirtinti „Ryto“ įstatai. Juose suformuluotas draugijos tikslas: „„Ryto“ lietuvių švietimo draugija turi tikslą šviesti Vilniaus apygardos lietuvius, kaip reikalauja Rymo Katalikų tikėjimo mokslas“. Draugija turėjo teisę steigti ir laikyti pradines ir liaudies mokyklas, vakarines ir šventadienio pamokas suaugusiems, mokytojų seminarijas, liaudies universitetus, liaudies knygynus, skaityklas.

Nukelta į 7 p.

Mažoji Lietuva

Bostono enciklopedija - dovana bibliotekai

Asta ČEPUKIENĖ,**Pagėgių savivaldybės viešosios bibliotekos bibliotekininkė**

Nacionalinės bibliotekų savaitės proga Pagėgių viešąją biblioteką pasiekė dovana iš tolimosios Amerikos - garsioji ir išpūdingoji Bostono Lietuviškoji enciklopedija, kurią sudaro 37 tomai ir 4 tomų leidinys „Mūsų Lietuva“. Ši enciklopedija - viena iš pirmųjų lietuviškųjų enciklopedijų, kuri pradėta kurti ir leisti XX a. šeštame dešimtmetyje. 37 tomų enciklopedinis leidinys, savo apimtimi bei turiniu lenkiantis iki šiol išleistas lietuviškas enciklopedijas lietuvių kalba, vienas iš išsamiusių leidinių, kuriame gausu informacijos apie Lietuvą, jos istoriją, žmones, papročius. Bostono enciklopedijos pirmtakė - „Lietuviškoji enciklopedija“, kurios pirmasis tomas išleistas 1931-1933 metais. Iki 1944 m. išleista 10 tomų (iki J raidės). Lietuvių emigrantai toliau tęsė gražų darbą, 1953-1966 m. rinko medžiagą bei spausdino „Lietuviškąją enciklopediją“. Prabėgus pusšimčiui metų buvo išleistas paskutinis - 37 tomas, kuris užbaigė prasmingą, kruopštų ir unikalų darbą. Po rašytojų lietuviško krašto mylėtojų teikė vertingą, dokumentuotą medžiagą apie

Bibliotekos darbuotojos džiaugiasi dovana

Lietuvą, kiekvieną tolimiausią jos kampe, ežeriuką, sugriuvusį dvarą. Enciklopedijoje kiekvienas skaitytojas ras sau įdo-

mios informacijos, pasiskaitymų apie vietovę iš kur kilęs jis, jo tėvai ir seneliai.

Tai a.a. Anatolijaus Milūno dovana Pa-

gėgių savivaldybės viešajai bibliotekai, o ją įteikė Jungtinėse Amerikos valstijose, Lemonto mieste, įsikūręs Vydūno fondas. Fondo valdyboje nenuilstamai triūsia iškilusis Lietuvos ir Pagėgių viešosios bibliotekos bičiulis prof. Vytautas J. Černius, jo rūpesčiu ir pastangomis siuntinys su knygomis pasiekė Pagėgius. Jau keletą metų tęsiasi graži bibliotekos draugystė su p. V.J. Černiumi, retkarčiais skrieja abipusiai laiškeliai per Atlantą su sveikinimais ar palinkėjimais.

2007 m. vasarą prof. V.J. Černius lankėsi Pagėgių Viešojoje bibliotekoje, dovanojo savo knygą „Žmogaus vystimosi kelias, nuo vaikystės iki brandos“, o nuo šiol bibliotekos lankytojai galės naudotis lietuvių rašytojų paminklu - Bostono Lietuviškąją enciklopediją.

Dėkodama už dovanas bibliotekos bendruomenė džiaugiasi, kad šis garbingas leidinys svariai papildys bibliotekos fondą, tikimasi, kad moksleiviai, studentai, visi besidomintys savo Tėvynės istorija čia ras daug unikalių ir vertingų medžiagų.

Nuotr. Astos Andriulienės

Pleneras „Knygos ir laiko ženklai“

Asta ČEPUKIENĖ,**Pagėgių savivaldybės viešosios bibliotekos bibliotekininkė**

Nacionalinės bibliotekų savaitės renginių ciklas prasidėjo Pagėgių krašto jaunųjų menininkų pleneru „Knygos ir laiko ženklai“. 2008 metai pažymėti Martyno Jankaus (1858-1946) vardu, minimos Mažosios Lietuvos patriarcho, rašytojo, spaudos, visuomenės veikėjo, publicisto, Tilžės akto signataro (1918), Tautinio sąjūdžio veikėjo 150-osios gimimo metinės. Pagėgių krašto bibliotekose organizuojami renginiai, parodos ir susitikimai su įdomiais rašytojų veikėjais skirti šios iškilios asmenybės nuopelnams lietuvių tautai, Mažajai Lietuvai paminėti.

Plenero atidarymo metu Viešosios bibliotekos direktorė E. Stankevičienė plenero dalyviams ir svečiams priminė, kad krašto menininkų plenerų organizavimo idėja „priklauso“ Pagėgių savivaldybės merui Kęstui Komskui, kuris prieš penkerius metus pakvietė krašto menininkus į pirmąjį plenerą. Per šiuos penkerius metus menininkai tapė krašto dvarus, bažnyčias, unikalią krašto gamtą ir jos paminklus, jaunieji fotografai savo darbuose įamžino Pagėgių senosios architektūros ženklus. Šiemet jaunieji menininkai pakviesti sukurti knygos ženklą, skirtą M. Jankaus metinėms ir Mažosios Lietuvos rašytojams: knygai, kovai už lietuvišką žodį įamžinti, žymiesiems šio krašto rašytojų veikėjams, rašytojams, poetams, knygnešiams, literatams, bibliotekoms, mokykloms, mokytojams.

Gražus būrys merginų, lydimų savo mokytojų, beje, pripažintų ir žinomų krašto menininkų, pravėrė bibliotekos duris: mokytoja V. Karinauskienė ir jos mokinės I. Ramanauskaitė, E. Buškauskaitė, V. Sauspreikšytė, R. Šerelytė ir G. Paulikaitė atstovauja Pagėgių vidurinei mokyklai, Šilgalių ir Stoniškių pagrindinėms – mokytoja L. Bungardienė ir jos mokinės I. Butkutė, G. Jankauskaitė, G. Paškauskaitė, R. Gervytė, Piktupėnų pagrindinei – mokytoja D. Kuisinė ir jos mokinės R. Muraškaitė ir K. Žasytytė, O patyręs įvairiau-

Plenero dalyviai, pedagogai ir svečiai

sių dailės plenerų dalyvis, Lumpėnų pagrindinės mokyklos mokytojas E. Kriaučiūnas atlydėjo į plenerą sesutes Vilną ir Aliną Kelnerytes. Mokytoja Lina Ambarcumian pažadėjo, kad gražių jaunųjų dailininkų kompaniją „sudarė“ Natkiškių pagrindinės mokyklos vaikai.

„Menas mano gyvenime – viskas! Mano metai, mano šeima, mano džiaugsmas

ir mano sielvartas. Visada ir visiems tvirtinu, kad menininkas niekada nepasens, nes niekada „neišeis“ į pensiją, štai kur didžioji meno jėga!“, sakė šmaikštuolė dailininkė, šio plenero kuratorė Juzefa Bružienė (Tauragė).

Aksavera Mikšienė ir dainos grupė su nenuilstamu solistu Osvaldu džiugino popietės dalyvius gražiomis dainomis, o bibliotekos bendruomenė jauniems meni-

ninkams linkėjo: tegul šis pleneras bus Jūsų knygos ir Jūsų laikmečio ženklas, Jūsų svajonė, Jūsų polėkis!“

Pasimatysime sutartoje vietoje, sutartu laiku: Pagėgių miesto šventėje, Viešojoje bibliotekoje, gegužės 24-ąją, kur įvyks Pagėgių krašto jaunųjų menininkų parodos atidarymas.

Nuotr. Astos Andriulienės

Mažoji Lietuva

Ragainiškiai - lietuvių kalbos olimpiadoje

Jonas GLINSKIS, Karaliaučiaus krašto Ragainės 2-os vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir etnokultūros mokytojas

Ankstyvą 2008 m. balandžio 26 dienos rytmetį šventiškai pasipuošę ir puikiai nusiteikę Ragainės Karaliaučiaus krašto antrosios vidurinės mokyklos net penki mokiniai: Rasa Griksaitė, Robertas Gečas, Rimantas Danaitis, Kristina Simonavičiūtė, Kristina Griksaitė bei juos ruošę lietuvių kalbos ir etnokultūros mokytojai - Liucija Glinskienė, Loreta Chasijeva, Vida Martišauskienė ir šių eilučių autorius vyko į Įsrutį dalyvauti aštuntojoje lietuvių kalbos olimpiadoje. Visi mokytojai nuoširdžiai ruošė savo mokinius - olimpiados dalyvius.

Mus svetingai pasitiko pedagoginės kolegijos studentai, dėstytojai.

Pirmiausiai bandėme įėgas meninio skaitymo konkurse. Plojome saviems ir kolegų paruoštiems skaitovams.

Vėliau mokiniai buvo suskirstyti į dvi grupes: I-V bei VI-XI klasių. Grupėms teko atlikti ne vieną praktinę užduotį: skaityti nežinomą tekstą, atsakyti į pateiktus klausimus, atlikti gramatinės užduotis, papasakoti pasirinkta tema.

Kiekvienoje grupėje mokiniai varžėsi dėl prizinių vietų. Mažųjų - pirmąją vietą pelnė Ragainės antrosios vidurinės mokyklos III klasės mokinė Rasa Griksaitė (mokytoja Liucija Glinskienė).

Rasa raiškiai padėklamavo E. Mieželaičio eilėraščių „Zuikis puikis“ ir įdomiai papasakojo savo vardo istoriją: „Savo gimta-

dienį švenčiu liepos 29 dieną. Gimiau anksti ryte. Rasa - tai mažas ankstyvo ryto lašas. Sakoma, rasa, kaip aušrinės paberti karoliai ir perlai. Todėl mamai atrodo panaši į tylų, skaidrų, mažą rasos lašelį ir mama, pažvelgusi į mane, pasakė - „Raselė.“

Man labai patinka šis vardas, nes jį man išrinko mylimiausi pasaulyje žmonės: mama ir tėtis.

Mano vardas lietuviškas, trumpas. Visi jį puikiai ištaria. Be to, mane vadina įvairiai: mama - „Rasele“, kai nepaklausau „Rasa“. Tėvelis - „Rasyte“, broliukas - „Rasule“, močiutė - „Rasiuke“.

Stengiuosi neapvilti Rasos vardo, garbingai jį nešioju. Man patinka būti gaiviu rasos lašeliu...

Birželio 24 dieną Lietuvoje švenčiama Rasos šventė. Tai ilgiausios dienos ir trumpiausios nakties metas. Senovėje tokiu laiku prasidėdavo šienapjūtė ir dainose skambėjo žodžiai: „Rasos šventė kai atėjo, šieną pjauti jau reikėjo“.

Rasa Griksaitė buvo apdovanota padėkos raštu, medaliu bei asmeninėmis dovanėlėmis. Neliko be padėkos raštų, dovanų ir kiti olimpiados dalyviai, gerai atlikę užduotis.

Olimpiados metu ne tik pasitikrinome mokinių žinias, palyginome jas su kitų mokyklų mokinių gebėjimais, bet ir pasidalinome darbo patirtimi.

Mažosios ir Didžiosios Lietuvos evangelikų liuteronų lietuvių raštijos veikėjų ir kiti jubiliejai 2008 metais

Tęsinys. Pradžia Nr. 3

1988 XI 28 atkurta **Kauno** Šv. Trejybės ev. liuteronų parapija. 1682 IX 22 padėtas kertinis bažnyčios akmuo, o pati bažnyčia pašventinta 1683 XII 25. 1953 III 30 įvyko paskutinės pamaldos prieš bažnyčios uždarymą. **Parapija įsteigta 1558 m.**

1813 XI 30 Kalnininkuose (Pakalnės aps.) gimė Rudolfas Andrius **Cipelis**, 1849 m. Klaipėdoje ėjusio laikraščio „Lietuvininkų prietelis“ redaktorius, religinės literatūros vertėjas. Studijavo Karaliaučiaus universitete, kunigavo, vėliau gyveno savo ūkyje Drukiuose (prie Priekulės).

Mirė 1894 II 19 Drukiuose.

1918 XI 30 Tilžėje Prūsų Lietuvos tautinės tarybos prezidiumas priėmė 24 asmenų pasirašytą Deklaraciją, išgarsėjusią **Tilžės akto** vardu, apie Mažosios Lietuvos prisiglaudimą prie Didžiosios Lietuvos.

2008 gruodis

1918 XII 1 Kantone (Šveicarija) mirė Mikelis **Ašmys**, publicistas, kultūros veikėjas. Studijavo teisę Hallės, Berlyno, Karaliaučiaus universitetuose, dalyvavo Klaipėdos krašto lietuvininkų kultūrinėje veikloje. Atskirais leidiniais ir periodikoje paskelbė darbų politikos, švietimo klausimais, parašė vokiečių- lietuvių kalbų žodyną (1916), lietuvių kalbos vadovėlį (1917) ir kt.

Gimė 1891 XII 6 Poviluose (Šilutės aps.). (*MLE, 1, 81)

1868 XII 6 Jenoje (Vokietija) mirė Augustas **Schleicheris**, vokiečių kalbininkas indoeuropeistas ir lituanistas, parašęs pirmą mokslinę lietuvių kalbos gramatiką („Litauische Grammatik“, 1856), parengęs K. Donelaičio „Metų“ leidimą (1865). Profesoravo Prahos ir Jenos universitetuose.

Gimė 1821 II 19 Neiningene (Vokietija).

1883 XII 9 Medukalniuose (Įsruties aps.) gimė Fridrichas **Bajoraitis** (slp. Paukštelis), poetas, publicistas. Mokytojavo. Parašė eilėraščių (rink. „Gyvumo žodžiai“ 1932 m. išleido Vydūnas), periodikoje paskelbė lietuvininkų teises ginančių straipsnių.

Mirė 1909 III 16 Balandžiuose (Ragainės aps.). (*MLE, 1, 113-114)

1823 XII 11 Gumbinėje gimė Karlas Teodoras Valdemaras **Hoffheincas**, lietuvių raštijos tyrinėtojas. Studijavo Karaliaučiaus universitete, mokytojavo, kunigavo Įsėje, Verdainėje, Tilžėje. 1882-1889 m. „Lietuvių literatūros draugijos“ pirmininkas, paskelbė lietuviškų giesmių melodijų rinkinį „Giesmių balsai“ (1894), straipsnių lietuvių kalbos ir raštijos klausimais.

Mirė 1907 VIII 31 Tilžėje. (*MLE, 1, 570-571)

1908 XII 14 Klaipėdoje gimė Erikas **Purvinas**, mokslininkas, botanikas, pelkėtyrininkas. Mokytojavo Klaipėdoje, Palangoje (1935-1939). „Lietuviškajam botanikos žodynui“ pateikė Klaipėdos krašto augalų lietuviškus pavadinimus. Mirė 1999 VIII 17 Kaune.

1873 XII 24 Prialgavoje (Skuodo parapijoje) gimė Frydrichas **Megnis**, Žemaičių Naumiesčio kunigas diakonas, laikraščio „Sweczas“ leidėjas (1911-1914), elementoriaus „Raktelis, arba pradžiamokslis evangeliškiems lietuvių vaikams“ (1913) parengėjas, giesmės „Pasižadu Jėzui, ne savo esu“ autorius.

Mirė 1950 X 9 Žem. Naumiestyje, kur ir palaidotas. (*MLE, 3, 47)

1928 XII 27 Klaipėdoje mirė Ansas **Bruožis** (slp. Prabočių Anūkas, A.B. Klaipėdiškis), literatūros istorikas, bibliografas. Dirbo Kauno, Tilžės, Klaipėdos spaustuvėse, tarnavo Klaipėdos krašto Gubernatūroje. Parašė ir išleido 13 faktografinio pobūdžio knygų („Prūsų lietuvių raštija : trumpa Prūsų lietuvių knygų, kalendorių ir laikraščių apžvalga“ (1913), istoriografinį veikalą „Mažosios Lietuvos buvysieji rašytojai ir žymesnieji lietuvių kalbos mylėtojai“ (1920) ir kt.), paskelbė straipsnių lietuvių kultūros ir tautinių teisių klausimais.

Gimė 1876 XI 10 Martinuose prie Klaipėdos. (*MLE, 1, 212)

*Mažosios Lietuvos enciklopedija (MLE, 2000, 1 t.; MLE, 2003, 2 t.; MLE, 2006, 3 t.)

Parengė Birutė Žemaitaitytė

Algirdas Žemaitaitis

Parengė Birutė Žemaitaitytė

Tęsinys kitame numeryje

Algirdas Žemaitaitis

Lietuva ir Čekija

Birutė ŽEMAITAITYTĖ, Vilnius

Leidėjo ir redaktoriaus Petro Algio Mikšos sudarytas serijinis žurnalas „Lietuva ir Čekija“ (2002, Nr. 1) yra skirtas lietuvių bei čekų ryšių, istorinio, kultūrinio, politinio sąlyčio, bendradarbiavimo ilgaamžiame istorijos vyksme faktams, įvykiams, dabarties klausimams ir asmenybių veiklai nušviesti.

Čekijos pasirinktu keliu (NATO, ES) jau eina ir Lietuva. Valstybes ir tautas, žlugus komunistinei sistemai, užgriuvo naujas išbandymas – grėsmingai auganti globalizacija, ypač pražūtinga mažoms šalims, neskaitant tautos su silpna nacionaline savimone, neatspariu mentalitetu, stokojančios pilietinio aktyvumo bei tautinės savigarbos. Komunistinė globalizacija plito ideologiniu pagrindu, dabartinė – išsižada jos bei tarnauja galingam pasauliniam kapitalui.

Mūsų, lietuvių, tauta vis labiau nyksta demografiškai (mažas gimstamumas, didelis nusikaltimų skaičius, korupcijos sistema, daugybė jaunų ir gabių žmonių palieka tėvynę ir kt.). Kultūra, skleidžiama per spaudą, televiziją, internetą ir t.t., nuosakliai bei užtikrintai naikina dviasiskai neatsparių, ypač jaunų, žmonių galvose paskutinius etikos, humaniškumo, pasiaukojimo tėvynei atomus...Vieni turi viską su pertekliumi, išskyrus sąžinę, o kiti – skursta, gaudami valdžios ar darbdavių išmokamas menkutes algeles. Taigi ar toks pasaulis yra perspektyvus?

Mes jau daug ką savoje lietuviškoje kultūroje praradome: muziką, teatrą, tam tikrus renginius ir kt. Dabar beletristika orientuota į žmogystas, gromuliuojančias globalizacijos picas, kokakolas, makdonaldus ir gyvenančius nuo vieno šou iki kito tarsi robotai.

Globalizacijos kapliai tvirti, o kiaušas kietas. Komunistai statė ideologinius tvirtus monstrus, bet ir globalistai neatsilieka. Matyt, NATO generolams ir klerkams nereikalingos menkos skruzdėlytės - dvikalbiai kultūros nešėjai – užtenka vienos tik anglų kalbos, kaip kažkada – rusų.

Žurnale pateikti prisiminimai apie Varšuvos pakto šalių invaziją į Čekiją 1968 metų rugpjūtį; apie protesto aktą, iki tol neturėjusiam pavyzdžio ne tik čekų tautos, bet ir visos Europos istorijoje, kai dvidešimt vienerių metų Prahos universiteto Filosofijos fakulteto studentas Janas Palachas 1969 m. sausio 16 d., ketvirtadienį po pietų, prie Nacionalinio muziejaus fontano Vavro aikštėje apsiplėję benzinu ir susidegino. Dar ligoninėje spėjo pasakyti (mirė sausio 19 d.), kad tam pasiryžo „protestuodamas prieš tai, kas vyksta šalyje – dėl žodžio, spaudos laisvės, kitų dalykų. <...> ši akcija pasibaigtų, jeigu rusų kareiviai iš-eitų...“ (p. 38, 40).

Rašoma apie „Lietuvių-Čekoslovakų draugiją“, įsteigtą Kaune 1938 m. sausio

29 d., kuri veikė tik vienerius metus (kol Vokietija užgrobė Čekoslovakiją). Pristatoma čekų istoriko dr. Lubošo Šveco knyga „Čekoslovakija ir Pabaltijo valstybės 1918-1939 m.“ (2001). Spsausdinamas Vytauto Rimšos informatyvus straipsnis „Populiariausios žurnalo „Čekija-Lietuva“ temos: 1994-2000 metų tematikos analizės rezultatai“ ir kitų autorių rašiniai.

Šiandien spaudos kioskuose, knygynuose ar bibliotekose neraskime jokio čekiško laikraščio, žurnalo ar knygos. Tačiau dėl to niekam širdies neskauda: diplomatams, kalbininkams, valdininkams, tik vienas kitas studentas bohemistas mūsų seniausioje mokslo šventovėje susirūpinęs...

Šis leidinys, čekų ir lietuvių istorijos, kultūros bei politikos audinys, pagražintas įvairiais įvykiais ir paryškintas aktualiais dabarties klausimais.

*Lietuva ir Čekija : istorija, kultūra, politika / redaktorius ir leidėjas Petras Algis Mikša. - Vilnius : P.A. Mikša, 2002, 1. - 103 p. : iliustr. Tiražas 600 egz.

Vasario 16-osios akto signatarai

Lietuvos Nepriklausomybės akto signataro Petro Klimo gyvenimas ir veikla

Vilma BUKAITĖ, Vilnius

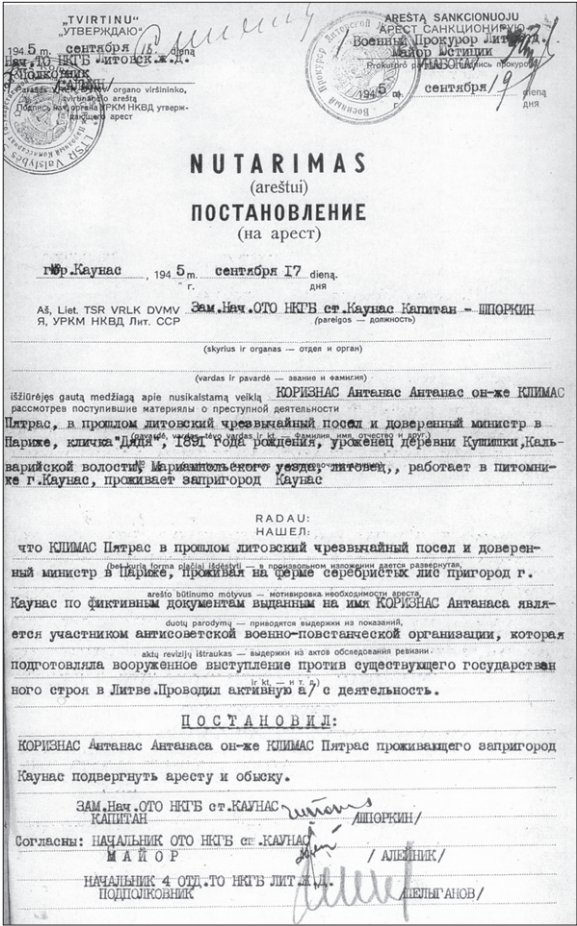
Tėsinys. Pradžia Nr. 4

P. Klimą apie mėnesį kalino Paryžiaus užmiestyje Fresnes kalėjime. Po to prasi-dėjo tikra jo „kalėjimų odisėja“. Kilnoja-mas iš vienos vietos į kitą jis neteko pasku-tinių su savimi turėtų vertingų daiktų, pa-tyrė badą, kalėjimų prižiūrėtojų grubumą ir smurtą, regėjo daugybę mirčių. Pirmuo-sius lietuvius jis išvydo Instenburgo (Įsru-tis, dab. Rusija, Černiachovskas) kalėjime. Tėn sutiko žurnalistą Henriką Blažą. Anot jo, „kalėjimų odisėja“ baigdamas P. Klimas atrodė taip: „Susikūprinus žmogysta. Ant galvos nublukusi, kažkada buvusi ruda, ir visaip išsikraipiusi skrybėlė. Juodas, gero-kai apsiūręs paltas. Iš po jo kyšo suskudu-rėjusiais galais kelnės. O jau pusbačiai pus-bačiai, niekas jų pusbačiais nepavadintų: vienos suraizgytos, suraišiotos liekanos. Veidas perlyšęs, susiraukšljęs. Žilas šep-tytis dengia smakrą ir skruostus. Viena nosis ir žandikauliai kyšo iš sučiauptų lūpų“⁵³. P. Klimas jam pasakojo: „Kur tik aš nebu-vau ir kokių kalėjimų nemačiau! Ir dide-lių, ir mažų Vakarų Vokietijoje, Bavarijoje, Brandenburge, net Holšteine. Vieną dieną veža pirmyn, į rytus, sekančią vėl atgal va-karų kryptimi. Pavėžino mane po Vokiet-ijos kalėjimus virš dviejų mėnesių, atvežė į Dancigą, ir iš čia nukreipė Lenkijos kryp-tim. Pabuvojau ir Varšuvos, ir Krokuvos, ir Lomžos, ir daugelio kitų mažesnių miestų kalėjimuose. Visi perpildyti, visur spūstis, utėlės, mušimas, badas. Nakvynė dažnai ant plikų cementinių grindų. Po Lenkijos nu-vežė mane atgal į Vokietiją. Vežiojo po ka-lėjimus, kuriuose jau kartą esu buvęs. Vėl stumdė į vakarus, į pietus, šiaurę, kol paga-liau atsidūriau Rytprūsiuose“⁵⁴.

Išbadėjusį, leisgyvį, beveik nebepastovin-tį ant kojų 1944 m. kovo 13 ar 14 d. iš Ryt-prūsių atvežė į Kauno kalėjimą. Po keleto dienų Kaune tardytojas Runkė parodė įkal-tį - Gestapo perimtą laišką, kuriame kriti-kuota Vokietija. Vėliau pareigūnas P. Kli-mui pasakęs, kad laiškas „adresato nepasie-kė ir aš jau pakankamai už tai nubaustas, jie nusprendė mane paleisti su sąlyga, kad įsi-pareigoju nekenkti vokiečių interesams, ir pridėjo, kad turėdami galvoje mano auklėji-mą jie nesitiki mane perauklėti ir jiems už-tenka tolimesnės veiklos atsisakymo“⁵⁵. Tar-dytojas pabrėžęs, kad P. Klimas bus nuolat policijos prižiūrimas pareikalavo būsimos gyvenamosios vietos adreso ir patikrino, ar ten tikrai gyvena suimtojo svainė Barbora Lesauskienė. P. Klimas įsipareigojo vos ga-vęs šaukiamą prisistatyti į Gestapo Kauno ži-nybą. Prievarta apkliavęs net aštuoniolika kalėjimų visą pusmetį nebuvo tardomas, jam nesuformuluotas joks kaltinimas.

1944 m. kovo 19 d. P. Klimas buvo pa-leistas. B. Lesauskienė nusilpusį sesers vy-rą parsivedė į savo namus Kaune Vaižgan-to g. 26. Į Tėvynę grįžusiam P. Klimui at-gauti jėgas padėjo ilgametis „Pienocentro“ direktorius Jonas Glemža pasirūpinęs mai-so produktų tiekimu B. Lesauskienei. Rū-pestingai prižiūrimas artimųjų P. Klimas atgavo jėgas. Jis susitikdavo ir bendrauda-vo su Kauno inteligentais, svarstydavo lū-kesčius dėl Lietuvos ateities. 1944 m. bir-želį kartu su Lesauskais išvažiavo į kaimą. Keliose vietose prisiglaudė trumpam, o ar-tėjant žiemai persikėlė į Prano Lesauskio brolio Felikso ūkį Drobūkščių kaime prie Kvėdarnos (Šilalės r.). J. Glemža per patiki-mus žmones perdavė žinią, kad Tauragėje yra paliktas leidimas P. Klimui išvykti į Vokiet-iją, bet šis tokia galimybė nepasinaudojo.

1945 m. žiemą Kvėdarnoje pasirodė ru-sų kariai. B. Lesauskienė su sūnumi ir svai-

LTSR KGB nutarimas suimti P. Klimą (A. Korizna). 1945 n. LYA

niu išskubėjo į Kauną. Lesauskių namai Vaižganto gatvėje jau buvo nacionalizuoti ir tikriesiems šeiminkams teko įsikurti pas bičiulius. P. Klimas prisiglaudė Rin-gaudų kaime Tadui Ivanauskui priklausiu-sioje Obelynės sodyboje (Kauno r.) ir dir-bo sargu bei daržininku.

1945 m. rugsėjo 19 d. jį suėmė ir apkal-tino priešvalstybine veikla. Jau gyvendamas Obelynėje padėjo išversti teisininko prof. Tado Petkevičiaus parengtą memorandumą į prancūzų kalbą. Didžiosios Britanijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų vadovams skirtame memorandume pabrėžta, kad Lie-tuva buvo prievarta įtraukta į SSRS, papa-sakota apie represijas, paprašyta padėti lie-tuvių tautai ir grąžinti prarastą Lietuvos Ne-priklausomybę.

P. Klimas nuteistas 10 metų kalėjimo bausme. Vorkutos priverstinio darbo sto-vyklėje jam teko kasti druską. Vėliau Čelia-binsko srities Kopejsko kalėjime dirbo žem-kasiu, juodadarbiu ir dailide – kaldavo kars-tus. Nuo mirties išgelbėjo B. Lesauskienės ir Onos Landsbergienės paruošti siuntiniai 1954 m. sausio 1 d. P. Klimas grįžo į Lietuvą ir vėl įsikūrė Kaune pas B. Lesauskienę. Jos šeimai buvo leista įsikurti dviejuose savo bu-vusio namo kambarėliuose. Grįžęs į Lietu-vą, jis vengė prisiminti sovietų kalėjimuose praleistus metus. Laiške dukrai Eglei apie patirtas represijas teusziminė: „Tu, vaikeli, negali įsivaizduoti mano tos trylika metų trukusios odisėjos, kurios tikrovę prašoka Alighieri vaizdus“⁵⁶.

Jo šeima ėmė rūpintis, kad P. Klimui būtų leista išvykti į Prancūziją, bet net pre-zidento Charlio de Gaulle tarpininkavimas ir kreipimasis į Prancūzijoje viešėjusį SSRS vadovą Nikitą Chruščiovą nepadėjo. Jam nebeteko išvysti sūnaus ir žmonos. B. Kli-mienė iki mirties rašė vyrui laiškus, pareng-davo siuntinių, pasirūpindavo reikiamais vaistais, ketino pati grįžti į Lietuvą, bet nuo šio pavojingo sumanymo artimieji ją atkal-bėjo. Ji mirė Grase 1957 m. gegužės 12 d. P. Klimo duktė E. Fourier-Ruelle siekė, kad

jai būtų leista nuvykti pas tėvą į Lietuvą ir tik po devynerių metų pastangų jai pavyko. Po ilgos pertraukos jie susitiko 1963 m. gruodį Vilniuje. Duktė pas tėvą buvo atvykusi dar tris kartus – 1964, 1965 ir 1966 m., tuomet viešėjo ir Kaune.

P. Klimas ilgą laiką negavęs jokios pensijos ar pašalpos gyve-no iš artimųjų lėšų, kartais su-šelpiamas dukros, JAV gyvenu-sio brolio Adolfo arba Vincen-tos Lozoraitienės siuntiniais. Le-sauskių butelis, kai jame vėl įsi-kūrė P. Klimas, virto Kauno tar-pukario inteligentų traukos cen-tru. Jis daug bendraudavo su J. Urbšiu, A. Stulginskiu, Zigmu Toliušiu ir Valentinu Gustainiu. Būdamas stipresnės sveikatos ir esant gražiam orui P. Klimas dažnai nuo pat ryto išeidavo pa-sivaikščioti po Kauno senamies-tį. Šnekteldavo su sutiktais pa-žįstamais, užsukdavo pas drau-gus. Lageryje buvo visiškai nua-linta P. Klimo sveikata, jį vargi-no įvairios kūno negalios: dia-betas, kojų skausmai, širdies priepuoliai, akių katarakta ir tin-klainės pakitimai. Tačiau liko nepalūžusi jo dvasia, puiki at-mintis, skvarbus ir kritiškas pro-tas, pasakojimo gebėjimai. Ilgą lai-ką jis kas rytą sėsdavosi prie darbo stalo. Skai-tydavo žvelgdamas pro du stiprius didinamu-sius stiklus. 1961 m. P. Klimui buvo patikėta išversti prancūzų rašytojos George Sand ro-maną „Indiana“. Jis daug susirašinėjo su dukra Egle, sūnumi Petru ir broliu Adolfu. Nuo 1967 m. vid. P. Klimas laiškus vien tik dik-tuodavo Juozui Urbšui. Paskutinis jo vardu rašytas laiškelis, kalėdinis sveikinimo atviru-kas, buvo datuotas 1968 m. gruodžio 12 d.

P. Klimas mirė 1969 m. sausio 16 d. Po dviejų dienų buvo palaidotas Petrašiūnų ka-pinėse.

* * *

P. Klimo gyvenimo ir veiklos istorija glaudžiai suaugusi su Lietuvos valstybės is-torija, tokia pat kupina išbandymų ir para-doksų. Jis baigė teisės mokslus, bet nieka-da nedirbo pagal specialybę. Vis dėlto įgy-tas teisės žinias rado, kur panaudoti – jos pravertė dirbant Lietuvos Taryboje, buvo svarbios dirbant žurnalistinį, o vėliau ir di-plomatinių darbų. Ketino studijuoti istoriją, bet šią svajonę įgyvendinti sutrukdė karas. Bet jos neišsivadėjęs P. Klimas tapo pirmuo-ju ir bene plačiausiai tuometinė naujausią-ją Lietuvos istoriją tyrinėjusių mokslinin-ku, netgi kurį laiką dėstė Lietuvos univer-sitete. Rasdavo laiko ir darbams iš senes-nių laikotarpių, nors prie istorijos tyrinėj-i-mų prisėsdavo tik laisvu nuo tarnybos me-tu. Keičiantis Lietuvos valdandčiosioms par-tijoms P. Klimas išsaugojo politinį neutra-lumą, susitelkdamas vien profesinei ir mokslinei veiklai. Siekiant Lietuvos vals-tybingumo ir jį įtvirtinant šis valstybinin-kas ne kartą buvo vienas jauniausių ar, net pats jauniausias, iš kolegų ir tuo pat metu iš pačių įtakingiausių, ne vieną darbą Tėvy-nei pradėjo pirmais.

P. Klimo biografija liudija ir dar vieną paradoksą: koks svarbus kiekvieno žmo-gaus indėlis vykstant didiesiems istorijos pokyčiams ir koks silpnas gali būti net di-džiausias eruditas bei intelektualas prasi-dėjęs šiuorpiausiams istorijos virsmams.

Dar nuo pat vaikystės susiejęs savo likimą

su tautine, o vėliau ir politine veikla, P. Kli-mas pirma kartą už tai į kalėjimą pateko sulau-kęs septyniolikos metų. Vėliau kalintas jau būdamas Lietuvos Tarybos nariu. Represijų nepatyrė tik Lietuvos Respublikoje. Okupa-vus Lietuvą, patyrė ir priverstinio emigranto dalį, kai negalėjo grįžti į Tėvynę, ir fašistinės Vokietijos bei SSRS kalėjimų siaubą. Tačiau P. Klimui ypač skaudus buvo Lietuvos Ne-priklausomybės, dėl kurios taip nuosekliai kovojo jaunystėje, praradimas. Su juo nesusi-taikė iki pat mirties. Tad 1990 m. kovo 11-osios aktas – istorinės tiesos atstatymas P. Kli-mo ir kitų Lietuvos okupacijos tragediją pa-tyrusių valstybininkų svajonės įgyvendinimas bei iškiliųjų jų darbų tąsa.

Pabaiga

- 1 A. Grinevičius. *Spaudos laisvės ir Amerikos lietuvių organizuo-tės sukaktuvės*. Filadelfija, 1929, p.
- 2 P. Klimas. *Is mano atsiminimų*. Vilnius, 1990, p. 6.
- 3 P. Klimas. *Is mano atsiminimų*, p. 11.
- 4 P. Klimas. Marijampolės gimnazijoje (1901–1910 metais). *Lie-tuvos aidas*, 1928, nr. 198, p. 2.
- 5 Ten pat, nr. 197, p. 4.
- 6 *Marijampolės gimnazija: Rygiškių Jono gimnazijos 1867–1918 m. laikotarpis*. Čikaga, 1981, p. 166.
- 7 P. Klimas. Marijampolės gimnazijoje... 1928, nr. 196, p. 3.
- 8 Ten pat, nr. 198, p. 3.
- 9 *Vilniaus žinios*, nr. 296.
- 10 P. Klimas. *Is mano atsiminimų*, p. 15.
- 11 P. Klimas. Marijampolės gimnazijoje... 1928, nr. 196, p. 3; P. Klimas. *Is mano atsiminimų*, p. 11.
- 12 Vabalėlis. Kalėdos – kam linksma, o kam bėdos. *Vilniaus žinios*, 1908, nr. 5 (01 19).
- 13 *Mokinių draugas* 1908, nr. 1, cituota pagal: V. Peckus. *Senoji Marijampolės gimnazija*. Kaunas, 1992, p. 66; P. Klimas. *Marijampolės gimnazijoje*. 1928, nr. 199, p. 4.
- 14 P. Klimas. *Is mano atsiminimų*, p. 29.
- 15 P. Klimas. *Is mano atsiminimų*, p. 34–35.
- 16 *II Lietuvių mokslo draugijos suvažiavimą atvykusių svečių sąrašas*, 1908 08 18, LLTI, f. 22, b. 1, l. 24.
- 17 Vokiškai išleista 1916 m. Stutgarte pavadinimu: „Russisch-Litauen. Statistisch-ethnographische Betrachtungen“, lietuviškai iš-leista 1917 m. Į prancūzų kalbą išverstas, šis leidinys pavadinimu „La Lituanie Russe“ Lozanoje (Šveicarijoje) buvo paskelbtas 1919 m.
- 18 P. Klimas. *Is mano atsiminimų*, p. 84.
- 19 Ten pat, p. 86.
- 20 P. Klimas. *Dienoraštis, 1915 XII 01–1919 I 19*. Chicago, 1988, p. 182.
- 21 R. Klimavičius. *Neįminta XX amžiaus Lietuvos istorijos mįslė: Vasario 16-osios akto pėdsakai*. Vilnius, 2003, p. 105.
- 22 P. Klimas. Lietuvos valstybės kūrimas 1915–1919 metais Vil-niuije. *Pirmasis nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis 1918–1928*. Kau-nas, 1930, p. 14.
- 23 P. Klimas. *Is mano atsiminimų*, p. 118.
- 24 P. Klimas. *Dienoraštis*, p. 224.
- 25 Iš Lietuvių mokslo draugijos kronikos, *Lietuvių tauta*. kn. 3, d. 1, 1921, p. 233.
- 26 P. Klimas. *Is mano atsiminimų*, p. 155–156.
- 27 Ten pat, p. 159.
- 28 A. Gerutis. *Petras Klimas – valstybininkas, diplomatas, isto-rikas, kankinys*. Cleveland, 1978, p. 54.
- 29 *Lietuvos užsienio reikalų ministrai 1918–1940*. Kaunas, 1999, p. 8.
- 30 A. Gerutis. *Petras Klimas*, p. 97–98.
- 31 A. Gerutis. *Petras Klimas*, p. 135.
- 32 P. Klimas. *Lietuvos diplomatinėje tarnyboje*. Vilnius, 1991, p. 117–127.
- 33 A. Gerutis. *Petras Klimas*, p. 163–164.
- 34 P. Klimas. Marijampolės gimnazijoje... *Lietuvos aidas*, 1928, nr. 196–200; P. Klimas. [Straipsniai]. *Naujoji Romuva*, 1935, nr. 20–38.
- 35 P. Klimas. Lietuvos valstybės kūrimas 1915–1918 metais Vil-niuije. *Pirmasis Nepriklausomos...*, p. 1–21; P. Klimas. Nepriklausomo-sios Lietuvos gyvenimas. *Lietuvos istorija*. Kaunas, 1936, p. 532–592.
- 36 A. Gerutis. *Petras Klimas*, p. 173.
- 37 Trijų pasiuntinių 1939 m. lapkričio 2 d. memorandumas užsie-nio reikalų ministeriui. *Metmenys*, 1979, nr. 37, p. 156–170.
- 38 L. Jonušauskas. Lietuvos diplomatinė tarnyba 1940–1941 m. *Genocidas ir rezistencija*. 1999, nr. 6 (2).
- 39 *Ministro pirmininko pavaduotojo ir užsienio reikalų ministro V. Krėvės-Mickevičiaus telegrama Lietuvos pasiuntinybėms. 1940 07 06*. LCVA, f. 383, ap. 7, b. 2254, l. 20.
- 40 *Lietuvos pasiuntinio Paryžiuje P. Klimo telegramos Užsienio reikalų ministerijai. 1940 08 19*, 21. LCVA, f. 383, ap. 7, b. 2254, l. 18, 19.
- 41 L. Jonušauskas. Lietuvos diplomatinis atstovavimas Prancū-zijoje 1940–1960 m. *Genocidas ir rezistencija*, 2000, nr. 8.
- 42 Lietuvos pasiuntinio Paryžiuje P. Klimo nota Prancūzijos už-sienio reikalų ministeriui P. Baudoin. Vichy, 1940 08 04. K. Škirpa. *Lie-tuvos Nepriklausomybės sutelimo (1938–1940): Atsiminimai ir do-kumentai*. Chicago–Vilnius, 1996, p. 427–428.
- 43 P. Klimo laiškas dukrai Eglei. Vichy, 1940 09 26. A. Gerutis. *Petras Klimas*, p. 197.
- 44 P. Klimo laiškas S. A. Bačkui. Vichy, 1940 07 29; cituota iš: L. Jonušauskas. *Likimo vedami: Lietuvos diplomatinės tarnybos egzi-lyje veikla. 1940–1941*. Vilnius, 2003, p. 72.
- 45 A. Gerutis. *Petras Klimas*, p. 201.
- 46 P. Klimo laiškas A. Geručui. Vichy, 1940 12 22. A. Gerutis. *Petras Klimas*, p. 201–203. 1942 m. pabaigoje Klimas buvo leista atsirinkti Lietuvos pasiuntinybės pastate buvusius jų daiktus, kurie bu-vo gerokai aptirpe: sovietų ambasada jau buvo išsivežusi Klimų sidab-rinius indus, drabužius ir apavą, dalį bibliotekos.
- 47 P. Klimo laiškas [į Lietuvos atstovybę Berne]. Vichy, apie 1940 09–1942. A. Gerutis. *Petras Klimas*, p. 249.
- 48 E. Turauskas. *Lietuvos nepriklausomybės netenkant*. p. 279–280.
- 49 P. Klimo laiškas J. Šauliui. Vichy, 1941 01 pr. A. Gerutis. *Petras Klimas*, p. 213–214.
- 50 A. Gerutis. *Petras Klimas*, p. 210–211.
- 51 Lietuvos diplomatų pasitarimo, įvykusio 1941 m. liepos 14 d. Šveicarijoje, protokolai. Bernas, 1941 07 14. L. Jonušauskas. *Likimo vedami...*, p. 356–361.
- 52 P. Klimo laiškas šeimai. Kanai, 1943 09 19. A. Gerutis. *Petras Klimas*, p. 261.
- 53 H. Blazas. Petro Klimo odisėja. *Varpas* 1963, nr. 5, p. 209–210.
- 54 Ten pat, p. 220–221.
- 55 Petro Klimo tardymo protokolai. Kaunas, 1945 12 15. *Tado Petkevičiaus, Petronėlės Lastienės ir Petro Klimo baudžiamoji byla*. LYA, f. K–1, ap. 58, b. 15 617, l. 162.
- 56 A. Gerutis. *Petras Klimas*, p. 279. Minimas viduramžių rašy-tojo Dantės kūrinys „Dieviškoji komedija“, kurio pirmojoje dalyje įtai-giai aprašomi pragaro vaizdai.

Apie Panevėžio hidromelioracijos technikumą

Rimgaudas BANYŠ, Panevėžys

2004 metais Romualdas Tinfavičius kreipėsi į mane laišku, siūlydamas organizuoti mūsų bendrakursių, baigusių 1955 metais Panevėžio hidromelioracijos technikumą, susitikimą bei paprašė atsiųsti žinomų draugų adresus. Aš jau turėjau šešis adresus, kuriuos ir išsiunčiau ponui Romualdui. Jis savo ruožtu surado dar dvidešimt keturis draugus iš keturiasdešimties baigusiujų ir pradėjo organizacinį darbą.

O dabar truputis istorijos iš 1951-1955-2005 metų gyvenimo.

1951 metų rugsėjis. Iš visos Lietuvos, daugiausia iš Panevėžio bei aplinkinių rajonų, susirinkome į PHT - Panevėžio hidromelioracijos technikumą siekti profesijos, kurios mūsų gimtajai žemei tada reikėjo. Reikėjo specialybės ir mums.

Metas buvo sunkus, daugeliui mokslas čia davė ir duonos kąsnį – gaudavome stipendijas. Kurse buvo sudarytos dvi – „a“ ir „b“ grupės, į kurias susirinkome 60 merginų ir vaikinų. Pastarųjų įstojo daugiau.

Patekome į tėvišką direktoriaus, žemaičio, nepriklausomos Lietuvos kultūrtechniko Stasio Mikutos, direktoriaus pavaduotojo Jono Andriūno, profesionalių, reiklių, nuosirdžių dėstytojų Vinco Sviklo, Kosto Zapalskio, Vlado Tvarkūno, Vlado Vainausko, Pranciškos Andriūnienės, Gintauto Nemicko, Jurgos Bobinos, J. Paškevičiaus, auklėtojų Broniaus Rudaičio, Alfonso Morkvėno, Vlado Vainausko ir kitų globą. Mes esame Jiems dėkingi, kad iš mūsų, vėjavaiškių paauglių, per ketverius metus išugdė asmenybes, išmokė profesijos, davė keliolika metų gyvenimą.

2005 metų bendrakursių susitikimas po 50-ies metų. Romas Tinfavičius įteikė bendrakursių biografijas Vytautui Šeibokui

Ne visi atėję mokyti į mūsų kursą technikumą baigė drauge su mumis. Keli neatlaikė disciplinų krūvio, reikalavimų ar dėl kitų priežasčių išėjo laimės ieškoti kitur. Didžiausia dalis po dvejų, trejų metų buvo „pašaukta“ į sovietų armiją, kuri sujaukė vaikinų ateitį.

Mokėmės geodezijos, hidraulikos, teorinės mechanikos, braižybos, braižomosios geometrijos pagrindų, agronomijos, žemės ūkio mechanizavimo, daugelio kitų specialybei būtinų dalykų. Noriai dalyvavome mokomosiose ir gamybinėse

praktikose. Sportavome, dainavome, keliavome, lankėme kino teatrų, šokių, merginas palydėdavome ir... bučiuodavome, krėsdami eibes, žodžiu, buvome kaip ir visi bendraamžiai.

1955 metų rugpjūčio 9-13 d. 40 apgyvusių diplominius darbus, iš 42 baigusiu kursą, iškilmingai įteikė techninių-hidromelioratorių diplomus. Tada mums vidutiniškai buvo po dvidešimt metų, jauniausiems po 17, vyriausiajam - 26-eri. Taigi – „vyrai prie ūso“!

Pasklidome po visą Lietuvą, kibome į

darbus, metai po metų brendome, tobulėjome, augome pareigose, tapome patyruisiais organizatoriais, profesionaliais specialistais, gerbiama didelių kolektyvų vadovais. Žymūs mūsų darbų pėdsakai liko tuose 3 milijonuose hektarų nusaustų, drenuotų, drėkinamų, sukuriantų Lietuvos žemių. Ne vienas pelnė Rusijos Smolensko srities žemdirbių pripažinimą už pelkynų melioravimą. Ne visi likome ištikimi technikumė įgytai specialybei - baigėme kitus mokslus, dirbome statybų, pramonės įmonių, kelių statybos, kitų ūkio šakų vadovais ir atsakingais darbuotojais, tačiau dauguma hidromelioratoriaus pašaukimui likome ištikimi visą gyvenimą.

Deja, per 50 metų paskendome savo darbuose, problemose, šeimos rūpesčiuose, kituose rūpesteliuose, atitolome vienas nuo kito, nutrūko tarpusavio ryšiai.

Ir šiandien ne visus pavyko surasti, vienas kitas ir kviestas negalėjo ar nepanoro dalyvauti šioje mūsų šventėje. Nekaltinkime nieko, tokia, matyt, yra laiko logika. Laikas negailestingas ir dalis mūsų draugų bei gerbiamų dėstytojų jau ilsisi priglauti gimtosios Lietuvos žemėlės. Nežinia, kiek metų mums gegutė iškukuos..., tikėkimės, kad ji nebus šykšti.

Palinkėkime vieni kitiems, šeimoms, artimiesiems geros sveikatos, stiprios valios, ryžto įgyvendinant sumanytus siekius, svajones. Dažniau prisiminkime šviesias akimirkas, prisiminkime vieni kitus, bendraukime.

BŪKIME!

Gandrais suskridome į gimtą lizdą

Rimgaudas BANYŠ, Panevėžys-Samara

Panevėžys, 2005 m. liepos 30 d., vidurdienis. Karšta, kepina saulė, tvankus vidurdienis. Prie senutėlio pastato Vasario 16-osios gatvėje iš įvairių Lietuvos miestų ir miestelių, sodžių, kaimų renkasi solidūs ponai – Vytautai, Algirdai, Rimantai, Jonai, Stasiai, Broniai, Drąsučiai.... Vieni ir su damomis. Susitinka, sveikina, bučiuoja ir staiga tampa Vickomis, Staskomis, Rimkomis, Romkomis, Vilkomis, Algiais, Lialkomis.... Tai prie buvusio Panevėžio hidromelioracijos technikumo po penkiasdešimties metų susitinka 1955 metų keturmečio kurso laidos absolventai. Devyniolika iš 42-iejų. Dalis jau išėjo Anapilin, kiti nepanoro ar negalėjo ateiti, dar kitų ir surasti nepavyko – laikas daro savo. Geranoriškai mūsų kvietimą priėmė ir dėstytojai Pranciška Andriūnienė, Jurgis Bobina ir Gintautas Nemickas.

Fotografuojamės prie savosios ALMA MATER, to mažo, seno, apšiurusio namo, tačiau mūsų negausus būrelis prie jo atrodo dar mažesnis, o mes tokie pabrėžtinai nedideli prie jo, kaip prieš pusę dvidešimtojo amžiaus...

Penkiolika nuosavų automobilių (!) at-

važiuojame į Samarą, į svetingą, nuostabią Rodrigo Mykolaičio šeimos kaimo turizmo sodybą, kurioje per visą šventę jautėme geraširdišką rūpestį bei globą. Žavėjo mus ir sodybą supantis Nevėžio vingis, medžių žaluma, paukščiai...

Vakaro vadžias savo rankose tvirtai, išradingai laikė jubiliejinio susitikimo sumanytojas ir organizatorius (nežinojome, kad apdovanotas tokiais talentais) magistras Romualdas Tinfavičius. Šventišką nuotaką palaikė p. Stanislova ir sumaniai apmąstytas bei atliekamas muzikinis fonas: dainos, poezija, šypsena - viskas žadino jaunystės prisiminimus...

Bene įdomiausias buvo mūsų 50 metų „išpažintys“. Ne veltui jie praėjo, daug ko išmokome, patyrėme, daug didelių darbų padarėme Lietuvai Tėvynei.

Dėstytojai nešykstėjo mums pagyrimų, esą mes buvome patys geriausi, stropiausi, drausmingiausi, žodžiu, vos ne angeliukai. Žinome, kad jie gerokai perdeda, bet buvo malonu. Ačiū už pagyras, o gal iš tiesų nebuvome blogiausi „studentai“?

Didžiausią siurprizą padarė p. Romualdas kiekvienam įteikdamas leidinį „Mūsų metų brydės“ ir jubiliejinis medalius. Niekas kitas tokio jubiliejinio leidinio neturi! Kas tik pamato, visi juo žavisi ir pavydi. Leidinį įteikiau Jo Ekscelencijai Panevėžio vyskupui Jonui Kauneckui, Panevėžio krašto tyros muziejui ir Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešajai bibliotekai. Taigi jau įėjome į istoriją.

Nesugadino nuotakos, neišgąsdino nei Perkūnas, nei žaibai, nei stipri liūtis. Gal tik Algirdui Kalvaičiui nepasisekė: „melioruodamas“ ant pavėsinės stogo susikauptų liūties vandenį, susipylė jį sau už apykaklės, tuo palinksminamas auditoriją. O už Panevėžio stichija – kaštonų dydžio kruša - padarė didelių nuostolių ūkininkams, tokių, jog teko kreiptis į Vyriausybę dėl jų atlyginimo. Mes dėl sušlapusių marškinų nesikreipėme, pagailėjome valdžios!

Šventė tęsėsi. Netrūko vietos užstalėje, nieko nestigo ant stalo, buvo daug šypsenų, juoko, gražių, senų mūsų jaunystės dainų, šokių. Ir kojų vienas kitam nenumindėme.

kavos, sėdome į autobusiuką ir po kelių minučių pasiekėme Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto gimtinę - Senuosius Trakus, pasigrožėjome neogotinė Vytauto bažnyčia, kurios viduje klūpėjo keletas maldininkų ir palaukę, kol keturi Vytautai nusi-fotografavo prie Vytauto medinio paminklo, pasukome į vandens ir pramogų centrą Trasalį. Būtų malonu pasikaitinti turkiškoje pirtyje, pasiplieskinti baseine, bet p. Romualdas sako, kad turime paskubėti ir apsilankyti Švč. Mergelės Marijos bažnyčioje, kurią 1409 metais fundavo Vytautas Didysis. Apžiūrėję vidų ir išorę, nuėliavome į karaimų maldos namus - kenesą. Kenesa karaimiškai ir arabiškai reiškia „šventovė“.

Tai XVIII a. architektūros paminklas. Pirmoji kenesa pastatyta XV a. buvo karo gaisrų nuniokota. Didžiojoje salėje ant dviejų laiptelių medinis, raizytas, neoklasikinio stiliaus altorius. Virš jo citata iš Bibli-

jos: „Štai Dievo akis apsaugo tikinčiuosius“. Iš abiejų altoriaus pusių – dešimt Dievo įsakymų. Altorius atsuktas į pietus. Apeigas atlieka dvasininkas hazzanas. Giesmės gieda pats hazzanas arba maldininkai. Karaimų liturgija panaši į krikščionių, susideda iš Dovydo psalmių.

Kenesoje mus pasitiko apsirengęs tautiniais drabužiais karaimas Michailas Zajančkovskis, kuris išsamiai papasakojo apie jų religinius papročius.

Pasivaikščiodami Karaimų gatve, atkreipėme dėmesį, kad jų namai kuklūs su trimis langais į gatvę. Pagal mano senelės Jugasios pasakojimą, karaimai, kurie 1387 metais Vytauto Didžiojo nurodymu buvo atkelti iš Krymo į Lietuvą, garbina jį turtum Dievą. Todėl darydami tris langus, kurie nukreipti į gatvę, sakydavo: vienas langas Vytautui Didžiajam, antras - Dievui, trečias - motinai ir tėvui. Prie kiekvieno lango buvo sukalbamos maldos.

Nukelta į 6 p.

Atgaiva sielai

Aleksandras ZAJANČKAUSKAS

Taip galima apibūdinti Panevėžio hidromelioracijos technikumo 1955 metų antros laidos diplomantų susitikimą 2007 m. liepos 4 d. Trakuose - Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės lopšyje.

Kodėl būtent Trakai tapo susitikimo vieta, o ne Panevėžys ar Kaunas? - paklausiau susitikimo organizatoriaus, žinomo Lietuvos kelių veterano ir karaimų kultūros metraštininko Romualdo Tinfavičiaus. Jis pa-brėžė, kad Trakai kaip senoji Lietuvos sostinė, Lietuvos didžiųjų kunigaikščių Kęstučio, Vytauto citadelė yra tokia brangi visiems lietuviams ir karaimams, kaip musulmonams - Meka. Lietuviams pagrįstai priskiriamas Europos išgelbėtojų nuo Čin-

gischano Aukso Ordos užkariautojų vardas. Nė viena tauta negali pasigirti laimėjusi tiek mūsų su mongolais ir kryžiuočiais. Štai kodėl Trakai yra ir visada bus Lietuvos laisvės simbolis už nepriklausomybę.

Susitikimas prasidėjo Trakuose, Senkelio g. 13, prie Trakų kelių tarnybos 10 val. ryto.

Į jį atvyko Vytautas Ambraška, Vytautas Bernadišius, Vytautas Morkūnas, Drąsutis Mackevičius su žmonomis, Vytautas Raišelis, Albinas Stankus, Romualdas Tinfavičius, Bronislovas Želvys, fotografas Feliksas Strakšys ir šių eilučių autorius.

Apžiūrėję gražiai ir skoningai sutvarkytą Trakų kelių tarnybą, pasistiprinę puodeliu

Atgaiva sielai

Aleksandras ZAJANČKAUSKAS

Atkelta iš 5 p.

Po Kenesos apsilankėme Trakų karaimų muziejuje bei nacionalinių patiekalų restoranuose „Kybynlar“ ir „Kibite“. Muziejus kuklus, bet turtingas daug retų eksponatų, rankdarbių, tautinių drabužių.

Apsvaigę nuo kybinų ir krupniko kvaipo patraukėme į Maironio apdainuotą garsiąją Trakų pilį. Šioje pilyje viešpatauja Vytauto Didžiojo aura. Iš čia jis vadovavo visa šaliai, čia priimdavo pasiuntinius iš visos Europos. Čia ir mirė 1430 m. spalio 27 d. ant savos pusbrolio Jogailos rankų. Jo kars-tas aštuonias dienas stovėjo pilies menėje, po to nuvežtas ir palaidotas Vilniaus ka-tedroje. Dabar Trakų pilyje įrengtos ekspozicijos, vyksta parodos, tarptautiniai renginiai, kuriuose dalyvauja užsienio svečiai ir diplomatai. Kasmet Trakų pilį aplanko apie 200 tūkstančių žmonių. Visas Trakų istori-nis nacionalinis parkas vienintelis Lietu-voje. Regione yra daugiau nei 200 ežerų, ornitologinis ir botanikos draustiniai. Pa-čiame Trakų mieste yra apie 7000 gyventojų. Miestas švarus, gražiai sutvarkytas. Gal-vės, Skaisčio ežerus skrodžia baldsparniai burlaiviai, žuvėdros, antys, gulsės.

Nusilenkę Vytauto Didžiojo paminklui išvykome į Užutrakio dvarą, kurio savinin-kas buvo grafas Tiškevičius. Pasigrožęję dvaro fasadu ir parku iškeliavome į Vievj

apžiūrėti kelių muziejaus. Mus pagarbiai sutiko muziejaus direktorius Juozas Steponkevičius, kuris aprodė visus eksponatus. Nuostabą kelia eksponatų gausumas, ideali tvarka ir švara. Šalia įvairių epochų kelių statybos technikos, gausi mineralų, paukščių bei žvėrelių iškamšų kolekcija.

Pasibaigus ekskursijai svečių kambaryje suruošėme bendrą vakarienę. Romualdas Tinfavičius visus apdovanojo įvairiais suve-nyrais. Atsipalaidavę sudainavome lietuviš-kų bei karaimiškų dainų ir aš padeklama-vau keletą savo eilėraščių, štai vienas iš jų:

„Ten kur Trakai mėlynieji, ar žinai?

Gynė meilę, gynė žemę milžinai

Gynė kalbą, gynė protėvių namus

Gynė Galvę, gynė Skaistį, gynė mus.

Dunkso Vytauto tvirtovės tarp bangų,

Čia pagoniškaai taip šventa ir ramu,

Pirmą žodį tart mokino čia mama,

Šičia gimė brangus vardas Lietuva“

Man, kaip ir visiems susitikimo daly-viams, ypač malonu, kad šiais laikais, kada pagrindinė varomoji jėga yra pinigas, mes pa-sinėrėme į idealizmo ir romantikos bangas.

Šiame merkantiliškame pasaulyje, pop-kultūros pavergoje visuomenėje, tokie su-sitikimai su mūsų praeitimi yra ir bus ne-įkainojami, atgaiva sielai. Ačiū Romualdui Tinfavičiui, Juozui Steponkevičiui ir vi-siems susitikimo dalyviams.

Ketveri metai Europos Sąjungoje

Gediminas PAVIRPIS, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

kūrusi iniciatyvinė grupė: kraštovaizdžio architektas A. Mituzas, Nemenčinės seniū-nas E. Puncevič, VŠĮ „Europos geografinis centras“ direktorius S. Giedraitis numatė, kad prancūzų mokslininkų nustatyta Eu-ropos geografinio centro vieta netoli Vil-niaus turi būti sutvarkyta bei paversta gau-siai turistų lankoma vieta. Jie, kaip ir visi Lietuvos piliečiai, laukė tos dienos, kada Lietuva taps ES šeimos nare, ir numatė šią vietą tinkamą įrengti pagrindinį akcentą įstojus mūsų šaliai į ES. Jų idėją palaikė tuometis Premjeras Algirdas Brazauskas, finansų ministrė Dalia Grybauskaitė, Vil-niaus apskrities viršininko administracija, Valstybinio turizmo departamentas, ypač skyriaus vedėjas G. Indriūnas. Pagrindinį akcentą šioje teritorijoje – stelą sukūrė žy-mus Lietuvos skulptorius G. Jokūbonis, statinius projektavo prof. J. Januškevičius, statybos montavimo darbus atliko UAB „Melinga“ (direktorius D. Valiauga). Kiek-vienas, kuris yra susidūręs su darbais sau-gomoje teritorijoje supras, kiek laiko ir svei-katos reikėjo įdėti, kad objektas per labai trumpą laiką būtų sutvarkytas tuomet jau garsiai minėtai, 2004 m. gegužės 1 d. naujų

narių stojimo į ES, datai. Buvo suspėta. Eu-ropos geografiniame centre, kurio aplinki-nė teritorija nė iš tolo tapo nepanaši į buvu-sią, šventėme Lietuvos įstojimą į ES. Daly-vavo aukščiausi šalies, apskrities, Vilniaus miesto ir rajono savivaldybių pareigūnai, svečiai, šio centro kūrėjai.

Dabar, po ketverių metų, buvo prisimin-ti visi, kurie prisidėjo prie to, kad dabar turime gerą turizmo objektą. Net minėji-mo laikotarpiu sulaukėme dviejų turistinių autobusų, vieną iš kaimyninės Lenkijos Poznanės miesto. Šios teritorijos peizažus pasiryžo įamžinti dalyvavęs šventėje amžinatislį skulptoriaus G. Jakūbonio sūnus. Gražią šventę savo romansais apie meilę moteriai, motinai, tėvynei įvairiomis kal-bomis pagyveno Liuba Nazarenko.

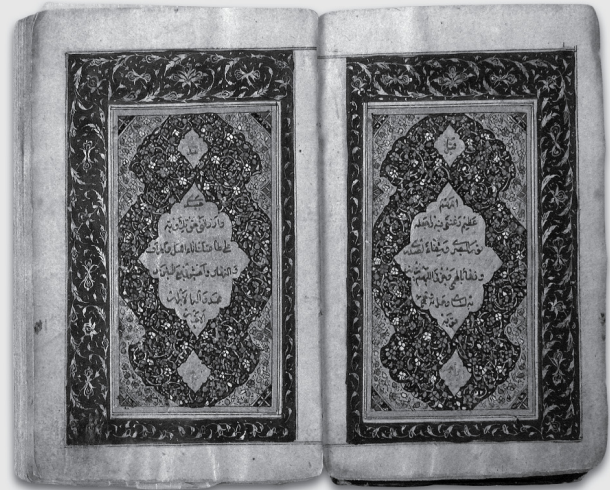
Turistus, kurių čia jau apsilankė iš visų kontinentų, verslininkus traukia ir greta vei-kiantis golfo klubas. Ūkio ministerija, jos Vals-tybinis turizmo departamentas, Aplinkos mi-nisterija, Vilniaus rajono savivaldybė ieško ke-lių paversti šią vietą puikaus turistų aptarnavi-mo objektu. Tikiu, netrukus mes tuo visi gerė-simės bei didžiuosimės, kad prie sostinės turi-me gražiai sutvarkytą, mūsų laimei, likimo pa-metėtą oficialų Europos geografinį centrą.

Muziejus laikraštyje (Nr. 18)

Koranas – musulmonų šventoji knyga

Trakų istorijos muziejaus karaimikos rinkinyje kaupiami ir saugomi ne tik karaimų, bet ir totorių tautos istoriją bei kultūrą atspindintys eksponatai.

Lietuvos totoriai, kilę iš tiurkų ir sutiurkintų mongolų genčių, yra išeivių iš Aukso Ordos, Krymo ir kitų chanatų palikuonys.

Rankraštinis koranas XVIII a. Foto V.Neliubinas

Būdami skirtingų genčių, savo gimtosios kalbos neišsaugojo ir vartojo juos supančių tautų kalbas.

Pirmosios totorių grupės Lietuvoje galėjo apsigyventi XIV a. I pusėje, Gedimino valdymo laikais, tačiau, organizuotos bendruomenės Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje įsikūrė tik XIV a. pabaigoje, valdant didžiajam kunigaikščiui Vytautui (1392–1430). Lietuvos totoriai savo gimtąją kalbą prarado dar XVI a., bet išsaugojo savo tikėjimą – Islamą ir tautinę savimonę. Lietuvos totorių, kaip ir visų musulmonų, Islamo religijos pagrinda yra šventoji knyga – Koranas, o liturginė kalba – arabų.

Pirmasis Islamą Mekoje pradėjo skelbti Mahometas (570 – 632). Vietinė aukštuomenė buvo priešiška nusiteikusi prieš šią religiją, todėl pranašas su grupe pasekėjų 622 m. buvo priverstas persikelti į Mediną. Šis persikėlimas – Hidžra, laikomas musulmonų eros, jų kalendoriaus pradžia.

Koranas pradėjo plisti žodine forma dar tebegyvenant Mahometui. Daug kas mokėjo visą Koraną arba jo dalis mintinai, kai kas buvo užrašęs jo fragmentus. Pirmojo Kalifo Abu Bakro (632–634) liepimu Zaidas ibn Sabitas surinko žodžiu ir raštu gyvavusį Koraną ant atskirų lapų (musulmonų tradicija mini ir daugiau rašytinio Korano variantų kūrėjų). Valdant trečiajam kalifui Osmanui (644–656), Koranas pirmą kartą įgijo rankraštinės knygos pavidalą. Ji laikoma pirmąja Korano laidos redakcija. Per pirmąjį islamo amžių buvo ir daugiau rašytinių Korano variantų, todėl Omejadų valdymo metu (661–750) buvo parengtas kanoninis Korano tekstas. Kadangi arabų raštas nefiksuoja trumpųjų balsių, tam tikrus žodžius galima perskaityti įvairiai, tad buvo sukurti ir kanoniniai Korano skaitymo variantai.

Kad Korano tekstas būtų suprantamas visiems, buvo sukurti tefsirai – Korano komentarai. Jau viduramžiais Koranas buvo skaitomas su komentarais. Tefsirais naudojosi ir Lietuvos totoriai, bet atsirado būtinybė nesuprantamus arabiškus maldų tekstus traktuoti gudų, o vėliau ir lenkų kalbomis. Lietuvos musulmonų tefsiruose po arabišku tekstu aptinkami surašyti vertimai gudų arba lenkų kalbomis. Lietuvoje pirmas Korano komentarų vertimas - totoriaus Juzefo Sobolevskio „Mahometo arba islamo tikėjimo aiškinimas. Korano ir Pranašo įsakymų, vadinamų chadisių, ištraukos“, išleistas 1830 m. Vilniuje (lenkų k.). 1858 m. Varšuvos leidėjas A. Novoleckis išleido pirmą pilną Korano vertimą. Koraną pradėjo versti totorius Murza Tarak – Bučackis, bet jam netikėtai mirus, versti baigė lenkų orientalistas V. Kosciuško .

Tačiau šių knygų buvo nedaug ir jos nepasiekdavo paprastų totorių šeimų, tad nuo seno buvo populiarūs rankraštiniai maldynai. Religinių knygų rašymui buvo naudojamas namų gamybos, atsparus atmosferos poveikiui, rašalas. Šventųjų knygų perrašymas trukdavo ne vieną mėnesį, todėl jos buvo labai branginamos ir saugomos. Lietuvos totoriai, kaip ir viso pasaulio musulmonai, šventai tiki, kad Koranas yra nepakartojamas ir aktualus bet kuriuo laikmečiu, bet kuriuo žmonijos istorijos laikotarpiu.

Trakų istorijos muziejaus fonduose saugomi trys koranai ir kelios knygos arabiškais rašmenimis.

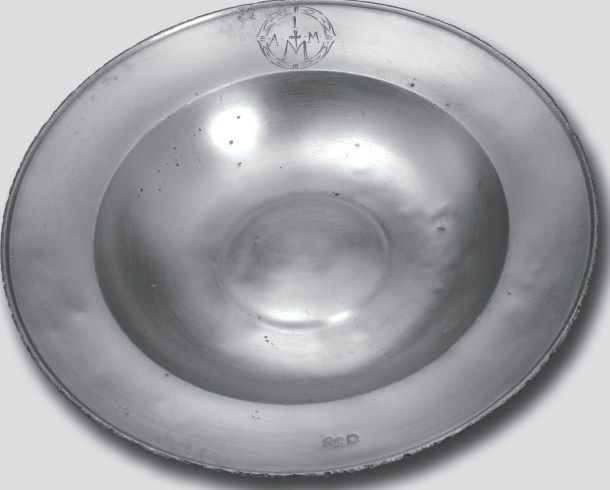
Karaimikos skyriaus vedėja Alvyra Zagrečkaitė

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Muziejus laikraštyje (Nr. 19)

Lėkštės su Masalskių giminės herbais

Iš Kryžiaus žygių laikų liko Europos kilmingųjų tradicija signuoti (žymėti) stalo indus herbinais ženklais. Pradžioje tai buvo daroma praktiniais tikslais, kad būtų galima atskirti bendrai gurguolėje gabenamus asmeninius daiktus, vėliau tapo prestižo atributu. Indai žymimi ne tik herbais, bet ir inicialais, nurodant titulą bei užimamas pareigas. Žymėti ženklais indai gaminti iš pačių įvairiausių medžiagų, neretai iš alavo. Šis

Vilniaus cecho meistrų lėkštė, XVII a. I p. Foto V.Neliubinas

plastiškas sidabro spalvos su matiniu blizgesiu, lengvai lydomas, patvarus metalas buvo labai vertinimas. Plačiau alavo gaminiai Europoje paplito nuo XII amžiaus, atradus milžiniškus telkinius Rūdinuose Kalnuose Vokietijoje. Nuo 1285 m. žinoma alavo meistrų gildija Niurnberge.

Lietuvai XV a. galutinai įsiliejus į krikščioniškųjų Europos valstybių šeimą, signuotų alavinių indų mada pasiekė ir LDK. Ženklinimo paplitimui didelę reikšmę turėjo 1413 m. Horodlės sutartis, kai 47, Vytauto parinktos Lietuvos kilmingųjų šeimos gavo lenkiškus herbus.

Gaminiai su visa atribucija, kai dedamas ne tik herbas, bet ir inicialai bei nurodomos savininko pareigos, Lietuvoje žinomi nuo XVI a. Daugiau tokių dirbinių išliko iš XVII a.

Trakų istorijos muziejus rinkiniuose yra trisdešimt penkios kelių tipų ir dydžių alavinės lėkštės. Jos visos žymėtos Masalskių herbu „Mogila druga“.

Kunigaikščiai Masalskiai - sena ir gausi LDK didikų šeima, kildinama iš Černigovo kunigaikščio Sviatoslavo ir Algirdo dukters Teodoros palikuonių. Vienas jų – Jurgis, valdęs Masalsko miestą, davė vardą visai giminei. Apie 1492 m. Masalskiai pabėgo iš rusų žemių į LDK ir čia įsitvirtino. Didybės pagrindų pradininkas - Jurgio anūkas Timotiejus, vedęs Jono Sapiegos dukrą Oną ir taip susigiminiavęs su LDK didikų žiedu. Jo proanūkis Jonas (Ivanas), šakos, valdžiusios Drujos miestą ir apylinkes Breslaujos pavieta (dabar Baltarusija), atstovas. Tai jis, Breslaujos pastalininkas, vedęs Adomo Vaišnoro našlę Oną Galimską, ir jo sūnus Aleksandras užsakė šias lėkštes, kurios dabar saugomos muziejuje. Apie Aleksandrą žinome nedaug, tik tiek, kad sėdėjo Vilniaus pilies bajorų kalėjime, 1671 m. surašė testamentą, pareigybę paveldėjo iš tėvo, bet niekam jos nepaliko, nes mirė bevaikis. Po jo Breslaujos Drujoje įsigalėjo Sapiegos.

Jono Masalskio užsakytos lėkštės pagamintos Torunėje ir Krokuvoje. Jų yra 10. Visose – herbai renesansiniuose rėmeliuose, inicialai IMAG ir IMPP bei IMPB. Pastarieji liudija savininko pareigybę – Breslaujos pastalininko. Juo Jonas tapo 1621 m. Taigi, lėkštės tikriausiai pagamintos XVII a. I

ketvirtyje. Visose lėkštesė po tris spaudus: valstybės (Lenkijos Erelis), miesto ir meistro. XVII amžiuje jau buvo žinomos kenskingos švino savybės, todėl indai maistui turėjo būti gaminami iš „angliško“ beveik bešvinio 16 lotų prabos alavo ir pažymėti 3 spaudais. Kitiems alavo dirbiniams užteko dviejų, meistro ir miesto, spaudų. Tokia taisyklė Torunės alavo gildijoje priimta 1612 m. Iš Jono Masalskio užsakytų indų - rečiausias, gamintas Krokuvoje. Jų reta tiek Lenkijos, tiek Lietuvos muziejuose ir pirmas kartas, kai sudaro bendro rinkinio dalį.

Tėvo užsakytų lėkščių komplektą vėliau papildė sūnus Aleksandras, užsakes indus pas Vilniaus meistrus. Jo lėkštės pažymėtos inicialais AM ir AIM (įdomus kilmės reliкто pavyzdys – pagal rusišką tradiciją įterptas tėvavardis, nors tuo metu Masalskiai jau buvo katalikai). Jis indus užsakinėjo keliais etapais, tai liudija skirtingas herbų piešiny. Vėliausiuose dirbiniuose spaudų renesansinę stilistiką keičia barokinė. Lėkštės gamino Vilniaus cecho meistrai Tomas Mildė (1611 – 1647), Martynas Reinas (po 1627 m.), Steponas Feldmanas (1641 – 1647), Martynas Preiskofas. Taisyklė aukštos kokybės alavui dėti tris spaudus Vilniuje įsigalėjo vėliau. Galutinai ją įtvirtino 1633 m. Vilniaus alavo liejimų Statutas. Kadangi Aleksandras taip pat reikalavo „angliškos“ kokybės, tai ir vilniškės lėkštės yra su trimis spaudais, vienas kurių – Vytis. Alavinių indų komplektas su 3 spaudais, tarp kurių yra Vyčio ženklas – unikalus.

XVI – XVII a. pavienių alavinių indų savo fonduose turi nemažai muziejų. Lenkijoje yra ir vienas didelis alavinių lėkščių rinkinys, tačiau šis Žebrovo – Žabinos lobis gerokai vėlesnių laikų, datuojamas XVIII - XIX a. Taigi, Trakų istorijos muziejaus alavinių lėkščių rinkinys, datuojamas 1621 – 1647 m., nepaprastai vertingas tiek mėniniu, tiek istoriniu požiūriu, išlikęs toks pilnas XVII a. pirmos pusės alavo lėkščių komplektas.

Muziejininkas Saulius Zalus

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

„VORUTOS“
KULTŪROS PRIEDAS
RYTŲ LIETUVAI

2008 05 10 Nr 23 (31)

Lietuviškas baras

Lietuvių švietimo draugijos „Ryto“ veikla carinės priespaudos ir Pirmojo pasaulinio karo metais

Atkelta iš 1 p.

Steigiamasis „Ryto“ draugijos susirinkimas įvyko 1913 m. sausio 31 d. Vilniuje, Visų Šventųjų bažnyčios klebonijoje. Nariai steigėjai buvo Jonas Basanavičius, Antanas Smetona, kunigas V. Mironas, kunigas A. Petrulis, kunigas K. Maliukevičius ir Liudas Gira. Buvo išrinkti septyni valdybos nariai, o pirmininku tapo kunigas J. Steponavičius.

1914 m. kovo 11d. visuotiniame, arba metiniame, „Ryto“ draugijos susirinkime dalyvavo trisdešimt aštuoni nariai. Iš draugijos pirmininko pranešimo matyti, kad jau veikė trisdešimt šeši skyriai, trys iš jų – Vilniuje. Vilniuje „Ryto“ centre buvo penkiasdešimt aštuoni, skyriuo-

se apie du šimtus narių. Draugijos sėkmę lėmė dvasininkų įtaka ir gyventojų noras šviestis gimtąja kalba.

1914 m. prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, „Ryto“ veikla sutrūko. Dalis lietuvių inteligentų išvažiavo iš Vilniaus. 1915 m. pirmininku buvo išrinktas kunigas dr. Mečislovas Reinys. 1915 m. lapkričio 12 d. „Ryto“ valdybos posėdyje buvo įsteigti pedagoginiai kursai, rengti liaudies mokytojų privačioms lietuvių mokykloms. Kursų vedėju paskirtas A. Stulginskis. 1915 m. gruodžio 22 d. „Rytas“ perėmė 1915 m. rugsėjo mėn. Vilniuje atidarytą lietuvių gimnaziją, kuri tuo metu vadinosi „Jono Basanavičiaus, Mykolo Biržiškos ir P. Gaidelionio Vilniaus lietuvių gimnazijos pa-

mokos“, vėliau didžiausia Vilniaus krašto lietuvių vidurinė mokykla buvo pavadinta Vytauto Didžiojo gimnazija. Tuo pat metu „Rytas“ ėmė globoti kunigo J. Kuktos vadovaujamus vakarinius kursus, kurie veikė Vilniuje nuo 1908 m.

1916 m. gegužės 21 d. įvyko pirmasis vokiečiams valdant metinis susirinkimas Šv. Mikalojaus salėje (prie Šv. Mikalojaus bažnyčios). Netrukus „Ryto“ veiklą vokiečiai ėmė trukdyti. Kai kunigas Mečislovas Reinys atsisakė eiti „Ryto“ pirmininko pareigas, buvo išrinktas A. Stulginskis. 1918 m. Valdyba nutarė surengti mokytojų vasaros kursus, steigti daugiau mokyklų, o švenčionyse kurti „Ryto“ gimnaziją, kuriai vėliau suteiktas Kęstučio var-

das. 1918 m. pabaigoje ją įkūrė mokytojas (vėliau profesorius) Zigmas Žemaitis ir Švenčionių dekanas kunigas Justinas Petronis. Vienintelis po karo veikiantis „Ryto“ draugijos skyrius 1920 m. atsiskyrė nuo Vilniaus „Ryto“ kaip savarankiška Švenčionių „Ryto“ draugija. Ji veikė iki 1938 metų. Švenčionių „Ryto“ draugija turėjo keliolika skyrių, skaityklų, išlaikė apie aštuoniasdešimt pradinių mokyklų, minėtą Kęstučio gimnaziją.

1918 m. gegužės 30 d. A. Stulginskis atsisakė pirmininkauti, ir pirmininku vėl buvo išrinktas kunigas dr. Mečislovas Reinys. Jis „Rytui“ vadovavo iki 1922 m., 1922 06 09 - 1933 m. – kunigas Petras Kraujalis, o 1933 - 1938 kunigas Kristupas Čibiras.

Lietuviškos mokyklos lenkų okupuotame krašte

1920 m. spalio 9 d., sulaužius sutartį ir Vilnių vėl užėmus lenkams, gruodžio 28 d. „Rytas“ turėjo registruotis vadinaimosios Vidurinės Lietuvos departamente. Greit „Ryto“ santykiai su lenkų vyriausybe pablogėjo, kai ji pastebėjo, kad draugijų veiklą remia gyventojai (ypač kaimiečiai). 1921 m. sausio 20 d. Vilniaus prokuratūros įsakymu buvo padaryta krata „Ryto“ valdyboje, o jos nariai Mykolas Biržiška, kunigas J. Kukta, J. Mileris, A. Micciūnas ir M. Marcišauskaitė uždaryti Lukiškių kalėjime, paskui ištremti už demarkacijos linijos.

1920 - 1922 m. – „Ryto“ mokyklų kūrimo metai. 1922 m. rugsėjo 26 d. draugijos narių susirinkime nutarta viso krašto lietuvių švietimą perduoti draugijai. Šio darbo energingai ėmėsi „Rytas“ ir pirmininkas kunigas Petras Kraujalis. Kai tik „Ryto“ mokyklų atsirado daugiau, lenkai jų veiklai ėmė kelti griežtesnius reikalavimus.

1922 m. gruodžio 28 - 30 d. Vilniuje vyko „Ryto“ pradinių mokyklų mokytojų suvažiavimas. Dalyvavo šešiasdešimt mokytojų iš Vilniaus ir provincijos. Tai buvo labai gyvas ir įdomus Vilniaus krašto lietuvių inteligentų susirinkimas. Nepaisydami pavojaus, jie steigė mokyklas kai kur valdžiai leidžiant, o dažniausiai ir neleidžiant. Suvažiavimas po ilgų diskusijų priėmė rezoliuciją, kurioje reikalavo:

- 1) kad į lietuvių mokyklos darbą nesikištų policija;
- 2) kad lenkų valdžia skirtų į mokyklas lietuvius mokytojus;
- 3) kad privati lietuvių iniciatyva švietimo srityje nebūtų varžoma;
- 4) kad namų ir privatus mokymas nebūtų draudžiamas;
- 5) kad žmonės dėl švietimo nebūtų persekiojami;
- 6) kad būtų grąžinti ištremtieji mokytojai į Lietuvos Respubliką.

Valdžiai ypač nepatiko šeštasis rezoliucijos punktas.

1923 m. Lenkijos valdžia pradėjo sistemingai trukdyti lietuvių švietimo darbą. Pa-

Kun. dekanas prel. Klemensas Maliukevičius CH (1911–1933) ir vikaras Petras Velička. Klemensas Maliukevičius atstovavo Trakų parapijai Lietuvių konferencijoje, įvykusioje 1917 m. rugsėjo 18–23 d. Vilniuje, kuri išrinko Lietuvos Valstybės tarybą

dažnėjo mokytojų suėmimai ir trėmimai. 1923 m. Gardino ir Švenčionių apskrityse buvo uždarytos visos lietuvių mokyklos. Suvalkų apskrityje, Punsko, Smalėnų ir kituose valsčiuose, kur gyveno tik lietuviai, nebuvo nė vienos lietuviškos mokyklos. 1922 - 1923 mokslo metų viduryje buvo uždaryta Švenčionių lietuvių gimnazija. Tais pačiais metais buvo padaryta krata „Ryto“ draugijos centre. Netrukus „Ryto“ pirmininkas ir visi Varnionių valsčiaus lietuviai mokytojai gavo kvietimą į teismą, o policija uždarė lietuvių mokyklas Barčiuose, Videniuose, Dainavoje, Galčiūnuose, Gervėčiuose, Varnionyse ir kitur.

„Ryto“ pirmininką ir mokytojus taikos teišėjas nutėisė kalėti arba sumokėti pinigines baudas. Byla buvo perduota į apygardos apeliacinį teismą, kuris kunigą Petrą Kraujalį ir visus mokytojus išteisino. Gynė žymus Vilniaus advokatas Tadas Vrublevskis, žinomas lietuviams dar iš spaudos draudimo laikų.

Iš 1924 m. gruodžio 30 d. pirmininko ataskaitos visuotiniame „Ryto“ draugijos susirinkime matyti, kad 1924 m. dėl švietimo darbo buvo dvylika teismo bylų. Visos jos laimėtos antroje instancijoje. Lenkų valdžia nepripažino valstybinių teisių nė vienai lietuvių vidurinei mokyklai (dviem gimnazijoms ir vienai mokytojų seminarijai). Baigę Vilniaus lietuvių mokytojų seminariją, mokytojai vis tiek buvo laikomi nekvalifikuotais, reikalavo lenkų valdiškos mokyklos baigimo dokumentų. Baigę Vilniaus lietuvių gimnaziją abiturientai nebuvo priimami į Lenkijos universitetus.

Nors „Ryto“ mokytojus nuolat persekiojo administracija, draugija 1923 - 1927 m. atkakliai steigė kuo daugiau mokyklų. Iki 1927 m. „Ryto“ liaudies mokyklų daugėjo. Prasidėjus mokyklų uždarinėjimo represijoms, 1927 m. buvo uždarytos keturiasdešimt septynios liaudies mokyklos ir mokytojų seminarija Vilniuje, negalėjo mokytis daugiau kaip du tūkstančiai kaimo vaikų ir du šimtai devyniasdešimt du mokytojų seminarijos auklėtiniai.

Tęsinys kitame numeryje

Vilniaus dienoraštis

(1915.XII. 26 – 1919.XI. 26)

Kun. Pranas BIELIAUSKAS

Tėsinys. Pradžia Nr. 23 2007

Pro šonines Katedros duris išėjo apie 30 vaikų giedodami „Bože, coś Polskę“, nešini ereliu, be kepurų, plaukai susitaršę. Po to kita kuopa išeina. Vienas kitas magistrato „susenęs grybas“. Toliau gimnazijos mokiniai (ės), ponas, ponias. Ir bobelės kemšasi. Mat eis į Aušros Vartus. Gieda, dainuoja: „Jeszcze Polska nie zginęła“, „Wilno – Warszawę razc połączyć, Panie“³¹³. Kitoj gatvės pusėj peštynės, lazdomis pliekėsi vyriškiai. Vienas vokiečių policininkas prisiartinęs prie pirmos žygiuojančios kuopos aiškina, kad eiseną yra uždrausta ir prašo visus skirstytis. Jie vaikai, nepaklauso. Pilies gatvėje sutinka kelis vokiečių policininkus. Šie griežtai atsisakė praleisti toliau eiti. Vaikai pradėjo šaukti „ura“, kepurems mėtyti aukštyn. Ir kunigų seminarijos dvasios vadovas kun. S. Zavadzakis čia pribuvo. Kol vaikėzai šūkavo, draskėsi, vokiečių policija stebėtinai šaltai į visą tai ramiai žiūrėjo, bet nė vieno norinčio prasiveržti nepraleido. Tuomet kaip bičių spiečius eiseną metėsi į Vyskupų gatvę³¹⁴ ir manė Skapo gatvę išeiti. Čia taip pat vokiečių policija sutiko ir nė vieno nepraleido. Metėsi tada į Jurgio prospektą,³¹⁵ manė ten prasiveržti. Vėl policija sulaukė. Lenkai pradeda nervintis ir policijai lazdomis grasinti. Policija įsako skirstytis į savo namus. O kai demonstrantai nepakluso, paleido keletą iš karabinų tuščių šuvių. Pasidarė maišatis. Motinos, pagriebusios savo vaikus, rėkdamos „przekłete szwaby“³¹⁶ bėgo ir slėpėsi kuri kur galėjo. Prie Katedros lenkas susiginėjo su vokiečių kariškiu. Pirmasis mosuoja lazda. Vokietis išsitraukęs šoblią šerė lenkui per petį. Lenkas bėga, vokietis vejasi ir vis šeria kardu. Sužeistasis parkrito į griovelį prie pat Katedros. Sužeistą kruviną įnešė į zakristiją. Jis jau nebegalėjo kalbėti ir išpažinties neatliko. Kun. S. Jasinskis tik išrišimą davė. Jį nuvežė greitoji pagalba į ligoninę. Sako, kad iš viso buvo 18 sužeistųjų.

Štai ką lenkai kunigai, ten buvę ir visa matę, kalbėjo?

Kunigo S. Maciejavičiaus nuomone: „Šita lenkų manifestacija patyrė „fiasco“. Aplink buvusį Kotrynos paminklo postamentą padarė procesiją, ir baigta. Kad nors lenkai būtų suskubę čia Jogailos su Jadvyga³¹⁷ paminklą pastatyti, būtų padoriau.

Kunigas J. Kretovičius Maciejavičiui nepritarė ir pasidžiaugė, kad vaikai dalyvavo tokiose politinėse eisenose: „Niech się uczyć“³¹⁸.

Pasak Prelato J. Hanusevičiaus, „Niech widzą, jaka garstka jest polaków w Wilnie, że aż wojsko niemcy musieli postawić“³¹⁹.

Kunigas I. Olšanskis pavadino mano gimnazistą P. Baranauską „balvanu“ už tai, kad šis norėjo uždaryti vartelius prieš bėgantį lenką. P. Baranauskas atsikirtė: „Niech nie łązą, gdzie nie trzeba; to 1, a 2., niewiadomo, który z nas wiekszy balwan. Nawarzyliście sami sobie kaszy, to i jedzcie!“³²⁰

Iš 2500–3000 žmonių minios dutrečdaliai buvo vaikų. Pamaldūs žmonės buvo suvilioti bažnytine procesija į Aušros Vartus. Nemaža galėjo būti ir nelenkų. Dalis buvo lietuvių, susidomėjusių triukšmu, buvo ir gudų, vienas kitas žydas. Buvo pakviesta ir iš provincijos į lenkų šventę. Kiti kalba, kad jei būtų žinoję, jog čia ne bažnytinė procesija, nebūtų ėję iš namų. Mano pažįstama Šmidtienė iš tos eisenos parsinešė 11 mėlynių nuo vokiečių kardo makščių.

Grįžęs namo užėjau pas kun. T. Brazį pasidalyti pergyventais įspūdžiais. Kun. dr. J. Bakšys paraudo kaip virtas vėžys, o kun. T. Brazys pabalo iš susijaudinimo, dr. J. Steponavičius³²¹ juokėsi iš lenkų kultūros.

Spalio 21. Lietuvių valgykloje 7 val. susirinkimas. Kiekvienas turėjo atsinešti pamokslų protokolus. J. Linartas ir Budrys perskaitė savo protokolus, iš kurių matyti, kad lenkų kunigų pamokslai visi buvę tik lenkiškos, o ne bažnytinės dvasios. Nutarta išrinkti kelių asmenų „biurą“, surinkti dar negautus protokolus ir padarius jų santrauką įteikti Lietuvos Tautos Tarybai.

Laukiama atvyksiant vyskupo Jurgio Matulevičiaus³²², gal jis lenkų kunigiją sutvarkys.

Lapkričio 4. Tarybos skundų komisijos bute, Jurgio g. 11, advokatas J. Vileišis padarė pranešimą dėl Tarybos veiklos. Tai buvo informacinis susirinkimas. Dalyvavo daugiasia socialliaudininkai, socialistai demokratų (koks skirtumas?), šiek tiek moterėlių ir 4 kunigai, iš viso 100 žmonių. J. Vileišis pranešė, kad Lietuvos Valstybės Taryba yra daug padariusi klaidų:

Sudarė su vokiečiais konvencijas, pakvietė į Lietuvos karalius Urachą, neteko žmonių pasitikėjimo ir t.t.

Taip pat paminėjo, kad pastarosiomis dienomis Valstybės Taryboje įvyko didelis persiorientavimas. Konvencijos jau atpuolė ir karaliauti Uracho jau nebekviečia. Vis dėl to Taryba yra susikompromitavusi ir negalinti toliau vesti Lietuvos politikos, juo labiau kad neturinti kitų tautinių mažumų atstovų. Perskaitė Valstybės Tarybos raštą K. Trimbornui ir telegramą dėl rekvizicijų Lietuvoje sustabdymo³²³.

Po J. Vileišio pranešimo kalbėjo kun. J. Tumas³²⁴ ir įrodė pranešėjo neobjektyvumą. J. Tumas atkreipė visų dėmesį į tai, kad po social-liaudi-demokratišku sparnu glūdi ir perisi bolševikiškių gaivalai, kad šaukdami kitą konferenciją galime susilaukti nemalonių pasekmių, kad dabar nesant milicijos negalėsime išlaikyti rinkimų taisyklių.

S. Kairys savo kalboje purvais drabstė Valstybės Tarybą ir visaip ją šiepė ir niekino. Atseit Valstybės Taryba į Vokietiją važiuoja nuo kalno; į Lietuvą gi į kalną. Valsitybės Tarybos nariai siuva sau portfelius. Eidamas gatvę bijok, kad kuriam ministrui neužmintai užpenčio. Karalių Urachą parveš vainikuotą į Lietuvą tuomet, kai visuose kultūringuose kraštuose, kaip sakė kartą Reichstago atstovas, karalių vainikai mėtomai gatvėse. Nors Valstybės Taryba dabar atsisakiusi kviesti į Lietuvą karalių, bet tai tik laikinai. Juk toks žmogus, kaip vysk. P. Karevičius, vizituodamas pasakė: „Ačiū, kad mane gražiai priimate, bet pasistenkite dar gražiau priimti atvykstantį karalių Urachą“. Kalbėjo susinervinęs, išblyškęs, kategoriškai reikalavo sušaukti konferen-

ciją, kadangi buvusieji konferencijos atstovai buvo tautiniai-klerikaliniai.

Po S. Kairio kalbėjo apyjaunis vyras, kurių 28 metų. Išpeikęs Valstybės Tarybą, pareiškė, kad būtina ją patraukti teisman ir nubausti kaip už piktos valios žmonių darbus. Jam toliau uždrausta kalbėti. Todėl išeidamas iš susirinkimo salės pasakė, kad jis esąs kairysis socialdemokratas liaudininkas ir savo laiku prabilis kitokiu balsu.

Lapkričio 6 d. Prieš pat rytą sapnavau štai ką. Į vakarus nuo manęs stovi didelis akmuo. Staiga jis sprogo. Gabalai išlakstė į visas puses. Ugnis, sužibusi didele liepsna, užgeso. Atskilęs akmens gabalas, nukritęs prie manęs virto negardžia duona, kurios paragavęs sviedžiau ją šalin. Mačiau sunešiotus plonos drobės gabalus.

Lapkričio 7. Mūsų ministrai negali sustarti dėl partinių rietenų. Dėl sunkių politinių aplinkybių kai kurie visai nebenori dalyvauti Ministrų Kabinete. Sodžius dėl vokiečių rekvizicijų labai nerimauja, ketina daryti sukilimą. Tik laukia Tarybos nurodymų.

Lapkričio 9. Diena praėjo ramiai. Vakare nuvilnijo per miestą žinia, kad vokiečių kaizeris ir princas atsistatydino.

Lapkričio 10. Laikraščiai paskelbė apie kaizerio atsistatydinimą. Vokiečių kareiviai iš pat ryto šūkauja ir džiūgauja. Gatvėmis prasidėjo eisenos ir demonstracijos. Žydai susibūrę Botanikos sode nužygiavo stoties link. Jie vakare Varnų salėje šaukia tautinių mitingą. Socialistai Jurgio prospekte 11 rengia susirinkimą. Krikščionys demokratų „Tėvynės Sargo“ redakcijoje mitinguoja. Čia ir man tenka dalyvauti. Susirinkimą pradeda kun. P. Dogelis. L. Gira kalba apie dabartinę kritišką momentą. Kalba K. Bizauskas. P. Karvelis³²⁵ agituoja. Kun. dr. M. Reinsys tvirtina, kad Krikščionių demokratų partijos principai yra teisingi. Nėra ko bijotis. K. Ruginis pataria dėtis su liaudimi. Kun. J. Vailokaitis³²⁶, besitariant bolševikams, siūlo numatyti blogiausią padėtį: laimėję džiaugsimės, pralošę – būsime ramūs, kad nenusiteikėme optimistiškai. Strategija – pasitraukti. P. Turauskas³²⁷ siūlo sekti visuotinių bruzdėjimų ir kur tik galima griauti priešus argumentais – rasti šalininkų.

Vokiečių kareiviai nuplėšia karininkams ženklus.

Lapkričio 12 diena. Miesto salėje SLDP³²⁸ tarptautinis mitingas. Kalba, kad ten dalyvavo per 3000 žmonių. Įėjimas mokamas - po 50 pf. Susirinkimą vedė dr. A. Domaševičius. Kalbos buvo sakomos žydų, lenkų, rusų ir lietuvių kalbomis. Prieš lietuvių kalbą buvo protestų. Bolševikus palaikydami kalbėjo vienas žydas ir lietuvis. Juos nušvilpė. Komunistas taip pat pasirodė.

Kalbama, kad lenkai legionistai norėjo ginklu užimti Vilniaus geležinkelio stotį. Tačiau, pamatę ginkluotus vokiečius, palikę savo kulkosvaidį išsibėgiojo ir išsislapstė.

Centro komitetas nutarė likviduoti Namų darbo parodą. Man parūpo, kur mergaitės suras darbo.

Lapkričio 14 diena. Valstybės Tarybos patalpose Ministrų Kabineto viešas posėdis, į kurį galima įeiti tik su leidimais. Mano bilietas toks: „Bilietas Nr. 27. Pon. Kun. P. Bieliauskiui, įėjimui į Valstybės Tarybos visumos posėdį 1918. XI. 14 d. Lietuvos Taryba“. (Žiūrėk antrą pusę) „Publika per V. T. posėdžius turi laikytis ramiai, neturi teisės reikšti pritarimą ar papeikimą kalbėtojams. Prasižengusieji prieš tat gali būti pašalinti iš posėdžių salės“.

Posėdį pradėjo trumpa įžanga A. Smetona. Po jo ilgiau nei valandą kalbėjęs A. Voldemaras³²⁹ trumpai palietė Lietuvos

valstybės pagrindinius reikalus. Tuo metu įėjo S. Smetonienė³³⁰ ir atsisėdo tarp Tarybos narių. E. Vileišienė, sėdėjusi šalia manęs, net krūptelėjo: „O Jėzus Marija, – sušuko pusbalsiu, – žiūrėk, kur ji įlindo?!“

Kol Valstybės Taryba posėdžiavo ir tiesė, grindė Lietuvos valstybės pagrindus, dr. A. Domaševičius, nuvykęs į „Žaibo“ spaustuvę³³¹, kurstė darbininkus sukilti prieš Tarybą ir ją nuversti.

Laukiama iš Amerikos lietuvių kariuomenės.

Lapkričio 17 diena. „Tėvynės Sargo“ redakcijos bute įvyko Krikščionių demokratų partijos visuotinis narių susirinkimas. Ataskaitinį pranešimą padarė pirmininkas kun. P. Dogelis, kasos – K. Daunoras. Kalbėta apie lietuviško knygyno reikalingumą Vilniuje. Tuo reikalu pavesta rūpintis Valdybai. Į Valdybą išrinkti kun. P. Dogelis, K. Daunoras, Jucaitis, Karvelis, Misevičius ir Ruginis, Stasiūnas (?). Išrinkti 5 delegatai į būsimąją Krikščionių demokratų konferenciją, kuri turi įvykti lapkričio 20 d. Vilniuje.

Pranešimai. P. Biržys pranešė, kad Alytaus apylinkėje jau yra susiformavę parapijų ir apskrities komitetai, kurių užduotis yra sudaryti miliciją, neleisti vokiečiams išvežti javų iš savo krašto ir išaiškinti įvairius incidentus, kilusius tarp vokiečių kareivių ir gyventojų.

Kitas pranešėjas pasakojo, kad lenkai Vilniuje, Lukiškių cirke, surengė mitingą, per kurį kalbėtojais niekino Valstybės Tarybą, ją ignoravo. Jokių rezoliucijų šis susirinkimas nepriėmė, tik nutarė artimiausiu metu sušaukti kitą mitingą.

Rotušės teatre - Lietuvių katalikų moterų draugijos vakaras. Vaidinamas spektaklis „Iš geros širdies“, vyksta loterija Kimantienė skambina pianinu, Zavadzakis smuikuoja, L. Gira ir F. Kirša³³² deklamuoja savo kūrinį, J. Kelpšos³³³ vadovaujamas choras dainuoja liaudies dainas.

Vakaras, galima sakyti, pasisekė. Vietų ir bilietų pristigo.

Esu Žitičių draugijoje. Tarnaitės nusimnūsios klausinėja, ar tiesa, kad Valstybės Taryba jau suskilo ir nuvirto. Lenkai skleidžia pasaką, kad Valstybės Tarybos jau nebėra. Jie triumfuoja. Paaškinau padėtį, jos nurimo.

Lapkričio 20 diena. Šiandien Šv. Mikalojaus salėje posėdžiauja iš visos Lietuvos susirinkę Krikščionių demokratų partijos atstovai.

Lapkričio 28 diena. Valdytojas kun. K. Michalkevičius, tik ką grįžęs kaip ištremtasis iš Vokietijos, sukvietė visus Vilniaus kunigus ir padarė pranešimą apie savo nemtomos „kelionės“ įspūdžius. Gyvenęs Marija Lach benediktinų vienuolyne³³⁴. Neturi žodžių apsaityti vokiečių tvarką ir mandagumą. Pasak jo, jau kilus Vokietijoje revoliucijai, gatvės ir geležinkelio stotis buvo užkimštos žmonių, tačiau jam visur sudaryta galimybė praeiti ir be mažiausių nemalonumų užimti tinkamą vietą traukiny.

Jis dabar sukvietęs kunigus atsisveikinti su visais, nes netrukus atvažiuoja J. E. vyskupas Jurgis Matulevičius, tikras ganytojas. Prašo visų kunigų atleisti jam visas jo klaidas, kurių prie geriausių norų padaręs nemažai. Pasidžiaugė, kad jau galų gale „zostanie zdjęty z mojej glowy wieniec cierniowy“³³⁵. (Čia jis apsisverkė.) Prašė dabar jį traktuoti jau ne kaip valdytoją, tik kaip sau lygų kunigą, brolių, bendradarbi. „Dziesieć lat odpokutowałem“³³⁶.

Lapkričio 29 diena. Lietuvių centro komitete lietuvių kunigų susirinkimas. Dalyvauja kun. dek. V. Mironas³³⁷, dr. J. Bakšys, kun. J. Kunigėlis³³⁸, A. Racevičius, J. Skruodys³³⁹, A. Petrulis³⁴⁰, M. Krupavičius, kan. J. Kukta, V. Jezukevičius ir K. Abaračiūšius³⁴¹. Nutarta į vyskupo Jurgio Matulevičiaus konsekracijos Kaune iškilmes, iš Vilniaus siųsti kun. dr. M. Reinį, iš sodžiaus – dek. V. Mironą. Lenkai, nesitarę su mumis, siunčia kun. J. Kretavičių. Kalbant apie valdytoją K. Michalkevičių, vienas prasitarė, kad „Juo negalima tikėti, – jis melagis“.

Tėsinys kitame numeryje

Graikų katalikų bažnyčios istorija

Ukrainietis vienuolis bazilijonas kun. Vasilijus Zinko

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Vilnius*Tęsinys. Pradžią Nr. 8*

Irasemoje, į kurią buvo perkelta tėvų bazilijonų seminarija – scholastikos ir filosofijos studijos t. V. Zinko *OSBM* šešiolika klierikų mokė ukrainiečių kalbos, Ukrainos literatūros bei pasaulio istorijos.

Darbas Argentinoje (1952–1962)

Po trejų metų darbo Brazilijoje kun. V. Zinko *OSBM* daugiau nei dešimt metų (1952–1962) darbavosi Argentinoje: pradžioje Misionės provincijoje, o nuo 1959 m. sausio mėnesio – Buenos Aires. Be pastoracinės veiklos, kunigas daug dėmesio skyrė jaunimui: mokė vaikus, buvo skautų kapelionas.

1952–1958 m. jis buvo klebono padėjėjas, administratoriaus koadjutorius, aptarnavo aplinkines parapijas.

Žymi kunigo pedagoginė veikla. Tik atvykęs kun. Vasilijus pusantrų metų buvo Mažosios seminarijos Apostoles direktoriaus pavaduotojas, vėliau prefektas. Parapinėje mokykloje dėstė tikybą. Per vasaros atostogas dirbo vaikų stovyklose.

T. V. Zinko dalyvavo organizacijų veikloje: prie bažnyčios veikusioje „Marijos draugijoje“ bei pasaulietiškoje Argentinos ukrainiečių studentų sąjungoje.

Dirbdamas Buenos Aires rašė į Brazilijoje leidžiamą „Darbą“ (Pracia) ir „Misionierių“, Argentinoje ėjusiam „Ukrainiečių žodžiui“, „Mūsų šauksmui“, „Gyvenimui“ (Žitja), Čikagoje leistam „Horizontui“, Filadelfijoje – „Keliui“, Kanadoje – „Šviesai“ ir kitiems leidiniams.

Vėl Brazilijoje (1962–1994)

1962 m. sugrįžęs į Braziliją t. V. Zinko *OSBM* išdirbo 32 metus. Jis buvo dvasios tėvas Šv. Juozapo seserų naujokynė Viktorijos linijoje (Kruz Mašado), tapo dvasingu misionieriumi, profesoriavo kunigų seminarijoje. Be pastoracinio ir pedagoginio darbo, ėmėsi žurnalistinės veiklos: redagavo savaitraštį „Darbas“ (1962–1994), mėnraštį „Misionierius“. Vyskupas J. Martinec *OSBM* pavedė t. V. Zinko į ukrainiečių kalbą išversti Jono Auksaburnio Dieviškąją Liturgiją. Kai ji buvo išversta, vyskupas 1966 m. išsiuntė aprobuoti Apaštalių Sostui. Pasirodo, tokį vertimą jau atlikęs Palaimintasis Juozapas Slypijus ir jo darbas jau buvo aprobuotas, o 1967 m. buvo išspausdintas. Tada t. Vasilijus ėmėsi versti įvairias maldas.

T. Vasilijus tapo dvasinis vadovas Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių noviciate (1963–1970), Šv. Onos seserims katechetėms (1964–1972) ir Šv. Juozapo Sužadėtinio seserims (1979–1985). 8-erius metus buvo seserų Tarnaičių ir Šv. Onos seserų katechečių nuodėmklausys, dirbo Marijos Širdies namų ligoninės kapelionu.

T. Vasilijus Zinko OSBM tėvynėje

Pagaliau 1989 m. lapkričio 20 d. Ukrainos vyriausybei priėmus nutarimą legalizuoti Rytų apeigų katalikų bendruomenes, o 1991 m. rugpjūčio 24 d. paskelbus Ukrainos Nepriklausomybę, daugeliui mokslo bei kultūros veikėjų diasporoje susidarė galimybė sugrįžti į Ukrainą. Į Ukrainą, padėti atsigauti tikintiesiems pradėjo grįžti ir dvasininkija. 1994 m. vasario 23 d. į Tėvynę sugrįžo ir t. Vasilijus Zinko *OSBM*. Pakilęs lėktuvu Kurityboje per San Paulą, Frankfurtą prie Maino, Varšuvą nusileido centriniam Vakarų Ukrainos mieste Lvove.

Išvykęs iš gimtinės paauglys (eidamas 14 metus) ją pamatė tik po 58 metų turėdamas jau 72 metus, tačiau kupinas jaunatviškos energijos.

Grįžęs į tėvynę, V. Zinko *OSBM* stengėsi įsitraukti į įvairiausių veiklą.

Ketverius metus 1994–1998 m. buvo Šv. Šeimos seserų kongregacijos ir Šv. Juozapo seserų kongregacijos dvasios tėvu. 12 metų vadovavo kontempliatyvioms bazilijonėms (1994–2006), kurių iš pradžių tebuvo tik septynios, o dabar išaugę iki pusšimčio.

Kunigui sugrįžus į tėvynę, Lvove veikė katalikiška radijo stotis „Prisikėlimas“ (Radijo Voskresenja) visai Ukrainai. T. V. Zinko *OSBM* kalbėdavo kartą per savaitę. Po 12 pasikaitų yra skaitęs tokiomis temomis: „Pirmiausia – būti žmogumi“, „Apie charakterį“ ir „Iš vienuolių istorijos“.

Sugrįžęs į Ukrainą ir, turėdamas didžiulę redaktorinio – žurnalistinio darbo patirtį, kun. V. Zinko *OSBM* pasisiūlė redaguoti atnaujintą mėnraštį „Misionierius“, kuris vėl buvo leidžiamas Žovkvoje. 1997 m. rugsėjo 1 d. pastoracinei veiklai jis buvo perkeltas į Červonogradą, aptarnavo Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seseris Tarnaites ir Švč. Jėzaus Širdies seseris. Červonograde dirbo iki 1997 m. gruodžio 24 d., kartu tvarkydamas Žovkvoje leidžiamą „Misionierių“.

1998 m. paskirtas Lvovo Šv. Andriejaus bažnyčios kunigu (gyvena Šv. Onufrijaus vienuolyne). Čia kun. V. Zinko *OSBM* 2007 m. sulaukė 85-erių metų jubiliejaus bei atšventė kunigystės 60-metį.

Ir sugrįžęs į Ukrainą buvo kviečiamas misijoms. Iki 2000 m. pabuvojo 43 vietose. Iš viso Argentinoje, Brazilijoje ir Ukrainoje pravedė 220 misijų.

Tėvynėje taip pat nenuolato nuo pedagoginio darbo. 1995–1996 m. Lvovo dvasinėje seminarijoje dėstė Bažnyčios istoriją ir pastoracinę psichologiją. Vienerius metus (1996) dirbo Miškų technikos universitete. Ketverius metus (2000–2004) Lvovo Ivano Franko nacionaliniame universitete Ekonomikos fakultete. Įvairių kursų studentams jis dėstė etiką, religijos istoriją, politologiją, sociologiją. Jau devynerius metus (nuo 1999 m.) dėsto Veterinarijos universitete. Pastaroji aukštoji mokykla 85-mečio proga kunigą V. Zinko *OSBM* apdovanojo specialiu diplomu.

Kunigas dalyvauja ir mokslinėse konferencijose, skaitydamas pranešimus ar įsijungdamas į diskusijas, bendradarbiauja spaudoje. Kalba, kad kasdieną privalo parašyti kelis lapus ir daug skaityti. Pasak kun. V. Zinko, jei žmogus per metus neperskaito nors dvidešimties knygų, jis negali savęs laikyti kultūringu ir išsilavinusiu.

Grįžęs į gimtinę t. V. Zinko *OSBM* jau gerokai daugiau negu 10 metų tęsia pastoracinę, pedagoginę veiklą, nepaleisdamas iš rankos plunksnos, kurią rimtam darbui paėmė turėdamas 23 metus.

Publicistinė kunigo V. Zinko OSBM veikla

Kadangi kun. Vasilijus Zinko *OSBM* ėmėsi plunksnos 1946 m., tai jo straipsnių randama daugelyje ukrainiečių kalba leidžiamų periodinių leidinių ne tik Brazilijoje (*Darbas, Misionierius*), bet ir Argentinoje (*Ukrainiečių žodis, Mūsų šauksmas, Gyvenimas*), Čikagoje (*Horizontas*), Filadelfijoje (*Amerika, Kelias, Misionierius*), Niujorke (*Laisvė*), Kanadoje (*Šviesa*), Egmonte (*Katalikų akcija, Ukrainiečių žinios*), Jorktaune (*Gelbėtojo balsas, Logos*), Toronte (*Mūsų tikslas*), Vinipege (*Poelgis*). Jo straipsnių yra ir Europoje spausdintuose ukrainiečių leidiniuose Paryžiuje (*Ukrainiečių balsas*), Miunchene (*Krikščioniškas balsas, Pergalė*). V. Zinko bendradarbiavo ir kitomis kalbomis leistuose leidiniuose, pažymėtinas Argentinoje ispanų kalba leistas katalikiškas dienraštis „Tauta“.

Daug straipsnių išeivijos periodikoje pasirašyta įvairiausiais slapyvardžiais. Tačiau žmonės, juos skaitydami, suprato, kad taip dvasingai tegali kalbėti tik kunigas.

Kun. V. Zinko redagavo du svarbius leidinius Brazilijoje „Darbą“ ir „Ukrainiečių misionierių Brazilijoje“ (sutrumpintai vadinaimą „Misionieriumi“).

Nuo 1962 m., kun. V. Zinko *OSBM* ėmęs vadovauti vienam „Darbo“ skyriui, greitai tapo viso laikraščio redaktoriumi. Jo redaktoriavimo metu šešių puslapių laikraštis tapo periodiniu leidiniu, pritraukė naujų korespondentų, išplėtė skaitytojų ratą, atnaujino kalendoriaus leidimą. Redaktorius atliko svarbų darbą platindamas leidinį. Susikristalizavo „Darbo“ struktūra, atskiri skyriai.

Kunigo V. Zinko OSBM literatūrinė veikla

Pirmieji kun. V. Zinko eilėraščiai išspausdinti jau minėtame studentų bazilijonų parengtame ir išleistame jubiliejiniame almanache, jubiliejiniame „Darbo“ kalendoriaus leidinyje. Nemaža poezijos posmų išspausdinta „Misionieriuje“, kai kurie iš jų virtę dainomis, kompiuteriu surinkta ir įrašta knyga, kurioje daugiau nei 100 eilėraščių.

Kun. V. Zinko įvairiomis temomis rašęs

straipsnius periodikoje, plėsdamas tematiką, pradėjo rašyti ir knygas. O jų parašyta tikrai nemažai. Iki 1993 m. išleistų knygų sąrašė 41. O nuo 1993 m. iki 2007 m. – jų išleista dar šešiolika.

Kun. V. Zinko yra parašęs originalių bei išvertęs iš kitų kalbų įvairios apimties knygų. Trys knygos pasirodė Volodariaus Buženko (Volodar Buženko) slapyvardžiu (taip autorius įamžino šalia gimtinės tekėjusio Bugo vardą).

Daugelyje kunigo parašytų knygų minimi asmenys: dvasininkai, seserys vienuolės ar pasauliečiai, kuriuos autorius pažinojo, su jais bendravo – tad neatsitiktinai kiekvienoje jų nemažai svarbių autobiografinių detalių. Būtiną pažymėti, kad pasakodamas istorinius įvykius, t. V. Zinko mėgsta persikelti į kitą laikotarpį – pateikti savotiškas impresijas, kurias skaitytojui kartais sunku suprasti...

Kun. V. Zinko parašytus darbus galima suskirstyti tematinio požūriu: religijos istorijos leidiniai, dalykinė literatūra, įstatai, maldos, rekonstrukcijų medžiaga, dvasingumo problemos ir jų sprendimo būdai, istorinės apybraižos, vadovėliai, apysakos, gebėjimas atsiliepti į opias laikmečio problemas. Išskirtini vertimai. Tačiau dera pastebėti, kad mūsų išskirta tematika nėra griežta – ne vieną kun. V. Zinko parašytą darbą galima priskirti kelioms mūsų čia išvardintoms kryptims.

Kaip ilgai išeivijoje dirbęs pedagogas, galėjo parašyti knygą ir apie ukrainiečių mokyklą Brazilijoje. T. V. Zinko *OSBM* ne tik dirbo pedagoginį darbą, bet rašė knygas, taip tuo metu reikalingas besimokantiems ukrainiečių vaikams, jų katechizacijai, seminaristams, dvasininkams, pats itin brangindamas ukrainiečių kalbą, stengėsi, kad ir kiti ją mokėtų.

Kunigo dėmesio sulaukė ir Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių vienuolės s. Rafaila (Vanda Rimkevičiūtė), ugdžiusi ukrainiečių (ir ne tik jų) jaunimą Brazilijoje. Dera pastebėti, kad knyga apie ją tapo populiari ir sulaukė ne vieno leidimo. Tai gražus lietuvių veiklos pavyzdys išeivijoje, skatinantis ieškoti įvairių analogų.

Be originalių darbų, svarbūs *vertimai*. Čia galima išskirti dvi kryptis: dvasinę literatūrą (maldos, šv. Mišios) ir pasaulietinę. Iš pastarosios minėtina vieno redemptoristo knyga apie jaunimo ateitį, kurią iš portugalų kalbos išvertė kun. V. Zinko *OSBM*.

Reikšmingi Rytų apeigų katalikų Bažnyčios istorijai jo atlikti maldų bei šv. Mišių vertimai. Jau 1956 m. vienuoliams bazilijonams iš senosios slavų kalbos į ukrainiečių kalbą verstus akafistus, išspausdintus bazilijonų maldyne, išleido Romoje. Po kurio laiko 1964 m., 1967 m., 1971 m. ir 1973 m. nauji jo išversti akafistai pasirodė Prudentopolyje.

Dvejais metais anksčiau negu Antrasis Vatikano susirinkimas, 1963 m. ukrainiečių kalba buvo išleistas brevijorius su šventomis Mišiomis. Kai kurios maldos jau buvo spausdintos laikraštyje „Darbas“. Pastebėtina, kad iki Antrojo Vatikano Susirinkimo unitai meldėsi senąja slavų kalba. Po jo, pertvarkius Rytų apeigų katalikų Bažnyčią, 1967 m. oficialiai pradėta vartoti ukrainiečių kalba. Tėvas V. Zinko *OSBM* jau 1960 m. Evangeliją pradėjo skaityti ukrainiečių kalba, o 1967 m., pradėjus melstis ukrainietišškai, minėtąja knyga naudotasi oficialiai.

Pažymėtini Rytų liturgijos vertimai iš įvairių kalbų: Šv. Jokūbo (iš senosios slavų kalbos), chaldėjų – malabarų (iš vokiečių ir italų kalbų), Aleksandrijos – koptų apeigų (iš italų kalbos), armėnų (iš portugalų, ispanų ir italų kalbų), maroniečių (iš portugalų bei italų kalbų), etiopų (iš vokiečių ir italų kalbų) bei Sirijos (iš italų kalbos). Kadangi Rytų apeigų katalikų dvasininkas gali aukoti šv. Mišias visomis Rytų apeigomis, tai kun. V. Zinko, kaip matome, gana daug jų išvertė į ukrainiečių kalbą, kad jomis misijose galėtų pasinaudoti ukrainiečių dvasininkai.

Svarbus kun. V. Zinko *OSBM* indėlis iki tol niekieno specialiai netraktuotai teologijos daliai – ritologijai. Kunigas yra nagrinėjęs kelis Ritus – Vakary: tai ritus-romanus, ritus-ambrozianus (Milanas), ritus-mozarabikus (Ispanija) ir penkis Ritus – Rytų: ritus-antiochenus (Sirija), ritus-aleksandrinus (Egiptas – koptai ir etiopai) ritus-chaldeus (Irakas), ritus-armėnus, ritus-grekus arba bizantikus. Šiems tyrinėjimams jis išvertė dalį kny-

gos „Die heilige Meßliturgie nach dem armenischen Ritus mit einer ausführlichen Einleitung. Wien: Verlag der Mechitharisten – Kongregation. 1995. 96 s.“ bei „Liturgia da Santa Missa no Rito catolico maronita. Sao Paulo. 1977. 48 s.“

T. Vasilijus Zinko ir Lietuva

Rašydamas knygą apie mišrios šeimos – lietuvių Aleksandro Rimkevičiaus ir ukrainietės Marusios Bylivskos dukrą Vandą Rimkevičiūtę – seserį Rafailą, su kuria kunigui teko nemažai bendrauti, klausyti bei užsirašyti jos prisiminimus, jis troško pamatyti ir tą vietą Lietuvoje, kurioje gimė kilmingas Vandos tėvas Aleksandras Rimkevičius (herbas *Pabog*), kurioje ir pati Vanda, anksti mirus motinai, auginama močiutės Vilniuje, ne kartą lankėsi. Tad t. Vasilijus Zinko *OSBM* grožėjosi Užvenčių ir ten esančia Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia, lankėsi ir kitose Lietuvos vietose.

Brazilijoje apie Lietuvą jis jau buvo girdėjęs iš s. Rafailos pasakojimų, o 1991 m. ukrainiečiams – Rytų apeigų katalikams Vilniuje atgavus Švč. Trejybės bažnyčią, kun. V. Zinko *OSBM* pirmą kartą Lietuvoje apsilankė vos grįžęs į Tėvynę iš Brazilijos – 1994 m. Nuo to laiko beveik kas metai, o kartais net kelis kartus per metus atvyksta įvairioms religinėms šventėms – ypač Šv. Juozapo diena: aukoja šv. Mišias, sako pamokslus. Dalyvauja ir kultūriniuose bei moksliniuose ukrainiečių draugijų organizuojamuose renginiuose. T. V. Zinko *OSBM* dalyvavo ir ne vienoje konferencijoje, skirtoje Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui ne tik Ukrainoje, bet ir Lietuvoje (reikia pasakyti, kad jų 2001–2007 m. buvo suorganizuotos aštuonios: keturios Lietuvoje ir keturios Ukrainoje).

Tarkim, 2003 m. gegužės 15–17 dienomis Ukrainoje (Lvove, Krechove bei Dobromile) vykusioje antrojoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje, iš ciklo Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas „Dobromilo reforma ir Ukrainos bažnyčios atgimimas“ buvo perskaitytas t. Vasilijaus Zinko *OSBM* pranešimas apie Šv. Tėvo Leono XIII Apaštalinę konstituciją (jis tuomet dalyvavo kitoje konferencijoje). Konferencija buvo skirta Dobromilo reformos 120 metų bei noviciato įsteigimo Krechive 100 metų jubiliejams.

Dvasininkas ne kartą lankėsi Šiaulių universitete bei netoli Šiaulių esančiame kadaise vienuolių ukrainiečių ikurtame Bazilionų miestelyje (į tuomet vadintą Padubysio vietovę broliai žemvaldžiai Beinoriai vienuolius bazilijonus pasikvietė 1749 m. Vienuolių veiklos dėka miestelis greitai augo, plėtėsi ir vietovė imta vadinti Bazilionais). Tai vienintelė vieta pasaulyje įamžinus vienuolių vardą.

T. Vasilijus *OSBM* dalyvavo ir keliuose Bazilionų vidurinės mokyklos organizuotuose renginiuose, skaitė pranešimus, dalijosi prisiminimais iš darbo Argentinoje ir Brazilijoje, mokyklos bibliotekai padovanojo ne vieną savo knygą.

Kunigą džiugina Lietuvos gamta, sutiktų žmonių nuoširdumas, geranoriškumas – tai tarsi jo pažinotos s. Rafailos jaunystės gyvenimo atgarsiai, su kurios veikla jis taip trokšta supažindinti Lietuvos skaitytojus jų gimtąja kalba.

* Redemptoristai – Rytų, arba Graikų, apeigų katalikai vienuoliai (**Congregatio Sanctissimi Redemptoris – CSR**).

** Saleziečiai – Don Bosco įkurta kongregacija. Saleziečių vienuolių yra ne tik Lotynų, bet ir Rytų apeigų katalikų tarpe (**Salesianus Don Bosco – SDB**).

*** Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino vienuoliai. Tai Rytų apeigų katalikų ordinas, įkurtas 1617 m. (vienintelis ordinas įkurtas Lietuvoje). **Ordo Sancti Basilii Magni – OSBM** (lotyniškai); **✕ĉĸ Nă'niĉi Aănce'** **Ăăĉĉĉiĉi – xNĀĀ** (ukrainietišškai). Ukrainoje veikia Švenčiausiojo Išgelbėtojo tėvų bazilijonų provincija, Lietuvoje – Šv. Juozapo ordino Vilniaus vienuolynas.

Tėvas Vasilijus Zinko OSBM mirė 2008 m. balandžio 23 d. Lvove

Istojusieji degė noru mokytis

Telšių mokytojų seminarijos mokiniai

Julius NORKEVIČIUS, Vilnius

Tęsinys. Pradžią Nr. 8

Seminarijos organizuotos ekskursijos ir metinės ataskaitos

Baigęs seminariją, jos auklėtinis, Kazys Lekinius taip atsiliepia apie organizuotas ekskursijas, kuriose dalyvavo: „Įsimintina ekskursija į Karaliaučių. Kelionė padarė didelį įspūdį ir atsirado didelis noras geriau pažinti savo kraštą ir kaip galint greičiau savo tėvynę pakelti į aukštesnį lygį, kad susilygintų su kaimynais“ (12; 301). Kasmetinės ataskaitos rodo, kad seminarija organizuodavo per metus bent kelias ekskursijas, parodas, vakarus visuomenei. Vos ne kas mėnesį mokiniai buvo kviečiami į paskaitas, kurias skaitė savi pedagogai, atvykę svečiai ir kiti garbūs miesto žmonės. Be to, auklėtiniais siūlė ne vieną įdomų būrelį. Žodžiu, seminaristų laisvalaikis buvo turiningas, kuriame buvo galima įgyti daug naudingų įgūdžių būsimajam darbui.

Iš to kas papasakota aiškėja, kad įstojusieji tikrai degė noru mokytis. Seminarijos vadovų pamokų, kitų renginių stebėjimo aprašymuose skaitome, kad pedagogai siekė išmokyti visus auklėtinius, negailėjo jiems žinių, rūpinosi jų praktiniais įgūdžiais. Bet mokslo vaisiai, kaip teigiama metinėse ataskaitose ministerijai, nebuvo itin blizgantys. Jau pačiais pirmaisiais mokslo metais dvylikai (iš 74) mokinių teko atsisveikinti su seminarija, nes buvę nepažangūs iš visų dalykų. Pirmiesiems seminaristams sunkiausiai sekėsi aritmetika, šio dalyko pažangumas tik 70 proc. Tik iš paišybos, dainavimo, higienos visi buvo pažangūs, o kitų dalykų pažangumas svyravo nuo 76 iki 94 proc. (1; 13). Panašius mokslo vaisius praneša ir kitų mokslo metų ataskaitos: pažangumas 87 proc. ir žemiau 74 proc. nenusileidžia. Ypač silpnai mokėsi pirmakursiai.

Beveik kiekviename kurse buvo dėstomi 20-26 dalykai. Niekam rūpesčių nekėlė darbeliai, paišyba, dainavimas, higiena ir kūno kultūra. Nuo antrojo kurso pažangumą gerokai pakeldavo pradėtos dėstyti pedagogika, dalykų metodikos bei pedagoginė praktika. Iš šių dalykų paprastai visi būdavo pažangūs (2; 29).

Nežiūrint šių mokymosi nesėkmių, baigusieji savo mokyklai gėdos nedarė. Apie daugelio kasdienos gerą darbą rodo įrašai mokyklų lankymo apyskaitose.

Labiausiai pasižymėję seminariją baigę mokytojai

Pirmaisiais nepriklausomybės metais pradžios mokykloms labai trūko mokytojų. Todėl mokytojų seminarijos juos rengė ir pagal pagreitintą programą. Pasirinkę šitokią mokymąsi, mokytojai pradėdavo po dvejų metų. Šitai paruoštų mokytojų pirmąją laidą Telšių seminarija išleido 1924 m. vasarą. 1926 m. išleista ir ketverių mokymosi metų pirmoji laida.

Tarp pirmųjų absolventų yra ir Liudas Simanauskas, kuris vadovavo Biržuvėnų pradžios mokyklai. Jo darbą stebėjęs apskrities mokyklų inspektorius pasidžiaugė, kad mokyklų vyrauja darbo nuotaika, mokinių atsakymai sąmoningi. Mokytojas sėkmingai ugdo jų savarankiškumą. Turi nemažai mokymo vaizdinių priemonių, kurios apgalvotai naudojamos pamokose. Gerai palaikoma švara, tvarka ir drausmė. Vedėjas savo pareigas atlieka rūpestingai, yra pasišventęs pedagogo darbui. Mokymo vaisiai geri, sąsiuvinų priežiūra pavyzdinga (9; 83).

Viena iš pirmųjų po dvejų kursų kaimo mokykloje pradėjo mokytojauti Viktorija Jonušaitė-Montrimienė. Jos darbą tikrinę inspektoriai atsiliepė teigiamai, pagy-

rė, kad jos antrojai skaito sąmoningai, gerai skaičiuoja (12; 336). Ištekęsusi persikėlė į Telšius ir iki pensijos dirbo miesto 1-oje pradinėje mokykloje, kuri tarybiniais metais tapo septynmete, vidurine. Čia teko mokytis ir šių eilučių autoriui bei patirti jos motinišką rūpestį, siekį išmokyti kiekvieną vaiką. Besiruošdamas mokytojo profesijai, sėmiausi iš savo pirmosios mokytojos pedagoginio darbo paslapčių. Pagarbiai apie šią ir kitus mokytojus, buvusius seminarijos auklėtinius, dėstytojus, atsiliepė ir aktorė Doloresa Kazragytė knygoje „Gyvenimas prieš gyvenimą“ (13; 28).

Šiai aktoarei įsimintiną įspūdį paliko ir ją mokę žymiai vėlesnių laikų seminarijos auklėtiniai. Apie juos paminėtoje knygoje ji rašo: „Mūsų klasės auklėtoja Liutkienė – rusų kalbos mokytoja. Stamboka, gražūs balti dantys, tamsi suknėlė su balta apykakle, rami, visada besišypsanti. Nepamenu pykčio, riksmo, bausmių. Matematikas Kalinauskas – jau solidaus amžiaus, „anu“ laikų inteligentas, gunktelėjęs, aristokratiškas, visada su pilku kostiumu, rankos gražios, ilgi pirštai, jis labai aukštas, liesas. Sulaukė žilos senatvės... Mokytoja Grajauskienė, mūsų inspektorė, ir Grajauskas, fizinio lavinimo mokytojas – nuostabi pora. Abu aukšti, liekni. Grajauskienės liemenį gali viena ranka apimti. Griežta, valdinga, bet kai abu šokdavo valsą mokyklos vakarėliuose, kai salėje skambėdavo „Domino, Domino...“, visos, „mergiškos“ akių neatitraudavome. Grajauską buvome slapta išimylėjusios. Po septynios klasės egzaminų jis pakvietė mane šokti. „Ak!“ – tiek tik begaliu pasakyti“ (13; 28).

Grajauskai, baigę seminariją, studijavo Klaipėdos mokytojų institute lietuvių kalbą ir literatūrą, vėliau neakivaizdžiai Vilniaus pedagoginiame institute. Dirbo Luokės progimnazijoje. Kai Adolfas Grajauskas buvo perkeltas į Telšių rajono švietimo skyrių mokyklų inspektoriaus pareigoms, tai žmona Stefa irgi įsidarbino Telšiuose mokytoja, vėliau direktoriaus pavaduotoja. Tokias pareigas ji ėjo ir Plungėje, iš kurių buvo perkelta į Švietimo ministerijos Metodinį skyrių inspektorės pareigoms. Dirbo kruopščiai, buvo gerbiama ir skatinama. A. Grajauskas iki mirties dirbo Telšių liaudies švietimo skyriuje, kruopščiai

ir sąžiningai dirbo patikėtą sunkų visuotinio mokymo priežiūros darbą. Kai dirbo Luokėje, tai penki jo klasės auklėtiniai, vadovo asmenybės paveikti, įstojo į Telšių mokytojų seminariją, o ją baigę, buvo puikūs pedagogai. Vienas iš jų, Jonas Savickas, iškilo iki Telšių rajono liaudies švietimo skyriaus vedėjo. Jo bendrakursiai Antanas Pilpavičius taip pat direktoriavo, neakivaizdžiai baigė aukštąsias studijas, vadovavo Telšių rajono švietimui. Sostinės švietimui vadovavo seminarijos auklėtinė Irena Rai- bužytė-Jankauskienė. O Raseinių rajono – Antanas Tubelis.

Vienos iš pirmųjų laidų auklėtinis buvo bene geriausiai besimokantis – Pranas Skersis, kuris keleriais metais buvo vyresnis už bendrakursius. Jis gana sėkmingai laikydavo egzaminus. Tik po pirmojo kurso buvo gavęs vasaros darbus iš muzikos. Vaikinas prašė ir gavo atleidimą dėl karinės prievolės atlikimo (3; 473). Vėliau Klaipėdos mokytojų institute studijavo matematiką. Dirbo įvairiose mokyklose, buvo ilgametis Kretingos rajono liaudies švietimo skyriaus Metodinio kabineto vedėjas. Mėgo lankytis mokyklose, po stebėtų pamokų negailėjo patarimų mokytojams, ypač jauniems ir pradedantiems. Nemažai jų išklausė ir šių eilučių autorius, kai dirbo Karėnos vidurinėje mokykloje.

Mokyklų inspektoriai mokyklų lankymo ataskaitose daug gerų žodžių yra išsakę apie Seminarijos absolventus Eugeniją Ereminienę, Eleną Gaučienę, Ireną Endriuškiene, Eleną Petkevičiūtę, Juozapą Vaičiūlą ir daugelį kitų. J. Vaičiulis mokytojo duoną pradėjo valgyti Sandvairių pradžios mokykloje. Paskui ilgai dirbo Lieplaukėje. Šio miestelio pradinei tapus septynmete, jis ne vienerius metus jai vadovavo. Apie rūpestingą darbą ne kartą rašė rajono laikraštis, „Tarybinis mokytojas“, jam suteiktas Lietuvos nusipelniausio mokytojo vardas. E. Gaučienė ir I. Endriuškienė ne vienerius metus dirbo seminarijos bazinėje pradinėje mokykloje. Buvusios šios seminarijos absolventės gerai žinojo, ko reikia būsimam mokytojui, todėl negailėjo patarimų, dosniai dalijosi patirtimi su tais, kurie jų klaseje vedavo bandomąsias pamokas, atlikdavo praktiką.

Seminarijos auklėtinis Kazys Lazauskas,

Seminarijos trisdešimtmečio laidos absolventai (tarp jų ir šių eilučių autorius), jų mokytojai, svečiai ir juos išlydėję trečiakursiai

dirbęs Kretingoje, buvo pristatytas apdovanojimui Vytauto Didžiojo ordino medaliu. Tačiau nepavyko aptikti, kad toks apdovanojimas jam būtų skirtas. Bet radau net keturis seminaristus iki karo pelniusius Lietuvos apdovanojimus. Tai Alsėdžių S. Narutavičiaus pradžios mokyklos vedėjas Juozas Liutkus už gerą pedagoginį darbą, aktyvią visuomeninę veiklą ir rūpinimąsi savo asmens kultūra. Palangos pradžios mokyklos vedėjas, pirmojo laipsnio mokytojas Juozas Vaitkus, kuris bendradarbiauja spaudoje, aktyvus kultūros veikėjas, dirba tautinėse organizacijose, prie mokyklos yra įsteigęs pajūrio muziejėlį, kuris jo pastangomis kruopščiai tvarkomas. Telšių Simono Daukanto pradžios mokyklos vedėjas Antanas Glibauskas. Čia dirbantis nuo 1926 m., bendradarbiaujantis pedagoginėje spaudoje, dirba įvairiose organizacijose, padeda tautai, turi gerą vardą. 1941 m. tarybinė okupantų valdžia areštavo šį dorą mokytoją ir įkalino Rešiotose. Tarybinius gulagus pergyveno ir nuo 1925 m. gerai mokytojo darbą dirbantis Pranas Bastys. Pristatymo rašte sakoma, kad „tai pažangus mokytojas, sekantis pedagoginę literatūrą, rašantis į vaikų laikraščius ir mokytojišką bei kitokią spaudą. Dirba uoliai ir sunkų visuomeninį darbą. Dalyvavo Klaipėdos vadavimo kovose, prisideda prie tautos vienybimo. Turi gerą vardą, nepastebimi polinkiai, kurie ateityje galėtų pakenkti jo asmenybei“ (11).

Sėkmingiausiai karjeros laiptais užkopę seminaristai

Ne vienas Seminarijos auklėtinis pasižymėjo, pasiekdamas ne vien žymių rezultatų kasdienos mokytojo darbe. Kai kurie, ypač vėlesniųjų ar net tarybinių laikų laidų seminaristai kopė tarnybinės karjeros laiptais, siekė mokslo aukštumų. Iš tokių paminėtinas Jonas Riškus, gimęs 1922-12-19 d. Egėliškėse, Šiaulių rajone. Anksti likęs našlaičiu, tarnavo pas ūkininkus. Kai kuriuos jo biografijos momentus išryškina rašytojas Adolfas Strakšys, kuris rašo: „O laikas buvo sudėtingas. Net labai sudėtingas. Lietuva baigėsi, nors dar buvo gyva. Ją draskė karas.

Tęsinys kitame numeryje

Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio atspindžiai 1988-1990 metais mūsų ir užsienio sklaidoje

Dr. Juozas ČAPLIKAS, Vilnius

1988 m. rugpjūčio 23 d. LPS iniciatyvinės grupės nariai V. Čepaitis ir A. Žebriūnas išsiuntė į LKP CK laišką, kuriame nurodoma, jog pastaruoju metu vykstant visuomenės demokratizacijai, Lietuvoje gyvenančios tautinės mažumos susidomėjo savo ryšių istorija su Lietuva bei lietuvių tauta, savo tautine savimone. Tų ryšių raida labai skirtinga ir nevienoda. Žydų, rusų tautybių gyventojai patys ėmė vertinti bendrą mūsų istoriją, rasdami daug pozityvių momentų ir taškų, ant kurių stiprinamas tarpusavio pasitikėjimas bei pagarba. Daugelį sujaudino A. Troščeno („Gimtas kraštas“, 1988 m. rugpjūčio 18-24) ir G. Jefremovo („Komjaunimo tiesa“, 1988-08-20) nuoširdūs bei geranoriški straipsniai, kurie turi dešimteriopai svarbesnę reikšmę negu direktyviniai nutarimai.

Priešingu keliu eina LKP CK organas „Černovy štandar“. Kažkam naudinga griežtai apriboti lenkiškai kalbančius Lietuvos gyventojus nuo lietuvių ir tam naudoja minėtą laikraštį bei radijo laidas lenkų kalba. Neieškoma istorinio bendrumo šaknų, tik stengiamasi izoliuoti lenkus, juos kurstoma prieš lietuvių, pasisakoma prieš lietuvių, kaip prieš Lietuvos valstybinę, kalbą, prieš Respublikos ūkiskaitą, tautinę atributiką (1988-07-24). Šiuo atžvilgiu vertas dėmesio K. Zalecko kalbos Respublikos partinio-ideologinio aktyvo pasitarime tendencingas vertinimas. Jo sakiny s „Pavyzdžiui, užsipuolama nacionalinė simbolika ir lietuvių kalbos pripažinimas valstybine“ išverstas taip: „Be kitko, provokacijai panaudojama simbolika ir lietuvių kalbos pripažinimas valstybine“ (1988-08-17). Tame pačiame numeryje yra neabejotinai kurstytojiška Sinickos korespondencija, kurioje abstrakčiai kaltinami lietuviai dėl to, kad siūlo lenkams išvažiuoti į Lenkiją. Pasisakoma, švelniai tarient, prieš kitų tautybių žmones, dirbančius lenkų kalbą dėstomose mokyklose.

Laikraštis spausdina ir pasiūlymus dėl Lenkijos istorijos įvedimo mokyklose. Tas pats daroma lenkų radijo laidose. Visai kitaip organizuojamos laidos rusų kalba: jose skamba lietuviškos estrados dainos, pasakojama apie krašto kultūrą ir tradicijas.

Didelė „Červony štandar“ tiražo dalis realizuojama Lenkijoje. Laikraštis galėtų lenkus supažindinti su mūsų krašto istorija ir kultūra, padėtų jiems apsisvalyti nuo senų kompleksų Lietuvos atžvilgiu. Atrodo, kad jam tai visai nerūpi arba jis pritaria aneksionistiniams elementams.

Loginė laikraščio nacionalinės politikos tąsa yra jo bandymai šmeižti Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdį, atkakliai skleidžiant insinucijas, esą Sąjūdis apgaudinėjęs lenkų tautybės gyventojus (Lietuvos ypatingasis archyvas – toliau LYA, F. I77I, Ap. 27I, B. 212, L. 92-93).

Žurnalistai su širdgėla rašė ir piktinosi, kad iš mokyklos buvo išguita Lietuvos istorija, geografija, folkloristikos, etnografijos, tautodailės pagrindai, nuvertinta gimtoji kalba kaip mokymo dalykas. Tai nuskrudino mokymo turinį, kuris, netekęs nacionalinės kultūros pagrindų, prarado ne tik mokslinę, bet ir humanistinę prasmę. „Fizinio sunaikinimo (stalinizmo mėsmales) grėsmė, brežnevinio dvasios letargo ir veidmainystės metai deformavo mokymo dvasios struktūrą, administracinis muštras išugdė vergo dvasią, prislėgtą nuolatinės baimės“, - rašė „Tarybinėje mokykloje“ L. Ruseckienė (1988, Nr.12, p.10).

1988 m. liepos 20 d. „Tiesoje“ buvo paskelbtas mokslininkų V. Mažiulio, J. Bulavo, K. Ulvydo, Z. Zinkevičiaus, V. Ambroso, A. Girdenio, J. Palonio, A. Vanago, B.

Jono ČESNAVIČIAUS nuotr.

Sąjūdžio laikų mitingas Vilniaus Katedros aikštėje

Kuzmicko kolektyvinis laiškas „Lietuvių kalba ir valstybinės kalbos klausimai“. Jame siūloma LTSR Konstitucijoje įteisinti valstybinę lietuvių kalbą. Toks pats pasiūlymas paskelbiamas „Literatūroje ir mene“.

1988 m. rugpjūčio 23 d. Vilniuje Vingio parke įvyko 1939 m. rugpjūčio 23 d. Tarybų Sąjungos-Vokietijos nepuolimo sutarties pasirašymo metinių minėjimas, hitlerizmo ir stalinizmo aukų atminimo pagerbimas. Jame kalbėjo poetas Just. Marcinkevičius, L. Šepetys, istorikas L. Truska, A. Žebriūnas, V. Petkevičius ir kt.

1988 m. rugpjūčio 23 d. Vilniuje įvykusiame bendrame vyriausybės, Ignalinos AE vadovybės, Lietuvos mokslininkų, sąjunginių ir respublikinių ministerijų žinybų bei Sąjūdžio atstovų pasėdyje Respublikos vadovybė oficialiai pareiškė, kad būtina sustabdyti Ignalinos AE III bloko statybą. Jame kalbėjo Ignalinos AE direktorius A. Chromčėnka, akademikai J. Požela, A. Žukauskas, J. Vilemas ir kt. LKP CK sekretorius A. Brazauskas pažymėjo, jog visi turėjome kitaip elgtis. AE valdžia labai sunkiai rasdavo kontaktus su Respublika. Direktorius išvadų nedaro: III bloko statyba negalima. Reikalinga tarptautinė komisija, statybą reikia konservuoti. Jei Jūs to nepadarysite, tai padarysime mes.

Lietuvos TSR MT pirmininkas V. Sakalauskas klausia, kodėl atsidūrėme tokioje padėtyje? Nebuvo bendro darbo. 1986 m. pasiūlėme vyriausybę komisiją, jos nutarimai nevykdomi. Žmonės įaudrinti. Finansavimas nutrauktas, o jūs vis statote. A. Chromčėnka teigia, kad III bloko statyba negalima. Būtina baigti I ir II blokų socialinius buitinius objektus. Sukurkime konservavimo komisiją. Kaltos įmonės turi kompensuoti valstybei nuostolius. Būtina reikalauti dar vienos nežinybinės vyriausybės ekspertų komisijos. Reikia spręsti politinį klausimą. AE statote Respublikos teritorijoje ir to užmiršti nevalia („Sąjūdžio žinios“, 1988, Nr. 34).

1988 m. rugsėjo 3 d. pajūrin vedančius kelius užtvindė mašinos. Į Klaipėdą, Palangą, Šventąją, Neringą važiuavo žmonės neabejingi gintarinės Baltijos likimui. Juos sukvietė simbolinė jūros gelbėjimo akcija. Apie tai rašė „Tiesa“ (1988-09-06).

„Literatūroje ir mene“ 1988 m. spalio 1 d. buvo pradėta spausdinti J. Mikulinsko romano ištrauka „Nežinios ir nerimo dienos“. Joje tikroviškai, iš esmės kitaip negu oficialioje istoriografijoje, vaizduojamos 1940 m. žmonių nuotaikos įvedant tarybų valdžią Lietuvoje.

Apie 1989 m. rugpjūčio 23 d. vykusią akciją „Baltijos kelias“ kitą dieną rašė visa ne tik Lietuvos, bet ir užsienio spauda. Šioje akcijoje dalyvavo milijonai žmonių – Lietuvos, Latvijos ir Estijos piliečiai. Visų trijų respublikų pasieniuose vyko masiniai mitingai. Akcijos nušviesti atvyko didelė grupė centrinės spaudos bei užsienio šalių žurnalistai, su kuriais rugpjūčio 24 d. susitiko LPS Seimo Tarybos nariai V. Landsbergis, A. Čekuolis, A. Juozaitis, M. Laurinkus ir R. Ozolas. Atsakydami į klausimus jie pažymėjo, kad pagrindinis ir vienintelis tikslas yra Lietuvos nepriklausomybė, o priemonė tam pasiekti - parlamentinis kelias.

1989 m. lapkričio 18-19 d. „Amerikos balso“ laidoje LPS Seimo Tarybos narys filosofas V. Radžvilas prognozavo LKP politinį vaidmenį po LKP 20 suvažiavimo. Jis kalbėjo: „Šiandien turime ištis paradoksalų situaciją, kai Sąjūdyje yra daugybė būtent totalitariškai mąstančių žmonių, o toje pačioje Lietuvos kompartijoje yra iš tikrųjų blaiviai, naujoviškai ir demokratiškai mąstančių žmonių... Pradžioje Sąjūdis, kuris turėjo visuotinę Lietuvos žmonių paramą, ir dabar ją turi, nebuvo įsisąmoninęs savo paties demokratiškumo problemos... Praktiškai mes užėmėme tokią poziciją, o tiksliau ją turėjome dėl objektyvių aplinkybių bei sąlygų, o kartais ir trūkdavo to paties sugebėjimo...“

Jeigu partijos suvažiavime nugalės pažangiosios jėgos, tai iš esmės partija taps sąjūdinė partija. Aš turiu galvoje ne tai, kad partija taptų, tarkim, sudėtine LPS dalimi. Tačiau paprasčiausiai partija turi įsiliesti į tą bendrą Lietuvos išsilaisvinimo judėjimą, kuris grindžiamas tam tikromis fundamentaliomis dovinėmis ir tautinėmis vertybėmis“.

„Literatūros ir meno“ laikraštis 1990 m. vasario 10 d. paskelbė Sąjūdžio iniciatyvinės grupės nario prof. B. Genzelio straipsnį, kuriame nagrinėja besikomplektuojančius LKP ir LPS santykius. Autorius

rašė: „Dabar esame atsidūrę prie didžiausio išbandymo slenkščio; kuriantis Sąjūdžiui, žmonės nesidomėjo, kas tu, komunistas ar ne. Svarbu, kokie buvo tavo nuopelnai kraštui. Pagalvokime, ar mūsų judėjimas iš pirmųjų dienų būtų sulaukęs tokio pasitikėjimo, jeigu jo iniciatyvinėje grupėje nebūtų buvę A. Maldonio, Just. Marcinkevičiaus, Č. Kudabos, J. Minkevičiaus. Jeigu J. Juzeliūnas, A. Šaltenis, V. Landsbergis būtų skersai žiūrėję į komunistus. Sąjūdis plėtojosi. Vėliau būti išrinktam kurios nors institucijos nariu tapo prestižiniu dalyku. O pavojaus jokio. Ir sugužėjo į jį, kaip anksčiau į komunistų partiją... Ir komunistų partija niekada nebuvo vienaalytė...“.

„Atgimime“ 1990 m. vasario 9 d. buvo paskelbtas filosofo A. Šliogerio straipsnis „Sąjūdžio žingsnis į politiką: principai ir faktai“. Autorius rašė: „Kaip savaime suprantamas dalykas laisvė tiesiog tapatinama su nepriklausomybe. Nepriklausoma Lietuva yra laisva Lietuva – tuo beveik niekas neabejoja ir dėl to nesusimąsto. Ar iš tikrųjų taip? Ar nepriklausomybės atgavimas pats savaime jau užtikrina laisvę ir demokratiją? Ar nepriklausoma Lietuva jau savaime bus laisvų žmonių kraštas, kuriame vyraus demokratinės politinio gyvenimo struktūros? Žinoma, kad ne. Neabejotina, kad nepriklausomybė yra laisvos Lietuvos būtina sąlyga. Tačiau ar pakankamai?“

...siekiant demokratijos, mes turime įveikti „tautizmo“ prietarą ir „tautinės vienybės“ fetišą ir suprasti, kad demokratija galų gale yra kiekvieno asmens racionalaus savo egoistinio intereso suvokimas ir jo intereso suderinimas su kito asmens egoistiniu interesu...“.

„Lietuvos rytas“ 1990 m. kovo 13 d. paskelbė filosofo, Sąjūdžio Seimo nario A. Juozaičio straipsnį „Istorinė klaida“. Jame kritiškai vertinami kai kurie pirmieji Lietuvos Respublikos parlamento nutarimai. „Padaryta neatitaisoma klaida“, - rašoma straipsnyje. „Didžiojoje politikoje, kai į istorijos vyksmą įsijungė visa tauta ir absoliuti gyventojų dauguma, negalima nepaisyti paprastų žmonių valios.“

Vilniuje – Seinijos lietuvių diena

Alis Vidūnas

Algirdas Vaicekaskas

Romas Vitkauskas

Atkelta iš 1 p.

gija. Per pusantro dešimtmečio gyvavimo metų leidykla gerokai išaugo, sustiprėjo. Leidžiami ir spausdinami dvisavaitinis Lenkijos lietuvių žurnalas „Aušra“, ketvirtinis Suvalkų miesto lietuvių leidinys „Suvalkietis“, PLB mėnraštis „Pasaulio lietuvis“, kiti periodiniai leidiniai. Labai svarbi

rius, yra išvertę iš lietuvių į lenkų kalbą keletą poezijos knygų, perteikę lietuviškai lenkų poetų kūrinį. 1993 m. pasirodė pradėjusios gyvuoti „Aušros“ leidyklos leidinys „Dariaus ir Girėno paminklas Pščelnike“, skirtas legendinių mūsų lakūnų skrydžio per Atlantą 60-osioms metinėms. Pa-teikta įdomių žinių apie abu lakūnus, jų ren-

sunkiausiais metais buvo lietuvių gynėjų, žadintojų, puoselėtojų. Punkskas taip pat turėjo tokių šviesuolių, vienas jų kunigas Motiejus Simonaitis. Šie žmonės verti, jog būtų prisimenami, įamžinami. Pasak S. Birgelio, sovietmečiu Lietuvos istorija buvo išstumiamą iš atminties, tarsi prasidėjusi tik sovietų laikais, ir džiugu, kad pasirodo daug knygų, veikalų apie lietuvių tautą, Lietuvą, kurios vardas pasaulyje žinomas jau tūkstantį metų. Vienas tų leidinių – ir S. Birgelio „Puns-

džiaugėsi šiuo ir kitais S. Birgelio darbais, kartu – visais Punksko žmonėmis, tokiais mieliais, tiek daug nuveikiančiais. „Kuris Lietuvos rajonas, mažesnis miestas galėtų tuo pasigirti?“ – rodė jis į „Aušros“ leidyklos produkcijos standus. Prisiminė visada nuoširdžius, šiltus susitikimus su Punksko krašto lietuviais, pirmąjį apsilankymą pas juos, pamatytus laukelius, aplinką, nepaliestą „to baisaus socializmo, koks buvo Lietuvoje“. Vertindamas kolegų albumą apie Punksko parapiją, kuriame susipažįsti su ilgaamžės jos istorija, kuriame regi dabarties vaizdą, savitą, nuostabią gamtą, V. Braziūnas linkėjo bičiuliui Sigitui imtis naujo leidinio – apie Punksko kasdienybę, nūdienos žmones. „Man jie yra labai gražūs“, – vėl kartojė vilnietis poetas, vertėjas, beje, kaip ir jo punskietis kolega, profesionaliai fotografuojantis. Ir tą šeštadienį tarp Seinijos dienos dalyvių V. Braziūnas sukinėjosi su fotoaparatu, kreipė objektyvą į senų bei naujų pažįstamų veidus. O punskietis kūrėjas įsiklausė į vilniečio kolegą linkėjimą ir sakė jau rengiant antrą albumą, skirtą Lietuvos tūkstantmečiui.

Laisvės kovų istorija dar laukia atsakymų

„Aušros“ leidykla įvairiu metu išleido ne vieną naujesnį laikų istorijos, daugy-

Scena iš Žemaitės „Trys mylimos“

leidyklos darbo sritis – vadovėliai, programos, žodynai, metodinė medžiaga Lenkijos lietuviškoms mokykloms. Leidžiama grožinė literatūra, istorijos ir etnografijos knygos apie Punksko – Seinų kraštą, atsiminimai, mokslo veikalai, meno albumai, parodų katalogai.

Punksko „Aušros“ leidyklos knygynas – vienintelis Lietuviškų knygų centras Lenkijoje. Jame skaitytojai gali nusipirkti ne tik „Aušros“ leidinių, bet ir knygų iš Lietuvos.

Leidykla rengia savo leidinių pristatymus Lenkijoje ir Lietuvoje, kasmet dalyvauja Vilniaus „Knygų pavasario“ mugėje.

Ir dabatinis „Aušros“ leidyklos prisistatymas Vilniuje ne vienam atėjusiam į Mokytojų namus tapo maloniu atradimu: kiek daug padaryta, kaip kūrybingai, vaisingai dirbama.

Dvi pirmos knygos buvo išspausdintos 1992 m., kai „Aušros“ leidykla dar tik kūrėsi. Tai Vytauto Rėkaus „Polundra!“ (Vorkutos lagerių tremtinio atsiminimai) ir Sigitą Birgelio dvikalbis eilėraščių bei poemų leidinys „Tarp krantų. Między brzegami“.

Sigitas Birgelis, dideli darbai, gražūs žmonės

S. Birgelis dabar jau devynių eilėraščių rinkinių (dviejų – kartu su Lidija Šimkute ir Birute Jonušaitė bei Algiu Uzdila) auto-

gimasi skrydžiui ir patį skrydį bei Pščelniko miškelyje įvykusią tragediją. Pasakojama taip pat apie paminklo istoriją, jį globojusius žmones. Įdėta daug archyvinų nuotraukų. Leidinį sudarė S. Birgelis. Pradėjęs šiuo leidiniu, tęsia knygų sudarytojų darbą. Dar ilgiau skaičiuotume „Aušros“ leidyklos įvairiu laiku išleistas knygas, kuriose įrašyta: „Redaktorius S. Birgelis“.

O kiek vien tik knygose, žurnaluose, vadovėliuose išspausdinta S. Birgelio darytų fonuotraukų, vargu ar kas imtųsi suskaičiuoti. Šimtai. 1961 m. gimęs Punkske jis jau ne vieną dešimtmetį fotografuoja svarbiausius Lenkijos lietuvių gyvenimo įvykius, gamtovaizdžius, kultūros paveldą, sakralinį meną, viską, kas jam atrodo verta dėmesio. Lenkijoje ir Lietuvoje surengtos jo personalinės fotoparodos.

Seinijos dieną Mokytojų namuose pristatytas Lietuvos vardo 1000-mečiui ir Punksko parapijos 410-osioms metinėms paminėti skirtas S. Birgelio nuotraukų albumas „Punksko parapija 1597-2007“ su paties tekstu, surengta ir punskiečio fotoparoda šia tema.

Šiltai pasveikintas ir paprašytas tarti žodį autorius pažvelgė į pastarųjų šimtmečių lietuvių tautos bei Punksko krašto istoriją, priminė jos tarpsnius, kai slopinta, naikinta lietuviybė, kentėta nuo Rusijos caro prispaudo, draustas lietuviškas raštas, grėsė sulenkėjimo pavojus. Bet ir niūriausiais,

Garsioji Jungėnų kapela

Vilniečiai domėjosi „Aušros“ leidyklos knygomis

ko parapijai 1597-2007“. Albumo autoriaus bičiulis, iš Pasvalio kilęs, Vilniuje gyvenantis poetas Vladas Braziūnas taip pat

bės žmonių likimus lėmusių Antrojo pasaulinio karo įvykių, okupacijų, pasipriešinimo kovų tematikos knyga. Tarp jų – Kęs-

Vilniuje – Seinijos lietuvių diena

tučio Radvilėno (tikr. pav. Kazys Žukauskas). „Kai siaubas atėjo“ (1993), Onutės Burauskaitės „Suvalkų krašto lietuvių trėmimas“ (1997), Vidmanto Povilionio „Truputis kito gyvenimo“ (1997), Antano Suraučiaus „Per karo okupacijas“ (2004), „Žaliojoji rikiuotė“ (2006) ir kt.

Su savo būsima knyga Seinijos dienos dalyvius ir šventės svečius supažindino Vilniun atvykęs Lenkijos mokslų akademijos Istorijos instituto darbuotojas, Varšuvos universiteto Rytų Europos studijų dėstytojas dr. Bronius Makauskas. Tai bus knyga apie Lietuvos partizanus (lenkų k. – „LI-TEWSKA WOJNA PARTYZANCKA 1944-1953“).

Pasak autoriaus, Lietuvoje daug darbų apie laisvės kovas su sovietų okupantais, partizanų žygdarbi ir auką. Lenkijoje tai beveik nežinoma tematika. Todėl svarbu, kad su ja susipažintų šalies visuomenė, taip pat ir mokslininkai. Šiai problematikai tirti, sakė dr. B. Makauskas, Lenkijoje palanki ideologija. Laisvės kovos lenkams yra nediskutuotinas dalykas. Kraujas, pralietas dėl krašto, tautos, laisvės, šventas.

Knygoje, anot mokslininko, bus ieškoma atsakymų į daugelį klausimų. Pagrindinis – kodėl lietuvių tauta, jos drąsiausia dalis stojo į karą tuo laiku, kai buvo užskleista geležinė uždanga. Lietuvių pralietas kraujas liudijo, kad Europoje liko kraštų, kurie kovojo ir buvo išduoti. Kodėl Lietuva atsidūrė tokioje padėtyje? Kaip elgėsi JAV, Didžiosios Britanijos vyriausybės?

Dr. B. Makauskas mano, kad lenkų skaitytojus ypač turėtų sudominti lietuvių rezistencijos keliai į Vakarus, vedę per Lenkiją, ir tų ryšių persekiojimas, vykdytas sovietinių specialiųjų tarnybų Lenkijos Liaudies Respublikoje.

Nebus palikti nuošaly ir sribai. Jie turi būti istorijos įvertinti, juolab kad ir šiandien jų yra politikos scenoje, sakė knygos autorius.

Prie tautos savasties, kultūros versmių

Bet grįžkime į Mokytojų namų sceną. Svetainėje – Punsko lietuvių kultūros namų klijimo teatro spektaklis pagal Žemaitės apsakymą „Trys mylimos“, šio teatro 50-mečio proga išleistos knygos „Lošimai kluoni“ pristatymas. Viena knygos sudarytojų, teatro režisierė Jolanta Malinauskaitė-Vektorienė pateikė statistiką: suvaidinta keliasdešimt spektaklių, dalyvavo per tris šimtus vaidintojų. „Trijų mylimų“ spektakliui jau pasirengę vaidintojai paskaitė ankstesnių savo kolegų, režisierių prisiminimų, tarp jų – Juozo Vainos. 1958 m. suvaidinta Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės idilė „Kuprotas oželis“, kurią režisavo J. Vaina. Taip Punsko lietuvių kultūros namų klijimo teatras pradėjo savo gyvenimą. Ilgametė teatro vadovė, režisierė – Teklė Paransevičienė. 1992 m. Punske įkurtas skansenas – etnografinė sodyba. Be kitų švenčių, čia kasmet vyksta Klijimo teatrų festivalis. Jame dalyvauja ir teatrų iš Lietuvos. Punskiečiai savo ruožtu svečiuojasi Klijimo teatrų krevilėse bei kituose renginiuose Lietuvoje.

Kas tas nedidukas būrelis žmonių, kuriems ilgai plojo žiūrovai Mokytojų namų Svetainėje po „Trijų mylimų“ spektaklį? Režisierė Jolanta Malinauskaitė-Vektorienė, Vitas Baliūnas, Tomas Berneckas, Irena Pečiulytė, Rita Severinaitė, Onutė Zdanytė.

Šalia „Aušros“ leidinių traukė akį etnografinė paroda. Prie margučių užrašas – „Onutė Kliučinskienė, Punsko kaimas“, prie juostelių – „Rita Kutulienė, Punksas“, o prie juostomis nukrauto stalo galėjai pa-

Šv. Kotrynos bažnyčioje skamba poezijos posmai

Šv. Kotrynos bažnyčioje Punsko Kovo 11-osios mišrus choras „Pašešupiai“. Vadovas ir dirigentas Jonas Pavilionis

matyti, kaip šios įvairiašaltės, įvairiaspalvės grožybės atsiranda. Varšuvietė Kristina Kraužlienė, pasinaudodama proga, kad greta yra Navininkų mokyklos pedagogė, to amato bei meno mokovė Anastazija Sidiarienė, kibo praktikuotis pinti juostą. „Gabi mokinė“, - šypsodamasi įvertino mokytoja.

Seinijos dienos popietinė dalis – Šv. Kotrynos bažnyčioje.

„Šešupės žalias kraštas aidai...“ – skambiai, galingai pasveikino susirinkusiuosius Punsko Kovo 11-osios licėjaus mišrus choras „Pašešupiai“ (vadovas ir dirigentas Jonas Pavilionis, koncertmeisteris Dainius Pavilionis).

Seinų apskrities viršininko pavaduotojas, Punsko „Aušros“ leidyklos direktorius

Romas Vitkauskas dar kartą pasidžiaugė, kad vis glaudesnis Lenkijos lietuvių ir Lietuvos ryšiai, nebeliko sienų užtvarų. Matydams tarp šventės svečių Seimo narę Ireną Degutienę, sakė, jog malonu ją buvo matyti ir Punske. „Auga pas mus ažuoliukai, kuriuos sodino Tėvynės sąjunga“, - kalbėjo R. Vitkauskas.

Žodį tarė taip pat Lenkijos lietuvių draugijos pirmininkas, Seinų „Žiburio“ mokyklos direktorius Algirdas Vaitkevičius, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovė Jolanta Markevičienė, žinomi lietuvių puoselėtojai vilniečiai Jonas Endriukaitis, Alis Vydūnas, knygos „Vėl gegužio

žiedai“ autorius, Jungėnų kapelos vadovas Vincentas Kazimieras Svitojus, kiti.

Bet kalboms popietė buvo ankšta. Erdvu – Punsko Kovo 11-osios licėjaus „Pašešupiai“ choro, Seinų „Žiburio“ mokyklos popmuzikos studijos, Jungėnų kapelos koncertams. Juos užbaigė ši kapela savąja daina „Vėl gegužio žiedai“. Mokytojų namų Projektų vadovas Juozas Žitkauskas šios šventės savo misiją baigė teikdamas padėkas ir sakydamas: „Esu įsitikinęs, kad kitąmet panašiu metu atvyks dar didesnis būrys iš Punsko, Seinų, gal ir Suvalkų“.

Leonardas ALEKSIEJŪNAS, Vilnius
Jono Česnavičiaus nuotr.

Ach, tas Leipalingis ir jo buvęs dvaras!..

Juozas KUCKAILIS, Vilnius

Kiek jis šunybių rašto žmonėms iškrečia! Ne vienas rašęs apie šį Pietų Lietuvos miestelį, dabar priklausantį Druskininkų savivaldybei, stengėsi pabrėžti, jog tai viena didžiausių šio krašto kryžkelių, kad keliai čia šakojasi penkiomis kryptimis. O kur dar mažesnės reikšmės keleliai. Taigi visa jų raizgalynė. Bekeliaujant pro šalį, galima ir ne į tą pusę pasukti, paklysti.

Bet paklysti galima ne tik Leipalingio keliuose, o ir jo istorijoje. Tuo labiau kai jai daugiau kaip 500 metų.

Leipalingis – senoji jotvingių žemė. Vietovardis kildinamas iš liepos – medžio vardo. Pasak kalbininko habil. m. dr. Algirdo Sabaliausko, „jotvingiai, kaip ir prūsai, priešingai lietuviams ir latviams, išlaikė nepakeitę senąjį „ei“. Taigi Léipalingis (ne Leipalingis) yra seniai išnykusios jotvingių kalbos palikuonis.

Tad ir Algimantas Semaška solidžiam bemaž 700 puslapių leidinyje – turisto žinyne „Lietuvos keliais“ (penktasis papildytas ir atnaujintas „Kelionių vadovo po Lietuvą“ leidimas. Vilnius, 2008) pasakojimą apie Leipalingį pradeda nuo jotvingių laikų. Jis rašo: „Kryžiuočių ištumti iš savo žemių, jotvingiai čia gyveno nuo XIII a.“ Deja, istorija ir istorikai apie jotvingių likimą liudija visai ką kita. „X–XIII a. jotvingių žemes puldinėdavo rusų ir lenkų kariaunos, o nuo XIII a. antrosios pusės – Kryžiuočių ordino kariuomenė. Jotvingiai surengė daug atsakomųjų žygių. Kovų su kryžiuočiais metu jungtinei sūduvių kariaunai vadovavo kunigaikščiai Skomantas, Kantigirdas, Gedetas, Komotas (Komantas), Skurdas. Skomantas bandė sujungti visus jotvingius. Sūduvių kovų su kryžiuočiais istorijoje galima išskirti du pagrindinius etapus: 1260–1277 m. sūduviai daugiausia patys puldinėjo kryžiuočių valdas Prūsijoje, o nuo 1278 iki 1283 m., kai sūduviai buvo galutinai sutriuškinti, iniciatyva perėjo į kryžiuočių kariuomenės pusę“, – jotvingių kovas apibendrina Manvydas Vitkūnas straipsnyje „Baltų genčių karyba. Jotvingiai–sūduviai“ („Kardas“, 2003, Nr. 4, p. 32). Trys žymiausi sūduvių vadai – Skomantas, Kantigirdas ir Gedetas – pasidavė vokiečiams ir buvo iškeldinti į Prūsiją. Ten buvo tremiami ir paprasti žmonės. Daugiausia jų buvo apgyvendinta šiaurės vakarų Sambijos krašte. Tačiau dauguma jotvingių–sūduvių pasitraukė už Nemuno, į Lietuvą, kur nuo to laiko atsirado kaimų, pavadinimų Dainavomis.

Jotvingius sunaikinus, jų gyventa teritorija ilgam tapo dykra, apaugo neįžengiamomis giriomis. Dabar istorikai mano, jog čia galėję likti atskirų gyventojų, gal net nedidelių kaimelių. Kad jotvingiai neišnyko, nepalikę jokio pėdsako, liudija ne tik vietovardžiai. Antropologai, tyrinėdami Leipalingio ir Bazorų (Alytaus r.) kapinynus, pastebėjo, jog XIV–XVII a. čia palaidotų žmonių veidai yra platesni ir plokštesni nei kitos Lietuvos dalies. Būtent tokiomis savybėmis, pasak jų, pasižymėjo jotvingiai.

Tik sutriuškinus kryžiuočius Žalgirio mūšyje (1410 m.) ir sudarius Melno taikos sutartį (1422 m.), susidarė sąlygos vėl jotvingių žemes apgyvendinti. Išretintų girių vietose buvo steigiami dvarai ir kaimai, davę pradžią ir kai kuriems dabar vadinamosios Užnemunės miestams bei miesteliams. Intensyvi Užnemunės kolonizacija prasidėjo XV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje. Gyventojai kėlėsi iš dešinėsios Nemuno pusės.

A. Semaška teigia: „Leipalingio dvarą 1503 m. įsteigė didysis Lietuvos kunigaikštis Aleksandras“. Taip, istorikų kun. Jono Totoraičio, kun. Jono Reitelaičio nuomone, Lepunikų (taip tada vadintas Leipalingis) dvarelis įkurtas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro valdymo laikotarpiu, tačiau tiksliai data nežinoma. 1503 m.

Buvusio Leipalingio dvaro rūmai. Nuotr. iš Leipalingio mokyklos kraštotyros muziejaus fondų

jis pirmą kartą paminėtas rašytiniuose istorijos šaltiniuose. Tų metų balandžio 7 d. didysis kunigaikštis Aleksandras atidavė jį valdyti Smolensko arklininkui pabėgėliui Ivanui Pliuskovui, kol jo tėvonija bus išvaduota iš maskvenų. Tuo metu Lepunikai buvo Pervalko (dab. Gudija) – karališkojo dvaro, buvusio dešinėje Nemuno pusėje, palivarkas. LDK Aleksandro rašte Pervalko vietininkui Grinkui Chodkevičiui pranešama (cituojuama iš J. Reitelaičio mašinraščio „Leipalingio turtų, tai yra dvaro ir jo kaimų praeities istorinė apybraiža“. Krikštonys, 1960; kalba netaisyta):

„Aleksandras, Dievo malone. Mūsų vietininkui Pervalkoje Grinkui Kotkevičiui ir kitiems mūsų vietininkams, kurie ateityje mūsų pavesti Pervalką laikys. Mušė mums kaktą (atseit, labai nuolankiai prašė) Smolensko arklininkas Jonas Teodoro Pliuskovas ir mums pasakė, kad visą jo tėviškę ir visą mūsų jam duotą žemę mūsų neprietelius didysis Maskvos kunigaikštis užėmė ir užvaldė ir jisai (Pliuskovas) neturi kur su žmona ir vaikais pasidėti, ir prašė mūs, kad mes jam bet kokią prasimaitinimui turtą parūpintume ir duotume. Taigi mes davėme jam prasimaitinimui mūsų Pervalkos apskrityje (paviete) dvarą, vadinamą „Lepuniki“, su nelaisvąja šeimyna, su rugiais, su arkliais ir gyvuliais, su žmonėmis kelioniniais ir baudžiaviniais žemdirbiais, su arklininkais ir su žuvininkais, su mūsų ariamomis žemėmis, su bitynais, su ežerais, su pinigais ir medum mokomomis duoklėmis ir su visu tuom, kaip tasai dvaras buvo mūsų laikomas, ligi tol laikyti, kol iš visos jo tėviškės išvalysime mūsų priešą, Maskvos didįjį kunigaikštį. Jei Dievas užsiųstų ant jo mirtį, mes iš to dvaro nei jo žmonos, nei vaikų nejudinsim tol, kol jų tėviškę neišvalysim. Įgyvendinti jį į tą dvarą esame pasiuntę mūsų dvariškį. Ir tu jam tą Lepunikų dvarą užleisk ir jau nei į tą dvarą, nei į jo žmones nesikišk. Rašyta Vilniuje balandžio 7 dieną, 6 indikto“. Šeštasis indikto – 1503 metai.

Taigi, pasak J. Reitelaičio, šis dokumentas mums liudija, jog 1503 m. Leipalingio dvaras, tada vadintas Lepunikais, buvo Pervalko dvaro turtų dalis, kad Lepunikų dvare gyvenimas ėjo nustatyta tvarka, jame buvo dirbamų žemių su pasėtais rugiais, turėta galvijų, arklių, buvo darbams dirbti nelaisvoji šeimyna, baudžiaviniai žemdirbiai (taigi būta kaimų), buvo žmonių, kurie iš dvaro buvo siuntinėjami su laiškais, kitais reikalais, buvo žuvininkų ir bitininkų, kurie miškuose, medžių drevėse, laikydavo bites ir jau duodavo dvarui duokles medumi ir pinigais. Pliuskovui įkurdinti Lepunikų dvare kunigaikštis pasiuntė savo valdinin-

ką, vadintą dvariškiu, kuris turėjo surašyti naujo dvaro valdytojo įkurdinimo aktą, nurodant visą perimamą turtą. Tenka tik apgailestauti, jog žinių apie tolesnį šio akto likimą neturime. Neįrašyta ir kunigaikščio rašte minimo dvariškio pavardė. Tačiau iš viso to, kas čia pasakyta, galime padaryti mums labai svarbią išvadą: Leipalingio dvaro įkūrimo metus galima stumti gilyn į istorinę praeitį dešimtmetį, o gal ir daugiau.

Naujasis Lietuvos valdovas Žygimantas Senasis Leipalingio turtus 1506 m. gruodžio 8 d. raštu vėl patvirtino Ivanui Pliuskovui. Dokumente buvo įrašytos ir tuometinių leipalingiečių pavardės, tiksliau, vardai, nes pavardžių dar neturėta. Jų išvardinta dvidešimt vienas: Dirmeika, Velička, Petrusas, Staniusas, Kucas, Bogdanas, Rimicka ir kt.

Neilgai Ivanas Pliuskovas džiaugėsi gyvenimu Lepunikų dvare. Neliko ir jo šeimos. Kaip rašo J. Reitelaitis, 1508 m. pirmoje pusėje visi Pliuskovai jau buvo pasitraukę iš šio pasaulio, ir dvaras vėl grįžęs Lietuvos didžiojo kunigaikščio žinion bei valion. Tų metų birželio 28 d. jis Leipalingio turtus padovanojo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės raštininkui Palenkės vaivada Jonui Sapiegai, Bogdano sūnui, kuris taip pat buvo netekęs savo tėviškės Smolensko žemėse.

Taip Leipalingis tapo plačios ir garsios Sapiegų giminės nuosavybe. Sapiegos jį valdė ne „apie 200 metų“, kaip rašoma mūsų minime turistų žinyne „Lietuvos keliais“, bet bemaž pustrėčio šimto metų (1508–1747). Visos trys – 1503, 1506 ir 1508 metų – Lietuvos didžiojo kunigaikščio privilegijos dabar yra paskelbtos „Lietuvos metrikos“ knygoje Nr.8 (1499–1514) ir Nr.6 (1494–1506), išleistose 1995 ir 2007 m.

Pasak J. Reitelaičio, 1747 m. pusė Leipalingio turtų, o 1752 m. ir likusieji kartu su miesteliu atiteko žinyne nepaminėtiems didikams Masalskiams, kuriuos jie valdė apie pusšimtį metų. Masalskiai Veisiejuose atsirado apie 1600-uosius. 1705 m. Jonas Masalskis jau buvo Leipalingio dvaro palivarko – Jurgeliškės dvaro savininkas. Apie tą laiką jiems atiteko ir Sapiegoms priklausęs Veisiejų palivarkas. 1745 m. Mykolo Masalskio sūnus Kazimieras vedė Kristiną Rožę Sapiegaite, Jurgio Sapiegos dukterį, kuriai tėvas prieš mirdamas užrašė savo praskolintus dvarus. Leipalingis tuo metu buvo ikeistas Chaleckiams. Prūsijos pasiuntinys Šlemiuleris (rašoma ir Šlemylėris), 1752 m. vykdamas į Gardino seimą, keliavo pro Leipalingį. Kelionės dienoraštyje išlikę jo patirti įspūdžiai: „3 spalių iš Seirijų išvykome dviejuose brikuose 24 žmonės, 30 arklių. Pravažiavę pro Seirijo

ežerą ir padarę tris mylias kelio, pasiekėme Leipalingį. Dvaras didelis, bet jau beveik griuvėsiai. Bažnyčia medinė. Dvaras priklauso lauko etmono antrajam sūnui Gardino seniūnui. Čia verta paminėti garsųjį grybų prekymetį, vykstantį šv. Simono Judo iškilmų dieną“ (J. Reitelaičio vertimas).

Paskutinis iš Masalskių Leipalingį valdė Vilniaus vyskupas Ignas Masalskis. Kaip rašo mūsų minimas J. Reitelaitis, prieš 1792 metus (tiksliai data nežinoma) vyskupas Leipalingį pardavė savo sekretoriui, Vilniaus kapitulos kanauninkui Antanui Kruševskui. Įsigytoji nuosavybė žavesio nekėlė. Bažnyčia su varpine, atrodo, sudegė per 1785 m. gaisrą. Jos vietoje stovėjo medinė pastogė, kurią kanauninkas 1794 m. pašventino kaip laikiną parapijos bažnyčią. Gaisrai buvo sunaikinę ir dvaro rūmus.

1806 m. Leipalingio dvaro ir miestelio savininkas Antanas Kruševskis pradėjo statyti naują mūrinę bažnyčią, išlikusią iki mūsų dienų. Beveik kartu su bažnyčia senajoje dvarvietėje buvo statoma ir nauja dvaro sodyba; rūmai galėjo iškilti dar XVIII a. pabaigoje ar XIX a. pradžioje (žiūr. Algimantas Miškinis „Užnemunės miestai ir miesteliai“. Vilnius, 1999, p. 373). Taigi neteisingas Algimantas Semaška, teigdamas, jog rūmus pastatė „Seinų apskrities bajorų vaivada Antanas Kruševskis“ – kanauninko brolio sūnus. Lietuvos architektūros žinovas prof. A. Miškinis minėtame leidinyje, remdamasis „Lietuvos architektūros istorijos“ antruoju tomu (p. 383), rašo: „Manyta, kad projektuojant (Leipalingio dvaro) rūmus prisidėjęs ir architektas Martynas Knakfusas“. Tuo tarpu A. Semaška jau be jokių išlygų teigia: rūmai pastatyti „pagal žinomo Vilniaus architekto, vieno iš lietuviškojo klasicizmo kūrėjų – Martyno Knakfuso projektą“.

Kanauninkas Antanas Kruševskis mirė 1820 m., nespėjęs pabaigti statyti bažnyčią. Nesuspėjo pastatydinti ir numatyto atskiro mokyklos pastato. Pastatyti Leipalingyje mokyklą, išlaikyti mokytoją, dar kai kurias prievoles atlikti savo testamente jis pavedė brolėnui Antanui Kruševskui, minėtajam Seinų apskrities bajorų maršalkai, kuris paveldėjo visus Leipalingio turtus. „Dvaro trobas (naujasis šeimininkas) rado sveikas, dėdės kanauninko naujai pastatytas, bet jo įsakytos mokyklos nestatė ir mokytojo išlaidų neužsiėmė“, – rašė J. Reitelaitis.

Po Kruševskių, nuo 1875 metų, Leipalingio dvaras perėjo į grafo Aleksandro O'Rurkės rankas. A. O'Rurkė buvo Antano Kruševskio žentas, vedęs Teofilę Kruševskaitę. Jis dirbo Petrapilyje ir Leipalingį valdė neilgai. Po A. O'Rurkės dvaro nuo-

Tęsinys kitame numeryje

Baltarusijos Liaudies Respublikai – 90!

Pirmoji Baltarusijos Liaudies Respublikos Taryba

1918 metų vasario 21 dieną, kai sovietų kariuomenė pasitraukė iš Minsko, o vokiečiai dar nebuvo įžengę į jį, Baltarusijos Tarybos suvažiavimo Vykdamosis komitetas pirmuoju Įstatymų aktu kreipėsi į Baltarusijos liaudį ir pasiskelbė Baltarusijos valdžia. Vien iš socialistinių partijų atstovų buvo suformuotas laikinasis vykdomasis organas – Liaudies sekretoriatas, vadovaujamas I. Voronko. Liaudies Sekretoriato sudėtyje buvo P. Krečevskis, A. Smoličius, P. Bodunova, A. Koračas, T. Gribas, K. Jezovitovas, V. Makrejevas, I. Sereda, J. Gutmanas, L. Zajac ir kiti. 1918 metų vasario 24 dieną Liaudies sekretoriato delegacija Minske aplankė vokiečių vadovybės atstovus ir pareiškė savo lojalumą intervėntams. Tačiau jau kitą dieną, užuot padėkoję, kaizerio kareiviai išgrūdo Liaudies sekretoriatą iš jų užimamų patalpų ir konfiskavo „Baltarusijos vadovybės“ kasą. Vokiečių vadovybė atsisakė pripažinti Liaudies Sekretoriatą kaip teisėtą Baltarusijos valdžią, motyvuodama tuo, jog dar 1918 metų sausį Vilniuje okupacinės valdžios leidimu vyko antroji Baltarusijos asamblėja (konferencija), paskelbusi Baltarusijos nepriklausomybę ir suformavusi naująją šalies administraciją.

1918 metų kovo 9 dieną iškilmingame Tarybos suvažiavimo Vykdomojo komiteto, į kurio sudėtį įėjo penki Baltarusijos Rados Vilniuje atstovai (broliai A. ir I. Lukevičiai, D. Semaško, J. Staškevičius ir O. Turkevičius), posėdyje, dalyvaujant rusų, žydų ir lenkų socialistinių partijų atstovams buvo priimtas antrasis Įstatymų aktas, kuriuo Baltarusija paskelbta Liaudies Respublika. Akte buvo deklaruojama žodžio, spaudos, susirinkimų, streikų, sąžinės laisvės, asmens ir gyvenamojo būsto neliečiamybė, tautinių grupių teisė į autonomiją, visų Baltarusijos tautų kalbų lygiateisiškumas. Žemės nuosavybės teisė buvo atšaukta, žemę nemokamai perduodant tiems, kurie ją dirbo. Miškai, vandenys ir gamtos ištekliai paskelbti nacionaliniu turtu. Respublikoje įvesta 8 valandų darbo diena.

Tarybos suvažiavimo Vykdomasis komitetas, papildytas Baltarusijos provincijų Radų, apskričių ir savivaldybių bei nacionalinių mažumų atstovų, pasivadino Baltarusijos Liaudies Respublikos Rada. Buvo išrinktas Rados Prezidiumas (vadovas I. Sereda), į kurį įėjo baltarusių ir žydų viduriniojo sluoksnio inteligentija. Iš 71 BLR Rados nario 36 buvo baltarusiai, minskiečių buvo 55. Tai buvo daugiausiai Minsko politinis centras, kurio didžioji dalis nerėmė Didžiosios Spalio revoliucijos, bet ir nepritarė Baltarusijos atsiskyrimui nuo Rusijos idėjai. Tik minskiečiai ir Vilnijos krašto atstovai laikėsi tvirtos pozicijos dėl Baltarusijos nepriklausomos nacionalinės valstybės sukūrimo.

1918 metų kovo 25-osios rytą po audringo naktinio, dešimt valandų trukusio posėdžio BLR Rada priėmė trečiąjį Įstatymų aktą, kuriuo paskelbė Baltarusijos Liaudies Respublikos atsiskyrimą nuo Rusijos ir „laisvos ir nepriklausomos valstybės sukūrimą“ Mogiliovo, Minsko, Vitebsko gubernijose bei dalyje Gardino, Vilnijos, Smolensko, Černigovo ir kitų gubernijų, kuriose gyvena baltarusiai. Iš 71 BLR Rados nario už Akto balsavo 40 BSD ir lenkų socialistų deputatų, prieš – 22 iš valsčių ir miestų savivaldybių bei Bundo deputatai, susilaikė 9 deputatai, išrinkti socialistų - sionistų ir socialistų - revoliucionierių. Valsčių – miestų frakcija išėjo iš BLR Rados ir atšaukė savo atstovus iš Liaudies sekretoriato.

Baltarusijos Liaudies Respubliką pripažino Lietuva, Latvija, Estija, Suomija, Ukrainos Liaudies Respublika, Čekoslovakija ir Turkija.

BLR neturėjo svarbiausių valstybės pozymių: neturėjo teritorijos suvereniteto, įstatymų pripažintos valdžios organų, konstitucijos, apibrėžtų valstybės sienų, pilietybės, mokesčių monopolijos, jėgos struktūrų ir pan. Nebuvo pareikšta ir Baltarusijos liaudies valia dėl apsisprendimo, kad šalis taptų nepriklausoma valstybe.

Bolševikai pareiškė, kad BLR sukūrimas yra buržuazijos ir dvarininkijos bandymas atplėšti šalį nuo Rusijos. Nepripažino BLR ir Vokietija, kadangi savarankiškos valstybės sukūrimas prieštaravo Bresto taikos sutarčiai, tačiau Rados veiklai nekludė. Rada nusiuntė kaizeriui telegramą, kurioje dėkojo už Baltarusijos išlaisvinimą ir prašė bendradarbiauti įtvirtinant jos valstybingumą sąjungoje su Vokietijos imperija. Ši telegrama sukėlė Baltarusijos Liaudies Respublikoje aštrią politinę krizę – Baltarusijos socialistai suskilo į keletą partijų.

Po Lapkričio revoliucijos Vokietijoje (1918 metais) sovietų vyriausybė denonsavo Bresto taikos sutartį ir pasiuntė Raudonąją armiją į Vakarų. 1919 metų sausio 10 dieną Raudonoji armija užėmė Minską. Minsko Taryba paskelbė sovietų valdžios įsigalėjimą. Jau sausio viduryje beveik visoje Baltarusijos teritorijoje buvo įtvirtinta bolševikų valdžia. 1920 – 1921 metais per sovietų – lenkų karą daugelis BLR veikėjų kovėsi lenkų pusėje. Po karo Baltarusijos teritoriją pasidalino lenkai ir bolševikai. 1920 metų lapkritį – gruodį kilo Slucko sukilimas, skelbęs Baltarusijos Liaudies Respublikos atkūrimą, tačiau patyrė pralaimėjimą.

Po to kai Baltarusijos teritoriją pasidalijo Lenkija ir Rusija, BLR vyriausybė pasitraukė į emigraciją – iš pradžių ji apsisistojė Lietuvoje, vėliau – Čekijoje. BLR vyriausybė išliko nepriklausomos Baltarusijos simboliu, ji išlaikė savo tautinę simboliką

– istorinį Vyčio herbą ir baltą-raudoną-baltą vėliavą. Sovietų valdžia ne vieną kartą bandė uždrausti BLR vyriausybės veiklą emigracijoje. Baltarusijos komunistų partijos Centro Komitetas 1925 metų rugpjūčio 14 dienos nutarimu reikalavo, kad BLR vyriausybė visus savo įgaliojimus perduotų Baltarusijos Sovietinei Socialistinei Respublikai ir pripažintų Minską viso pasaulio baltarusių sostine. Tačiau Baltarusijos Liaudies Respublikos vyriausybė tai daryti atsisakė.

Buvo ir antras bandymas atimti iš BLR vyriausybės įgaliojimus, kai 1990 metais Kebičiaus (Baltarusijos ministro pirmininko) vyriausybė kreipėsi su panašiu reikalavimu. Be kita ko, pareiškime buvo sakoma, kad Baltarusija tapo nepriklausoma valstybe ir neturi nieko bendra su Maskva. Tačiau BLR vyriausybė suabejojo Kebičiaus pateiktais argumentais ir nusprendė, kad grąžinti savo įgaliojimus dar per anksti. Vėlesnieji įvykiai parodė, kad jie buvo teisūs.

Bolševikų bandymai atgauti BLR vyriausybės legalius įgaliojimus liudijo, kad aukščiausioji BSSR partinė viršūnė, o vėliau ir Baltarusijos Respublikos valdžia,

Baltarusijos Liaudies Respublikos prezidentai

juos pripažino, o kartu ir savo valdžios neteisėtumą.

Ir šiandien Baltarusijos Liaudies Respublikos vyriausybė yra teisėtas Baltarusijos valdžios organas, savo veiklą įtvirtinęs įstatymais, raštais bei aktais, taip pat 1918 metų kovo 25-osios aktu. BLR idealai – laisva, nepriklausoma demokratinė Baltarusija, lygi tarp kitų tautų ir valstybių, nacionalinės visuomenės ir valstybės sukūrimas, baltarusių kalbos, kultūros, draugiškų abipusių santykių su kaimynais ir kitomis Europos bei pasaulio tautomis puoselėjimas.

Kad BLR idėjos šiandien gyvos, rodo tai, kad žmonės mini kiekvienas Valstybės paskelbimo metines. Tai primena, kad dabartinė valdžia toli nuo BLR idealų – rusų okupacija tęsiasi.

Šiaip ar taip šiandien pasaulio politiniame žemėlapyje Baltarusija matoma. Ir tai teikia vilties, kad Baltarusijos Liaudies Respublikos idėjos bus įgyvendintos.

Aleksandras ADAMKAVIČIUS, Vilnius
Vertė Nijolė Romaškienė
Nuotr. iš autoriaus archyvo

Informacija iš Vilniaus rajono savivaldybės tarybos posėdžio

2008 m. balandžio 25 d. Vilniaus rajono savivaldybės taryba priėmė 44 sprendimus. Padidintas šių metų biudžetas, perskirstyti ir papildyti jo asignavimai, patvirtintos kai kurių organizacijų audituotos metinės finansinės atskaitomybės, patvirtinti švietimo įstaigų vadovų kasmetinių atostogų grafikai, ikimokyklinių įstaigų veikla per vasarą, želdynų bei želdinių apsaugos, tvarkymo ir priežiūros taisyklės bei nemažai kitų klausimų, kurie nesukėlė diskusijų. Net trylika sprendimų buvo priimta dėl leidimų rengti detaliuosius planus keičiant žemės ūkio paskirtį į komercinę, numatant statyti svarbius objektus. Manau, kad gera praktika įsivyravo savivaldybės taryboje, kai į jos posėdį kviečiami suinteresuotų bendrovių vadovai, ketinantys vystyti savas teritorijas, aptaria mi bendri dominantys klausimai bei abipusiai įsipareigojimai.

Nemažai buvo aštrių diskusijų dėl Vilniaus rajono savivaldybės bendrojo lavinimo mokyklų 2006-2012 metais pertvarkos plano pakeitimo, dėl rajono švietimo įstaigų reorganizavimo ir dėl 2008 m. mokslei-

vio krepšelio lėšų rajono švietimo įstaigose perskirstymo.

Mokyklų pertvarkos planas užkliuvo dėl Skaidiškių mokyklos-darželio įkūrimo vietoje dabar esančių Rudaminos F. Ruščio (mokoma lenkų kalba) ir „Ryto“ gimnazijų Skaidiškių pradinio ugdymo skyrių bei Skaidiškių lopšelio-darželio sujungimo. Ūkinės veiklos požiūriu gal toks sujungimas ir būtų pateisinamas, jei viskas būtų aptarta iš anksto, kalbėta su tėvais, atsakyta į jų klausimus. Posėdyje dalyvavę ir išsakę savo poziciją 64 tėvų, pasirašiusių skundą, atstovai buvo nepatenkinti tokia pertvarka, pateikė savo motyvus, iš kurių vienas buvo nenoras, kad vaikai mokytųsi mišrioje mokykloje. Opozicijos pareikštos pastabos, prašymai atidėti ir dar kartą pasvarstyti, nebuvo išgirsti. Ne paslaptis, kad didelę įtaką mokyklos gyvenimui turi jos direktorius, o kaip spėjo kai kurie kalbėjusieji, matyt, tokį jau numatė rajone valdanti Lietuvos lenkų rinkimų akcija (LLRA).

Kad mišrios mokyklos nėra gerai, patvirtina ir tos pačios savivaldybės sprendimas, tik priešinga linkme. Buvo įkurta at-

skira mokykla 8 vaikams besimokantiems lenkų kalba, atskiriant nuo Marijampolio mokyklos, kurioje mokomasi lietuvių kalba. Viena savivaldybė – skirtingi standartai.

Dar karščiau buvo diskutuota dėl moksleivio krepšelio rajono švietimo įstaigose perskirstymo. Antai iš mokyklų, kuriose mokomasi lietuvių kalba arba iš mišrių mokyklų, kuriose daugumą sudaro besimokantys valstybine kalba, atimta 1,37 mln. lt. Grąžinus 92 tūkst. lt. kelioms mažoms mokykloms, kuriose dėstoma valstybine kalba, likusioji suma perduota kitakalbėms, daugiausia, lenkų kalba dėstančioms, mokykloms.

Vyriausybės atstovo įgaliotinio, kaip ir tarybos narių, esančių opozicijoje, prieštaravimai buvo atmesti. Gal ir pavyks savivaldybės administracijai įrodyti savas tiesas, nes, kaip bebūtų keista, jie remiasi valstybiniais teisiniais aktais, leidžiančiais savivaldybėms perskirstyti iki 5% visos skirtos krepšelio dotacijos ir iki 15% koreguoti atskiroms mokykloms skirtas mokinio krepšelio lėšas.

Gal ir tinka tokia formulė kitose Lietuvos savivaldybėse, bet Vilniaus, beje, ir Šal-

čininkų, rajonų savivaldybėse, kuriose neretai taikomi dvejoji standartai, ją keisti būtina, juolab, įvertinant, kad lietuvių čia yra mažuma. Deja, tai jokia naujiena Švietimo ir mokslo ministerijai, Vyriausybei bei Seimui. Dėl baimės prieš gerai organizuotus ir keliančius balsą LLRA veikėjus, laikinos bei abejotinos ramybės valdžios kėdėse, apskritai (ne tik švietimo srityje) mažokai rūpinamasi gyventojų interesais Pietryčių Lietuvoje.

Gera, kad su tuo nesitaiksto nevyriausybinių organizacijų, dažniau prabyba žiniasklaida, parodomi reportažai televizijų laidose. Viešumas - didelė jėga. Deja, tai visai nedomina taip vadinamų tradicinių partijų centrinių organų. Todėl nenuostabu, kad kasmet jų įtaka čia mažėja. Gal tai ir pragmatiška partiniu, bet visai nepateisinama valstybiniu požiūriu. Belieka tikėtis, kad visoje Lietuvoje neabejingi gyventojai partijoms, pretenduojančioms patekti į Seimą kels klausimus, kaip jos spres Pietryčių Lietuvos gyventojų problemas.

Gediminas PAVIRŽIS

Ką galima sutikti kelyje

Birutė ŽEMAITAITYTĖ, Vilnius

2007 metais Šilutėje išleista Anatolijaus Žibaičio knygelė „Žmonės kelyje“*. Joje dauguma straipsnių jau buvo knygoje ar laikraščiuose. Straipsnio pabaigoje parašyta, kur ši medžiaga buvo pirmą kartą išspausdinta. Kai kurie rašiniai skelbiami pirmą kartą. Du iš jų skirti autoriaus patiem brangiausiems žmonėms: seneliui kaimo metraštininkui Antanui Razmai ir tėveliui Gardamo mokytojiui, tremtiniui Vaclovui Žibaičiui.

A. Žibaitis aprašo savo vaikystės atsiminimus ir išpūdžius, kurie ilgai įsirėžė į vaiko atmintį. Jis pokario metais besimokydamas mokykloje, jau suprato savo krašto ir šeimos sudėtingą ir negailestingą likimą. Bendraudamas su tremtiniais, politiniais kalininiais, skaitydamas knygas suvokė „pasipriešinimo sovietų okupacijai dvasios pamatus“ (p. 5). Knygelės autorių tada stebino persekiojamų žmonių stiprybė, kai jie turėjo vieną kilnų tikslą ir mylėjo Lietuvą.

Ką mena Laukstėnų dvaras?

Straipsnyje „Kur Martyno Mažvydo gimtinė?“ A. Žibaitis gyvai aprašo savo išpūdžius aplankius 2001 m. gegužės 7 d. pastatytą paminklinį akmenį M. Mažvydui pakelėje iš Žemaičių Naumiesčio į Švėkšną, už Gardamo, kur prasideda Laukstėnų kaimas. Pirmosios lietuviškos knygos autorius įamžinimu daugiausiai pasirūpino Šilutės literatūrinės kraštotyros H. Zudermano klubas, Švėkšnos, Gardamo, Žemaičių Naumiesčio seniūnai (plačiau str. „Martyno Mažvydo pėdomis sekant...“). Kodėl būtent ši vieta buvo pasirinkta?

Susimąstęs autorius, užvertęs galvą, žiūri į labai aukštą bei išlankią liepą ir klausia savęs, „ką ji yra regėjusi, augdama prie kaimo keliu-

ko, <...> ar ji prisimena išnykusį Laukstėnų dvarą“ (p. 27). Laukstėnų dvaras gyvavo ne vieną šimtmetį – jis dar minimas 1873 m. žemės dalijimo dokumente. Manoma, kad jis atsirado tada, kai po 1422 m. Melno taikos pasibaigę karai su kryžiuočių ordinu, o ištuštėjusios žemės vėl buvo apgyvendintos bei atsirado vieškelis, jungiantis Klaipėdą - per Švėkšną, Naumiestį, Katyčius - su Tilže. Laukstėnų dvaras iš viso valdė daugiau nei 800 ha žemės, taigi jis buvo mažesnis už Švėkšnos. Šis dvaras mus domina ne tik kaip ūkinis praeities paminklas. Galbūt jis, <...> tai Martyno Mažvydo gimtinė. Taip manyti yra rimtų prielaidų. Pažvelkime į faktus“ (p. 29).

Anot A. Žibaičio, akademikas dialektologas Zigmąs Zinkevičius ilgai nagrinėjęs M. Mažvydo raštų kalbą priėjo prie išvados, kad „jo gimtinė turėtų būti žemaičių šnektos plotely tarp Naumiesčio-Gardamo-Švėkšnos, šiek tiek tolyn į Rietavo pusę. Anksčiau bandyta ieškoti M. Mažvydo gimtinės netoli Raseinių, Viduklės apylinkėse, bet dabar pripažįstamos Z. Zinkevičiaus tyrinėjimų išvados“ (p. 29) (plačiau str. „Martyno Mažvydo pėdomis sekant...“).

Hipotezė: kada ir kur gimė M. Mažvydas

Kokia buvo M. Mažvydo vaikystė ir jaunystė kol kas nėra žinoma. Ant paminklinio akmens, pastatyto tarp Gardamo ir Švėkšnos, yra užrašyti jo gimimo metai „apie 1510 m.“. Datą įrašant vadovautasi žymių senosios mūsų literatūros tyrinėtojų nuomone. Senosios lietuvių literatūros mokslininkas Jurgis Lebedys rašo: „spėjimas, kad Mažvydas gimė 1520 m., nėra pakankamai pagrįs-

tas. Pirmas patikimas jo biografijos faktas, kad 1539-1549 m. jis buvo mokytojas Vilniuje A. Kulviečio vadovaujamoje mokykloje“ („Lituanistikos barai“, I t., 59).

Taigi, pagal A. Žibaitį, jei manytume, kad mokytoju galėjo dirbti vyras, perkopęs dvidešimtmetį, turėtume spėti šio garsaus žmogaus gimimo datą esant tarp 1510-1520 metų. Tuo metu, Gardamo-Švėkšnos plotelyje žemę valdė du dvarai: Švėkšnos ir Laukstėnų, o Gardamo apylinkės priklausė karališkajam dvarui. Tyrinėtojų manymu, pirmosios lietuviškos knygos autoriaus tėvai buvo dvaro tarnautojai, o ne valstiečiai. Dana Junutienė savo straipsnyje knygoje „Laiko sąskambiai“ (2005, 106) primena dar vieną svarbią aplinkybę: „Martyno Mažvydo mama buvo aukštaitė, o tėvas – žemaitis, ir susituokusi jaunoji pora apsigyveno ne jaunosios namuose, kaip buvo įprasta, o jaunojo tėvų namuose“. Galbūt Laukstėnų ar Švėkšnos dvarininkai buvo pasikvietę jaunąją moterį kaip dvaro tarnautoją, ir čia ji sukūrė šeimą. Šiose vietose prabėgo mažojo M. Mažvydo vaikystė, čia jis žaisdamas su draugais kalbėjo švėkšniškių-gardamiškių šnektą.

Per Laukstėnų ir Švėkšnos dvarų žemes ėjo tuo metu svarbus vieškelis, jungęs Prūsiją su Livonija. Pirkliai galėjo jaunojo M. Mažvydo tėvus supažindinti su Martyno Liuterio mokymu, taip vaiko sąmonėje galėjo imti formuotis tam tikri daigai, paskiau nulėmę tolesnį jo gyvenimą. Tai turėjo būti gana tvirtai ant žemės stovinti šeima, galinti pasirūpinanti sūnaus M. Mažvydo išsilavinimu.

M. Mažvydas tvirtai įėjo į mūsų literatūros istoriją. Baigęs Karaliaučiaus universitetą, tapo Mažosios Lietuvos Ragainės parapijos evangelikų liuteronų kunigu. Beje, mirus „Katekizmo“ autoriui jo pusbroliis Karaliaučiaus parapijos taip pat evangelikų liuteronų kunigas Baltramiejus Vilentas perėmė M. Mažvydo rankraštinių palikimą ir užbaigė leisti jo verstas giesmes.

Dabar A. Žibaitis žiūrėdamas į apleistą sodą, kur kažkada būta dvaro, į vienišą liepą, galvoja, kodėl Šilutės literatūrinės kraštotyros H. Zudermano klubo nariai nutarė, kad paminklinis akmuo turėtų būti čia, kur prasideda Laukstėnų kaimas. Gal nuojauta? Sako, kad žmogus klausydamas savo širdies visada suranda geriausią sprendimą. Gal, kaip mano straipsnio autorius, čia iš tikrųjų mažojo Martyno bėgiota, žaista?

* Žmonės kelyje: [straipsnių rinkinys apie Šilutės kraštą ir žmones]/Anatolijus Žibaitis. – Šilutė: [A. Žibaitis], 2007 ([Marijampolė]: „TeleSATpress“ sp.). – 130, [1] p.: iliustr., faks., portr. Tiražas [400] egz.

„Voruta“ parduodama

• K110	Vilnius, Geležinkelio 16
• K145	Vilnius, Konstitucijos 12
• K190	Vilnius, Gedimino 7
• K200	Vilnius, Gedimino 13
• K26	Vilnius, Sodų 22
• K44	Vilnius, J.Lelevelio 2
• K45	Vilnius, Gedimino 19
• K48	Vilnius, Gedimino 2
• K5	Vilnius, Sodų 22
• K6	Vilnius, Gedimino 44
• K7	Vilnius, Gedimino 31
• K78	Trakai, Vytauto 90
• K8	Vilnius, Gynėjų 1
• K85	Trakai, Vytauto 37
• K9	Grigiškės Kovo 11-osios 25a
• K91	Vilnius, Geležinkelio 4
• K369	Klaipėda, Taikos pr.101
• K236	Kaunas, Laisvės al./Ožėškienės g.

Trakų žemė

Trakų rajono laikraštis „Trakų žemė“ priima reklamą
Kreiptis tel.: 852850531
8 528 5 12 66
mob. 8 605 19302
arba el.paštą voruta@voruta.lt

2008 m. gegužės 17 d. kviečiame Jus į

Lietuvių švietimo draugijos „RYTAS“ 95-ųjų

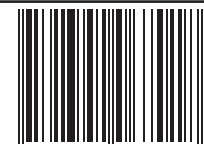
draugijos įkūrimo metinių progai skirtą

suvažiavimą. Pradžia 10 val.

Laukiame Jūsų Vilniaus Visų Sv. parapijos namuose

(buvusiame „Aušros“ kino teatre prie „Aušros“ Vartų,

įėjimas iš kiemo pusės).

Voruta Visos prekių ženklų teisės saugomos 9 771392 067018	Prenumeratos indeksas 0135	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, Dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė – Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, dr. Kęstutis Petrusis, G. Paviržis, dr. Antanas Tyla, akad. prof. habil. dr. Zigmąs Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius).	Ieva Jankutė, Lietuva Tadas Stomma, JAV Marija Remienė, JAV Bronius Saplys, Kanada
© Voruta 2008. Visa medžiaga (rašiniai) pateikta laikraštyje „Voruta“ yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštiško sutikimo draudžiama.	© Voruta, 2008. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Devyniolikieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvicienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 4 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos“ leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, mob. (8 605) 19 302 Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. redaktorius@voruta.lt Spausdino AB „Spauda“, Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius. Tiražas 1200 egz.	Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66 El. paštas: voruta@voruta.lt Interneto svetainė: http://www.voruta.lt	Redakcija: R. Junevičiūtė (red. pavaduotoja), Aleksandras Adamkavičius, Martynas Buivys, Albina Trečiokienė, Gražina Zaleckytė, Birutė Žemaitaitytė, Juozas Vercinkevičius